

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**ÇEK KANUNU'NDA YAPILAN
SON DEĞİŞİKLİKLER İLE BİRLİKTE
KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETMENİN
HUKUKİ VE CEZAI SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

ÇİĞDEM KAVASOĞLU AKBULUT

İSTANBUL, 2018

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SERMAYE PİYASASI VE TİCARET HUKUKU**

**ÇEK KANUNU'NDA YAPILAN SON
DEĞİŞİKLİKLER İLE BİRLİKTE KARŞILIKSIZ
ÇEK KEŞİDE ETMENİN HUKUKİ VE CEZAI
SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

ÇİĞDEM KAVASOĞLU AKBULUT

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet BAHTİYAR

İSTANBUL, 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASALARI VE TİCARET HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Adı: Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler ile Birlikte Korsılıksız Çek Keside Etmenin ve Tezai Sonuçları
Öğrencinin Adı Soyadı : Gıgdem KAVASOĞLU AKBULUT

Tez Savunma Tarihi : 31.05.2018

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Burak KÜNTAY
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Program Koordinatörü
İmza

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı

Üye

Üye

İmzalar

Prof. Dr. Mehmet Bekmeç

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Zehin

Dr. Öğr. Üyesi Esra İsmailoğlu

Nememüç

TEŐEKKÜR

Tez çalıőmamda değerlendirmeleri ile yol gösteren baőta danıőman hocam Pof. Dr. Mehmet Bahtiyar ile tez jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Ayşe őahin ve Dr. Öğr. Üyesi Esra Hamamcıoğlu hocalarıma teőekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca bana destek veren, her kararımda yanımda olan anneme ve babama, çalıőmam sırasında beni motive eden biricik kardeőim Asena Kavasoglu' na, araőtirmalarımnda kütüphanede bana eőlik eden ve yardımlarını esirgemeyen Av. Kıvanç Ayber'e, can dostlarım meslektaőlarım Av. Merve Durmuş, Av. Rasiha Uzman, Av. Saime Atakan ve Av. Neslihan Türkkkan'a ve bu sürecin tüm aőamalarını benimle birlikte yaşayan, desteğini her zaman hissettiğim sevgili eőim Müfit Can Akbulut'a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

İstanbul, Temmuz 2018

Çiğdem Kavasoglu Akbulut

ÖZET

ÇEK KANUNU'NDA YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLER İLE BİRLİKTE KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETMENİN HUKUKİ VE CEZAI SONUÇLARI

Çiğdem Kavasoglu Akbulut

Yüksek Lisans, Sermaye Piyasası ve Ticaret Hukuku Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar

Nisan 2018, 131 sayfa

Çek, ekonomik hayatta yaygın olarak kullanılan bir kambiyo senedidir. Çalışmamızda; yaygın kullanımdan doğan en önemli hukuki sorunlardan biri olan karşılıksız çek düzenlenmesi halinde ortaya çıkacak hukuki ve cezai sonuçlar son değişiklikler ile birlikte ele alınmıştır. Çeke olan güveni sağlamak, çek kullanımını yaygınlaştırmak ve karşılıksız çek düzenlenmesini önlemek amacı ile 09.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu” ile Çek Kanunu’nda ve Türk Ticaret Kanunu’nda değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun ile çeke ilişkin unsurların sayıldığı TTK m.780’e karekod ve banka seri numarası eklenmiş, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişiler için adli para cezası ve ödenmemesi halinde hapis cezası tekrar getirilmiş, şikâyet merciin icra mahkemeleri olacağı ve yargılama usulünde İcra İflas Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çek Kanunu, Karşılıksız Çek, Başvuru Hakkı, Adli Para Cezası, Hapis

ABSTRACT

LEGAL AND CRIMINAL CONSEQUENCES OF BOUNCED CHEQUE WITH LATEST CHANGES

Çiğdem Kavasoglu Akbulut

Master's Thesis, Master's Program Capital Markets and Commercial Law

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar

April 2018,131 pages

Cheque is a widely used as exchange bill in the economic life. In our study; all legal and criminal consequences of using bounced cheque which is one of the most important legal issue due to commonly used in the trade environment are discussed with latest changes. Some amendments were made in Law of Cheque, The Turkish Commercial Code and The Law Number of 6728 which aim to improvement of investment environment which were legalized on 09.08.2016 in order to provide a trust of using cheque and prevent of using bounded cheque in the economic life. Along with that change, in 780th article of this law, QR Reader and Bank Serial Number were added. For those who cause the bounced cheque, the judicial fine and imprisonment (in case of unpaid fine) are brought. It is indicated that the complaint procedure should be taken by enforcement courts and in the trial procedure, the rules of the bankruptcy and enforcement law should be applied.

Key words: Law of Cheque, Bounced Cheque, Complaint Procedure, Judicial Fine, Imprisonment

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇEK VE KARŞILIKSIZ ÇEK

1. ÇEKİN TANIMI, HUKUKİ NİTELİĞİ VE SON DEĞİŞİKLİKLER	5
1.1. ÇEKİN TANIMI VE EKONOMİK NİTELİĞİ	5
1.2. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	7
1.3. ÇEKE İLİŞKİN ÇEKK VE TTK'DA YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLER	11
2. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI VE ÇEK DÜZENLEMENİN ÖN ŞARTLARI.....	14
2.1. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI	14
2.1.1. Genel Olarak	14
2.1.2. Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenen Unsurlar	16
2.1.2.1. “Çek” kelimesi	16
2.1.2.2. Belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesine ilişkin havale	17
2.1.2.3. Muhatabın ticaret unvanı	20
2.1.2.4. Ödeme yeri	20
2.1.2.5. Düzenlenme tarihi ve yeri.....	21
2.1.2.5.1. Düzenlenme tarihi	21
2.1.2.5.2. Düzenlenme yeri	23
2.1.2.6. Düzenleyenin imzası.....	24
2.1.2.7. Banka tarafından verilen seri numarası ve karekod	27
2.1.3. Çek Kanunu'nda Düzenlenen Unsurlar	30
2.2. ÇEK DÜZENLEMENİN ÖN ŞARTLARI.....	31
2.2.1. Çek Anlaşması	31
2.2.2. Karşılık.....	36
3. ÇEKTE VADE SORUNU, ÖDEME İÇİN İBRAZ VE KARŞILIKSIZ ÇEK	37
3.1. ÇEKTE VADE SORUNU VE İLERİ DÜZENLENME TARİHLİ ÇEK..	37
3.2. ÖDEME İÇİN İBRAZ.....	39

3.2.1. İbraz Yeri.....	39
3.2.1.1. Muhatap bankaya ibraz.....	39
3.2.1.2. Takas odasına ibraz.....	40
3.2.2. İbraz Süreleri.....	41
3.2.2.1. Önemi	41
3.2.2.2. İbraz süreleri.....	41
3.2.3. İbraz Sürelerinin Hesaplanması	44
3.2.4. Mücbir Sebep Nedeniyle İbraz Süresinin Uzaması	44
3.2.5. İbraz Sürelerinin Geçirilmesinin Sonuçları	45
3.3. KARŞILIKSIZ ÇEK	47

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN HUKUKİ SONUÇLARI

1. BAŞVURU HAKKI.....	52
1.1. GENEL OLARAK.....	52
1.2. BAŞVURU BORÇLULARI VE SORUMLULUĞUN NİTELİĞİ.....	52
1.3. BAŞVURMA HAKKININ ŞARTLARI	56
1.3.1. Maddi Şartlar	56
1.3.1.1. Alelade çeklerde.....	56
1.3.1.2. Mahsup çeklerinde	56
1.3.2. Şekil Şartları.....	57
1.3.2.1. Çekin süresi içinde muhatap bankaya ibrazı	57
1.3.2.2. Çekin süresi içinde ödenmediğinin tespit ettirilmesi.....	58
1.4. BAŞVURU HAKKININ KAPSAMI	60
1.4.1. Hamilin Başvuru Hakkının Kapsamı.....	60
1.4.2. Hamilin Yüzde On Tazminat ve Zararlarını Talep Etme Hakkı	63
1.4.3. Hamilin Başvurusu Üzerine Çek Bedelini Ödeyen Başvuru Borçlusunun Başvuru Hakkı.....	65
1.5. BAŞVURMA HAKKINA İLİŞKİN ZAMANAŞIMI SÜRESİ.....	66
1.6. BAŞVURU HAKKINI KAYBEDEN HAMİLİN DURUMU	69
1.6.1. Genel Olarak	69
1.6.2. Sebepsiz Zenginleşme Davası.....	69
1.6.3. Hamilin Temel İlişkiye Dayanabilmesi	73

1.6.4. Karşılığın Devri	74
2. MUHATAP BANKANIN HUKUKİ SORUMLULUĞU.....	75
2.1. “KARŞILIKSIZDIR” İŞLEMİ	75
2.2. MUHATAP BANKANIN KARŞILIKSIZ HER ÇEK YAPRAĞI İÇİN SORUMLU OLDUĞU MİKTAR	78
2.2.1. Sorumluluğun Kaynağı ve Niteliği	78
2.2.2. Sorumluluğun Şartları.....	81
2.2.2.1. Süresi içinde ibraz ve karşılığın bulunmaması.....	81
2.2.2.2. Çek yaprağının üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmesi.....	82
2.2.2.4. Düzenleyen dışındaki hamil.....	83
2.2.2.5. Karşılıksız olduğunun tespiti ve hamilin imzası.....	83
2.2.3. Muhatap Bankanın Ödemekle Yükümlü Olduğu Yasal Tutarları Ödeme Zamanı	84
2.3. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEYENİN ADRESİNİN HAMİLE VERİLMESİ	85
2.4. MUHATAP BANKANIN KARŞILIĞI OLMASINA RAĞMEN ÇEKİ ÖDEMEMEKTEN DOLAYI SORUMLULUĞU	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN CEZAI SONUÇLARI

1. TARİHİ SÜREÇ	88
2. 6728 SAYILI KANUN İLE DEĞİŞİK 5941 SAYILI KANUNU’NA GÖRE KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN CEZAI YAPTIRIMI.....	91
2.1. GENEL OLARAK.....	91
2.2. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEME SUÇUNUN OLUŞMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR.....	92
2.3. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEME SUÇUNUN FİİLİ	94
2.4. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLENMESİNİN YAPTIRIMLARI.....	96
2.4.1. Adli Para Cezası.....	96
2.4.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı.....	98
2.4.3. Çek Yapraklarının İadesi.....	101

2.5. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMESİ NEDENİ İLE AÇILACAK DAVADA YETKİLİ MAHKEME VE YARGILAMA USULÜ	102
2.5.1. İcra Mahkemesi Kararına Karşı Kanun Yoluna Başvuru.....	105
2.6. HAMİLİN ŞİKÂYET HAKKI	106
2.7. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEME YAPTIRIMLARININ UYGULANACAĞI KİŞİLER	110
2.7.1. Adli Para Cezasının Uygulanacağı Kişiler.....	110
2.7.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler	112
2.7.3. Çek Yapraklarını İlgili Bankalara İade Etmeleri Gerekenler.....	116
2.8. ÇEK DÜZENLEME VE ÇEK HESABI AÇMA YASAĞI İLE BU YASAĞIN KALDIRILMASININ BİLDİRİMİ.....	116
2.9. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMESİNE İLİŞKİN YAPTIRIMLARIN KALDIRILMASI.....	118
2.9.1. Etkin Pişmanlık	118
2.9.2. Şikâyetten Vazgeçilmesi	120
2.9.3. Öngörülen Sürenin Dolması.....	121
2.10. ÇEK KANUN'DA DÜZENLENEN DİĞER CEZAI HÜKÜMLER	122
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA	131

KISALTMALAR

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇekK	: 6728 Sayılı Kanun ile Değiştirilmiş 5941 Sayılı Çek Kanunu
E	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
K	: Karar
m	: Madde
S	: Sayı
s	: Sayfa
T	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd	: Ve devamı

GİRİŞ

Çek, ekonomik hayatta önemli bir yere sahip bir ödeme aracıdır. Türk mevzuatında çeki ilişkin hükümler; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nin "Kıymetli Evrak" başlıklı üçüncü kitabında, kambiyo senetlerine ilişkin hükümlerin düzenlendiği dördüncü kısmın üçüncü bölümünde, 780-823 nolu maddeler arasında düzenlenmiştir ve bu maddeler arasında çeki ilişkin özel hükümler dışında poliçeye ilişkin atıflar yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun yanında, çeki ilişkin hükümler özel bir düzenleme olan 6728 sayılı Kanun ile değiştirilmiş 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇekK)'nda da yer almaktadır.

Çek kullanımındaki en önemli problemlerden biri karşılıksız çektir. Çek kullanımının artmasının ülke ekonomisine olan yararı da göz önünde bulundurulduğunda, çeki olan güvenin sağlanması amacı ile karşılıksız çek düzenlenmesi halinde hukuki ve cezai yaptırımlar hakkında yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nda çekin süresi içinde ibraz edildiğinde karşılıksız kalması halinde hukuki yollar hakkında düzenlemeler mevcut ise de, cezai yaptırımlar hakkında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Çek Kanunu'nda ise karşılıksız çek düzenlemeye ilişkin cezai yaptırımlar sıklıkla değişiklik göstermiştir.

Türk Ticaret Kanunu düzenlemelerinin yanında ilk kez özel bir düzenleme yapılarak 1985 yılında, 3167 sayılı "*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun*"u yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile sayısı artan karşılıksız çek düzenlenmesinin engellenmesi, çeki olan güvenin sağlanarak kullanımının arttırılması ve diğer sorunların çözülmesi amaçlanmıştır¹. Bu kanunda karşılıksız çek düzenleme nedeni ile ilk kez hapis cezası getirilmiştir. 3167 sayılı Kanun, dört kez değişmiş ancak en temel değişiklik 26.02.2003 tarihli 4814 sayılı Kanun ile yapılmıştır. 4814 sayılı Kanun ile yapılan en önemli değişiklik ise; hapis cezasının ilk kez karşılıksız çek düzenleme suçunu işleyenler için kaldırılarak adli para cezasına dönüştürülmesidir.

¹ Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, 4. Bası, Arıkan Basım Yayın, İstanbul 2007, s. 27.

Ancak çekin kullanımına ilişkin sorunlar giderilememiş ve 2009 tarihinde 5941 sayılı Çek Kanunu yürürlüğe girerek 3167 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 5941 sayılı Kanun ile karşılıksız çek düzenleme için adli para cezası, ödenmemesi halinde hapis cezası ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı getirilmiştir. Ancak bu kanundaki adli para cezası ve ödenmemesi halinde hapis cezası için de “ekonomik suça ekonomik ceza” ilkesinden hareketle eleştiriler söz konusu olmuş ve 03.02.2012 tarihli ve 28193 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 6273 sayılı Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değiştirilerek adli para cezası kaldırılarak idari yaptırım düzenlemesi getirilmiştir.

Karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımının idari yaptırma dönüştürülmesi itibari ile yeniden artış gösteren karşılıksız çek düzenlemeyi engellemek ve hamili korumak amacı ile 5941 sayılı Çek Kanunu’nda ve Türk Ticaret Kanunu’nda değişikliğe gidilmiştir. 09.08.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile TTK’da çeki ilişkin unsurlara karekod ve banka seri numarası eklenmiş, karşılıksız çek düzenlemeye ilişkin adli para cezası, ödenmemesi halinde hapis cezası tekrar getirilmiş ve şikâyet merci İcra Mahkemesi olarak değiştirilerek şikâyet usulünde İcra İflas Kanunu’nu hükümlerinin uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır.

Çek Kanunu yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere pek çok kez değiştirilmiş olmasının yanında tüm düzenlemelerde ve 6728 sayılı Kanun ile değişen ÇekK m.1/II’de de “Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır.” düzenlemesi yer almaktadır. Bu düzenleme ÇekK ile TTK arasında özel-genel kanun ilişkisi varlığını göstermekte ve bu nedenle ÇekK’da ilgili hükümlerin bulunmadığı konularda TTK’daki hükümlerin uygulanacağı sonucunu doğurmaktadır².

Çekin kullanımındaki en temel hukuki sorunlardan biri çekin muhatap bankaya ibraz edildiğinde karşılıksız çıkması halinde çeki elinde bulunduranın başvuracağı hukuki ve cezai yollar olduğundan ve hukukumuzda karşılıksız çek düzenlemenin cezai yaptırımı hususundaki düzenlemeler son yıllarda tekrar değiştiğinden tez konumuz, “Çek

² Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Bası, Turhan Kitapevi, Ankara 1997,s.1064.

Kanunu'nda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki Ve Cezai Sonuçları” olarak seçilmiştir. Tez başlığımızda “ keşide etme” ifadesi kullanılmış ise de, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda “keşide etme” ifadesi yerine “düzenleme” ifadesi kullanıldığından kanuna uyum sağlaması amacı ile çalışmamızda “düzenleme” ifadesi kullanılmıştır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden yaklaşık altı yıl geçmiş olduğundan bu kanunun kendi uygulaması ve içtihatlarını oluşturduğu kanaati ile 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'nu ile ilgili karşılaştırmalara değinilmemiştir. Çek Kanunu'nda yapılan son değişikliklerin karşılaştırmalı olarak aktarılmasının karışıklığa neden olabileceği düşüncesi ile önemli değişiklikler belirtilmek sureti ile konunun son düzenlemedeki hali esas alınmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamız ile karşılıksız çek düzenlemenin hukuki ve cezai sonuçları konusunda Türk Ticaret Kanunu'nda ve Çek Kanunu'nda ayrı ayrı yer alan son düzenlemelerin doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında bir bütün haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde; çekin hukuki niteliği üzerinde durulmuş, özellikle bir senedin çek niteliğini taşıyabilmesi için gerekli olan unsurlar detaylı olarak incelenmiş, çekte vade sorunu ve ibraz incelenerek, karşılıksız çek kavramı ele alınmıştır.

Tezimizin ikinci bölümünde; hamilin ve başvuru borçlularının karşılıksız çek nedeni ile sahip olduğu başvuru hakkı, bu başvuru hakkının kaybedilmesi halinde kullanılabilecek hukuki yollar, muhatap bankanın karşılıksız çek düzenlenmesi halinde söz konusu olan sorumlulukları ve muhatap bankanın karşılığı olmasına rağmen çeki ödememekten dolayı sorumluluğu başlıkları ile karşılıksız çek düzenlenmesi halinde ortaya çıkan hukuki sonuçlar incelenmiştir.

Tezimizin üçüncü bölümünde ise; karşılıksız çek düzenlemenin cezai yaptırımı konusunun hukukumuzdaki tarihi sürecinden genel olarak bahsedilerek, son değişiklikler ile birlikte tekrar getirilen karşılıksız çek düzenleme suçu, yaptırımları ve yargılama usulü 26.07.2017 tarihli 2016/191 E. 2017/131 K. sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı ve Bölge Adliye Mahkemeleri kararları ışığında incelenmiş, ÇekK'nda yer alan

diğer suçlar ve kabahatler tezimizin ilgili kısımlarında değinildiği gibi bu bölümde de ayrı bir başlık altında toplanmıştır.

Tezimizin sonuç kısmında da; karşılıksız çek düzenlemenin hukuki ve cezai sonuçları hakkında yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda edindiğimiz kanaat ve önerilerimiz açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇEK VE KARŞILIKSIZ ÇEK

1. ÇEKİN TANIMI, HUKUKİ NİTELİĞİ VE SON DEĞİŞİKLİKLER

1.1. ÇEKİN TANIMI VE EKONOMİK NİTELİĞİ

Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nda, çeke ilişkin hükümlerde çeke ilişkin bir tanım yapılmayarak bir kambiyo senedinin çek niteliğinde kabul edilebilmesi için gerekli olan unsurların sayılmakla yetinildiği görülmektedir. Yine aynı şekilde Çek Kanunu'nda (ÇekK) da bir tanım yapılmamıştır.

Çeke ilişkin bir tanım vermek gerekirse; çek, temelinde havale işlemine dayanan, düzenleyenin, muhataba tevdi etmiş olduğu para (karşılık) üzerinde doğrudan tasarruf etme yetkisini verdiği ve böylece bir üçüncü kişiye (lehtar) çeşitli ilişkilerden kaynaklanan borcunu ifa etmesini sağladığı bir ödeme aracıdır³. Yargıtay, İçtihadî Birleştirme Genel Kurulu (İBGK) kararında ve bu kararı izleyen birçok kararında çekin tanımını; “...TTK'na göre kıymetli evrak mahiyetinde bir kambiyo senedir ve hukuki niteliği itibariyle bir havaledir...” şeklinde yapmıştır⁴.

Çek, bir kambiyo senedi olan kıymetli evrak olup, çeki düzenleyen kişiye “düzenleyen”, lehine çek düzenlenen kişiye “lehtar”, çeki elinde bulunduran kişiye de “hamil”, talep üzerine düzenleyenin vermiş olduğu yetki ile çek bedelini hamile ödeyecek olana “muhatap” denilmektedir⁵.

³ Kendigelen, s.16.

⁴ Yargıtay İBGK, E. 1992/1, K. 1992/5, T. 14.12.1992; Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

⁵ Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Adalet Yayınevi, 6.Baskı, Ankara 2018, s. 243.

Çağımızda “para” en temel ödeme aracı olarak kullanılmakta ise de ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde ödeme aracı olarak paranın dışında diğer araçlar da kullanılmakta⁶ olup çek de bunlardan biridir. Ancak para, okuma yazma bilmeyen kişilerin bile kullanabileceği kolaylıkta bir ödeme aracıyken, çekin kullanımı için bankada çek hesabı açtırmak, çek hesabında karşılık bulundurma, çek defteri kullanma gibi prosedürler bulunmakta olduğundan para, ödeme aracı olarak etkisini ve önemini hala sürdürmektedir⁷. Şu var ki, büyük miktardaki ödemelerde ve ticari işlerde nakit paraya göre taşınması, muhafazası daha kolay olan, hız, kesinlik ve güvenlik sağlayan⁸ çek tercih edilmektedir. Ayrıca düzenleyen açısından çek kullanımının bir diğer faydası da çek ile yapılan ödemelerin muhatap tarafından kayıt altına alınması nedeni ile düzenleyenin herhangi bir uyuşmazlıkta bu kayıtları kullanarak tespit ve ispat imkânı bulabilmesidir⁹.

Çek kullanımı; nakit paranın mali kuruluşlarda (bankalar) toplanarak kaydi para olarak kullanılmasının sağlanması, paranın kullanımının getirdiği masrafları (eskiyen paranın değişimi, para basımı ve muhafazası) azaltması bakımından ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır¹⁰. Ülke ekonomisine olan yararı nedeniyle, çek kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla çek damga vergisinden muaf tutulmuş¹¹ ve çekte duyulan güveni arttırmak için karşılıksız çekte ilişkin hukuki ve cezai yaptırımlar öngörülen kanuni düzenlemeler yapılmıştır¹².

Çekin, büyük miktarda ödemelerde nakit ödemeye göre kullanımının daha kolay ve yararlı olmasının yanı sıra, günümüzde teknolojinin gelişmesi ile birlikte bankacılık işlemleri ciddi oranda kolaylaşmış ve hızlanmış, birçok işlem müşteriler tarafından banka şubelerine gitmeden bankaların internet ve cep şubelerinden yapılabilir hale

⁶ Pulaşlı, s. 241.

⁷ Pulaşlı, s. 241.

⁸ Gürkan Çelebican (Faruk Erem/Turgut Kalpsüz/Gürkan Çelebican), İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek, Genişletilmiş 2. Basım, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara 1974,s. 20.

⁹ Kendigelen, s. 18.

¹⁰ Çelebican (Erem/Kalpsüz/Çelebican), s. 23-24.

¹¹ 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu, (2) SAYILI TABLO, Damga Vergisinden İstisna Edilen Kâğıtlar, IV Ticari Ve Medeni İşlerle İlgili Kâğıtlar (29)’a göre çek diğer kambiyo senetleri gibi damga vergisinden muaf tutulmuştur.

¹² Kendigelen, s.19.

gelmiştir. Bu nedenlerle az tutarlı nakit ve tüketici işlemlerinde, çek yerine yaygın olarak kredi kartı kullanılmakta ve çek daha çok ticari hayatta görülmektedir¹³.

1.2. ÇEKİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Çekin hukuki niteliğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Çek, TTK'nun 780-823. maddelerinde bonoya benzer şekilde¹⁴ düzenlenmiş, çekerle ilişkin özellik gösteren konular dışındaki hususlarda da poliçeye ilişkin hükümlere atıf yapılmıştır (TTK m.818). Çek poliçeye benzerlik göstermekle beraber; poliçe bir kredi aracıyken çekin bir ödeme aracı olarak öngörülmesi, çekte muhatap bankanın kabul yasağına tabi olması (TTK m.784)¹⁵, aval verememesi (TTK m.794/II)¹⁶ ve ciro edememesi söz konusuysa poliçede tüm bunların mümkün olması, çekte kural olarak vade bulunmaması (TTK m.795), çek hamiline olarak düzenlenebilirken poliçenin hamiline yazılamaması, poliçeden caymak söz konusu değilken çekten cayılabilmesi (TTK m.799), karşılıksız çekerle ilişkin cezai yaptırımlar öngörülmesi iken poliçenin ödenmemesi nedeni ile cezai yaptırım bulunmaması, çekin karşılıksız kalması halinde müracaat hakkının kullanılabilmesi için protesto çekmenin zorunlu olmaması yönleriyle poliçeden farklılık göstermektedir¹⁷.

Çek TTK'nın "*Kıymetli Evrak*" başlıklı üçüncü kitabında düzenlenmiş olup kıymetli evrak niteliği taşır. Bu nedenle kıymetli evraklara ilişkin düzenlenmiş temel hükümler çeklere de uygulanacaktır¹⁸. Çek, kıymetli evrak olmanın yanında, TTK'da kıymetli evrak başlıklı kitabında poliçe ve bono ile birlikte bir kambiyo senedi olarak üçüncü bölümde düzenlenmiştir. Çekin bir kambiyo senedi olması nedeniyle kambiyo taahhüdüne ilişkin hükümler çek için de uygulanacaktır¹⁹.

¹³ Kendigelen, s. 21.

¹⁴ Reha Poroy/Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 21. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 295.

¹⁵ Madde 784- Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır.

¹⁶ Madde 794 (1)-Çekte yazılı bedelin ödenmesi, kısmen veya tamamen aval ile teminat altına alınabilir. (2) Bu teminat, muhatap hariç olmak üzere üçüncü bir kişi veya çek üzerinde imzası bulunan bir kişi tarafından da verilebilir.

¹⁷ Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 15. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 126.

¹⁸ Seza Reisoğlu, *Çek Hukuku*, Yazarın Yayını, Ankara 2011, s.37.

¹⁹ Kendigelen, s. 35.

TTK m.780/I-b’de çekin “ havale” olduğu belirtilmiştir. Çek, poliçeye benzer şekilde nitelikli bir havale olup, düzenleyen çeki düzenlemekle, lehtar veya çeki elinde bulunduran hamile çek bedelini muhataptan talep etme yetkisi verirken bir yandan da, talep halinde muhataba kendi hesabından lehtara veya hamile çek bedelini ödeme yetkisi vermektedir²⁰.

Düzenleyen çeki vermekle borcunu ifa etmiş olmamakta, çek bu anlamda ifa uğruna edim²¹ niteliğini taşımaktadır²². Ancak TBK m. 133/II’ye göre de; “*Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz.*” Bu nedenle ancak çek verilmesinin borcun ifa edildiği anlamına geleceğine dair tarafların açıkça anlaşma yapmaları halinde düzenleyen çek vermek ile borcundan kurtulacaktır.

Çek, poliçe ve bono gibi kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır (TTK m.785). Çekin kimin lehine çekilebileceğinin düzenlendiği TTK m. 785’de, çekin “*emre yazılı kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişi*” lehine düzenlenebileceğinin yanı sıra “*emre yazılı değildir kaydıyla veya buna benzer bir kayıtla belirli bir kişiye*” (TTK m. 785/I-b) demek suretiyle çekin nama ve hamiline (TTK m.785/I-c) yazılı olarak düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır.

Ancak burada ÇekK’nda yapılan çek ayırımından söz etmek gerekmektedir. ÇekK’nda “tacir olan kişilere verilecek çekler”²³, “tacir olmayan kişilere verilecek çekler” ve “hamiline düzenlenecek çekler” ayırımı yapılarak, çeklerin basılırken bu ayırımın fark

²⁰ Kendigelen, s. 35.

²¹ İfa yerine edim; niteliği itibarıyla bir ifa ikamesi olan ve ifa edilmesi ile borcu sona erdiren edimdir. İfa yerine edim, tarafların iradesine dayanan bir ifa türü olup borcun yenilenmesi anlamına gelmemektedir. İfa uğruna edim ise; borçlanılan edim ifa edilmeden alacaklının ekonomik açıdan geçici olarak tatmin edilmesi anlamına gelmektedir. Borçlu, alacaklının kabulü ile ifa amacıyla borçlanılan edimden başka bir edimi yerine getirir ve borç, ifa yerine edimden farklı olarak, ifa uğruna edimin paraya çevrilerek alacaklının tatmin edildiği ölçüde sona ermiş olacaktır. Asıl edim ile ifa uğruna edim birbiriyle yarışmakta, birinin ifası ile diğeri de sona ermektedir (Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler,21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 939-941).

²² Kendigelen, s.40-41.

²³ ÇekK m. 2/XI – Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında bu Kanunu’nun tacirlere ilişkin hükümleri uygulanır. Bu hükmeye göre esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olan kişilerin de tacir çeki kullanabilmelerine izin verilmiştir. (Poroy/Tekinalp, s. 346).

edilecek şekilde yapılmasının esas alınması ve hamiline düzenlenecek çeklerde “hamiline” ibaresinin matbu olarak yer alması gerektiği belirtilmektedir (ÇekK m.2/VI). ÇekK’nda yapılan bu ayırım; sadece çekin tacir çeki olup olmadığına ilişkin bir ayırım olup çekin güvenilirliğini arttırmayı amaçlar, çekin geçerliliği, devredilmesi, ileri sürülecek def’iler ve çekin ödenmemesinin tespiti ve karşılıksız kalması halinde başvurulacak hukuki ve cezai yollar bakımından hiçbir farklılığa neden olmayacaktır²⁴.

Ancak çek defterlerinin baskı şeklinin esaslarının belirlendiği “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar İle Çek Düzenleme Ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine Ve Duyurulmasına İlişkin” 2010/2 Sayılı Tebliğ’in m.3/II ve IV ile hamiline düzenlenen tacir çeklerinde hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere “TACİR HAMİLİNE” , tacir olmayan hamiline çeklerde “ TACİR OLMAYAN HAMİLİNE” ibarelerinin yer alacağı, her iki halde de lehtar ismi için ayrılan kısma “HAMİLİNE” ifadesi yer alacak şekilde bastırılacağı düzenleme altına alınmıştır. Matbu olarak basılı çek yaprakları dışında çekin hamiline yazılı olarak düzenlenmesi halinde çek, geçerli olacaktır²⁵. Ancak düzenlenecek çek her ne kadar geçerli olsa da; ÇekK m. 7/IX hükmü gereğince hamiline çek yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, Cumhuriyet savcısı tarafından üç yüz TL’den ile üç bin TL’ye kadar idari para cezası ile cezalandırılacak olduğundan matbu olmaksızın hamiline çek düzenleme imkânı kalmamıştır²⁶.

Ayrıca TTK m.785/II’de “Belirli bir kişi lehine “veya hamiline” kelimelerinin veya buna benzer başka bir ibarenin eklenmesiyle düzenlenen çek hamiline yazılı çek sayılır.” ve III. fıkradaki “kimin lehine düzenlendiği gösterilememiş” olan bir çek hamiline yazılı çek hükmündedir. Ancak Tebliğ’in yukarıda bahsedilen III ve IV fıkraları uyarınca bankaların matbu şekilde lehtar kısmının “HAMİLİNE” olarak doldurulacağı düzenlemesi dışında TTK m.785/II ve III hükümlerinde belirtilen

²⁴ Poroy/Tekinalp, s. 345.

²⁵ Ali Bozer/Celal Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, 7.Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017,s.219; Poroy/Tekinalp, s. 347; Seza Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı: 2011/76, s.26; İzzet Özgenç, Çek Kanunu, 7.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s.78.

²⁶ Pulaşlı, s. 367.

şekillerde çek düzenlenip düzenlenmeyeceği konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır. NARBAY, çekin sayılan unsurları taşıması halinde matbu çek yaprağı dışında çekin hamiline düzenlenmesi halinde geçersiz sayılmayacağı gerekçesi ile TTK m.785/II ve III fıkralarına göre çek düzenlenmesi halinde çekin geçerli olacağını belirtmekte²⁷, aynı gerekçeden yola çıkarak BOZER/GÖLE “ hamiline” ibaresinin matbu olarak yer aldığı bir çek yaprağının nama ve emre yazılı olarak da düzenlenmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir²⁸. PULAŞLI, ise tebliğin bu hükümleri nedeni ile TTK 785/II ve III’e göre hamiline çek düzenlenmesinin mümkün olmadığını, bankalar tarafından matbu olarak düzenlenmiş çek yapraklarına düzenleyen tarafından TTK m.785/II ve III hükümlerinde öngörülen başka şekillerde örneğin şekillerde “ düz bir çizgi çizilmesi” veya “gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmeyen işletme adı gibi ibarelerin yazılması”²⁹ ile hamiline çek düzenlenemeyeceği, çekin kanunen emre veya hamiline düzenlenmesinin zorunlu hale geldiği görüşündedir³⁰. DOĞAN, Tebliğ’in bu hükümleri ile çekin kanunen emre ve hamiline düzenlenen bir kambiyo senedi haline geldiğini belirtmekle birlikte, tebliğ hükümlerinin varlığına rağmen TTK m.785/II ve III fıkralarına göre çek düzenlenmesinin mümkün olduğunu, hamiline

²⁷ Şafak Narbay, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2010, S. 43,s.79.

²⁸ Bozer/Göle, s. 219.

²⁹ Çekte lehtar kısmında bir gerçek ve tüzel kişinin gösterilmemesi, gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmeyen işletme adı gibi ibarelerin yazılması halinde çekin hamiline yazılı bir çek olarak kabul edilip edilmeyeceği hususunda doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüş, çekin geçerlilik kazanabilmesi için lehtar olarak şeklen geçerli bir ismin gösterilmesi gerektiği, çekin hamiline yazılı sayılacak hallerin kanunda sayılmış olması nedenleriyle ticaret unvanı yerine işletme adının yazılması veya ticaret unvanının eksik gösterilmesi gibi hallerde çekin hamiline yazılmış olduğunun kabul edilmemesi gerektiği yönündedir (Ömer Teoman, Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap:2:1986-1988,Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul,1993, s.77; Kendigelen, s.163,164, Şafak Narbay, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, s.81). Diğer görüş ise; çekin unsurlarının kanunda sayılı olduğu, lehtarın zorunlu unsur olmadığı, lehtar kısmına tüzel kişiliği olmayan bir ortaklığın yazılması veya yazılan ticaret unvanının eksik olması gibi hallerde çekin hamiline yazılmış sayılacağını kabul edilmektedir. (Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1069-1070; Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Baskı, Ankara 2003,s. 68, s. 148; Bozer/Göle, s.273;Gönen Eriş, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, 5.Baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004,s.135); Yargıtay ikinci görüşte olup lehtarın yazılıp yazılmaması ya da gerçek veya tüzel kişiliğinin bulunup bulunmamasının kanunda belirtilen unsurlar dışında kaldığından, takip dayanağı belge gereğince çek niteliğini taşıdığını ve kimin lehine keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çekin hamile yazılı hükmünde olacağını belirtmektedir (Yargıtay 12.HD. E. 2008/17847 , K. 2008/21325,T. 01.12.2008, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com)). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında davaya konu çekin lehtar kısmında yazılı "Çam Ticaret" ibaresinin geçerli bir ticaret unvanı olup olmadığı tartışılmış ve geçerli bir ticaret unvanı olmadığı, bu sebeple çekin hamiline yazılı çek olarak kabulü gerektiği kararına varılmıştır (Yargıtay HGK E. 2011-19-228, K. 2011/328, T. 18.05.2011, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com)).

³⁰ Pulaşlı, s. 368.

kaydının silinerek çekin nama düzenlenmesi halinde de çekin geçerli olacağını belirtmektedir³¹.

Çek, kanunen olmasa da bir ödeme aracı görevi üstlenmiştir³². Düzenleyenin çeki düzenlemekteki amacının bir borcun ödenmesi olduğu karine olarak kabul edilmekte, bu karine nedeniyle çekin bir borcun ifası dışında başka bir amaçla verildiğini iddia edenin ispat etmesi gerekmektedir³³. Yargıtay da kararlarında; çekin bir ödeme aracı olduğuna yer vermiş, borcun ödenmesi dışında bir nedenle verildiğinin iddia edilmesi halinde iddia edenin bu iddiasını ispatlamak ile yükümlü olduğunu ve bu iddianın kesin delil ile ispatlanması gerektiğine işaret etmiş³⁴, ancak karşı tarafın muvafakat etmesi halinde tanık dinletilebileceğini belirtmiştir³⁵.

1.3. ÇEKE İLİŞKİN ÇEK VE TTK'DA YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLER

6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile ÇekK’nda ve Türk Ticaret Kanunu’nda diğer konuların yanı sıra çeke ilişkin bazı maddelerde önemli değişiklikler yapılmıştır (6728 sayılı Kanun m.61, m.62, m.63,m.64, m.65,m.70, m.71,m.72). 6728 sayılı Kanun 09.08.2016 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiş, ancak 62. maddenin yürürlük tarihi 31.12.2017 olarak belirlenmiştir (6728 sayılı Kanun m. 76/I-f). 6728 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler tezimizin ilgili bölümlerinde açıklanmış olmakla birlikte önemli değişiklikleri bu bölümde sıralamak isteriz.

³¹Beşir Fatih Doğan, 5941 Sayılı Çek Kanunu’na Göre Yeni Çek Türleri, Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2010, S.51, s.51-57.

³² Reisoğlu, Çek Hukuku, s. 39.

³³ Fahiman Tekil, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Bası, Tekil Yayıncılık, İstanbul 1994, s.166; Oğuz İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul 2007,s.119.

³⁴Yargıtay 11. HD. E. 2016/2697, K. 2017/5474, T. 18.10.2017 “Çek, bir ödeme aracı olup, çeklerin mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verildiği yolunda yasal karine mevcuttur. Bu durumda, davacının söz konusu çekleri mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verdiğinin kabulü gerekir. Yasal karinenin aksini yani çekin borç ödenmesinden başka bir amaçla verildiğini, bedelsiz bir avans çeki olduğunu iddia eden davacı tarafın bunu kesin delillerle ispatlaması gerekir.”; Yargıtay 19. H.D., E. 2016/13275, K. 2017/7381, T. 30.10.2017 Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

³⁵ Yargıtay 11. HD E. 1987/6456 K. 1987/6904 T. 8.12.1987; Yargıtay 19. HD., E. 2012/4329, K. 2012/9010, T. 28.5.2012, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

- Çekte bulunması gereken unsurların düzenlendiği TTK m.780/I'e "karekod" ve "banka seri numarası" eklenmiş, maddeye ikinci bir fıkra eklenerek karekod ile ulaşılabilecek bilgiler sayılmıştır (6728 sayılı Kanun m. 70). Ayrıca TTK m.780'de gösterilen unsurların bulunmaması halinde çekin geçerli olacağı istisnai halleri düzenleyen TTK m.781'de de değişiklik yapılarak maddeye "*yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, banka tarafından verilen seri numarası ve/veya karekodun bulunmaması senedin çek olarak geçerliliğini etkilemeyeceğine*" ilişkin yeni bir fıkra eklenmiştir (6728 sayılı Kanun m.71).

- Bankanın araştırma yükümlülüğü, çek hesapları ve çek defterleri başlığını taşıyan ÇekK m.2/II'de yer alan "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kayıtlarını" ibaresi "Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve" şeklinde değiştirilmiştir (6728 sayılı Kanun m. 61). Bu değişiklik ile bankalar tarafından istenilecek belgelere adli sicil kayıtlarının eklenmesinin sebebi ise karşılıksız çek düzenlemenin cezası olarak adli para cezasının getirilmesi olmuştur³⁶.

- ÇekK m. 2/III'e ise "Muhatap banka; gerçek veya tüzel kişi adına açılması talep olunan çek hesaplarında bunların, sermaye şirketlerinde ayrıca yönetim organında görev yapanlar ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunmadığı hususunu kontrol ederek, yasağın bulunmadığına ilişkin sorgulama sonucunu muhafaza eder. Bankalar çek hesabı açtıkları kişiler ile çek hesabı sahibi tüzel kişi ise hesap açılış tarihi itibarıyla tüzel kişi tarafından bildirilen işlem yetkililerini 13.1.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 780 inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydeder." ifadeleri eklenmiştir (6728 sayılı Kanun m. 61). Bu ekleme ile bankalara kontrol yükümlülüğü getirilmiş ve madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, çek hesabı açma yasağı bulunan kişi gerçeğe aykırı beyan bulunması halinde dahi banka tarafından yapılan kontrol edilerek çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye çek hesabı açılmasını engellemek ve çek hesabı açılan tüzel kişi yetkililerinin sisteme kaydedilmesi amaçlanmıştır³⁷.

³⁶ 6728 sayılı Kanun Madde 61 Gerekçesi.

³⁷ 6728 sayılı Kanun Madde 61 Gerekçesi.

-“Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez” şeklindeki ÇekK m.2/IV’e ise “yaptığı, temsilcisi veya imza” ibaresi “yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen” şeklinde değiştirilmiştir.(6728 sayılı Kanun m. 61). Bu değişikliğin sebebi olarak bankaların ticaret siciline tescil edilmemiş temsilci ve vekili tespit edememeleri gösterilmiştir³⁸.

- ÇekK’nda unsurların sayıldığı m.2/VII fıkrasına ise, e bendi olarak “Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası” ve f bendi olarak ise “Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,” eklenmiş, Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının da yazılması öngörülmüştür (6728 sayılı Kanun m. 61).

- ÇekK m.3’e eklenen onuncu fıkra ile lehine karekodlu çek düzenlenen lehdar, teslim aldığı çeki TTK’nun 780 inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydedeceği, karekodlu çekin sisteme kaydedildiği tarihten sonra çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişikliklerin çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağı düzenlemesi getirilmiştir (6728 sayılı Kanun m.62).

- ÇekK m.5’te köklü bir değişiklik yapılarak karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında verilen idari yaptırım kaldırılarak adli para cezası ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yaptırımları öngörülmüştür. Yine aynı maddede yapılan değişiklik suçtan dolayı açılacak davalarda icra mahkemelerinin görevli olacağı, yargılama usulünde İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinin uygulanacağı, adli para cezasının ödenmemesi halinde cezanın hapis cezasına çevrileceği ve bu suç nedeniyle, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı şeklinde önemli değişiklikler yapılmıştır (6728 sayılı Kanun m. 63).

³⁸ 6728 sayılı Kanun Madde 61 Gerekçesi.

- ÇekK m.5/II'ye yapılan ekleme ile, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamayacakları, ancak hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam edeceği düzenlemesi getirilmiştir (6728 sayılı Kanun m.63).

- Etkin pişmanlık ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması başlıklı ÇekK m.6'da da değişiklik yapılarak etkin pişmanlık, şikâyetten vazgeçilmesi ve sürenin geçmesi hallerinde icra mahkemesi tarafından verilen kararın sonuçlarının ortadan kaldırılması yeniden düzenlenmiştir (6728 sayılı Kanun m. 64).

Bu değişikliklerin yapılmasının amacı ise kanunun genel gerekçesinde de belirtildiği gibi, ticaret hayatının gerektirdiği sürat ve güvenlik ihtiyacı, bu çeke olan güvenin artırılarak çek kullanımının yaygınlaştırılması ve karşılıksız çek sayısının azaltılmasıdır³⁹.

2. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI VE ÇEK DÜZENLEMENİN ÖN ŞARTLARI

2.1. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI

2.1.1. Genel Olarak

Bir kambiyo senedinin çek niteliğini haiz olup olmadığının tespiti, çek üzerinde imzası bulunan kişilerin çekin muhataba ibraz edilmiş olmasına rağmen ödenmemiş olması nedeniyle hukuki ve cezai sorumluluklarının doğması bakımından önem arz etmektedir⁴⁰. Bir kambiyo senedinin çek niteliğinde kabul edilebilmesi için gerekli olan unsurlar TTK'nun 780. ve 781. maddelerinde ve ÇekK m.2'de düzenleme altına alınmıştır.

³⁹ 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Genel Gerekçesi s. 35/61.

⁴⁰ Kendigelen, s.73.

Uysurların sayıldığı TTK m.780'e "6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile "karekod" ve "banka tarafından verilen seri numarası" eklenmiştir. Bu değişiklik ile isteğe bağlı olan karekodlu çek uygulaması zorunlu hale gelmiştir. Bunun dışında TTK m.780'ye göre, çek alacaklılarının karekod ile erişim sağlayabilecekleri bilgilerin sayıldığı (TTK m.780/II), karekod okutma ve bilgi paylaşım sisteminin Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulduğunun belirtildiği, (TTK m.780/III) ve karekodun tanım ve içeriklerine ilişkin TTK m.780'nin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığı'nın çıkaracağı tebliğ ile belirleneceğinin hüküm altına alındığı (TTK m.780/IV) olmak üzere üç yeni fıkra eklenmiştir.

6728 sayılı kanun ile senedin zorunlu unsurları taşıması halinde çek sayılmayacağı kuralından hariç tutulan durumların düzenlendiği TTK m.781'de de değişiklik yapılmıştır. Çekte ödeme yeri konusunda açıklık olmaması (TTK m. 781/II) ve düzenleme yerinin gösterilmemesi (TTK m. 781/III) durumlarının düzenlendiği fıkralara ek olarak yeni bir fıkra eklenmiş ve yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde karekod ve banka seri numarasının bulunmamasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği hüküm altına alınmıştır (TTK m. 781/IV).

Çekte bulunması gereken unsurlar ÇekK m.2'de sayılmış ve çek defterlerinin bankalarca bastırılacağı belirtilmiştir (ÇekK m.2/V). Ancak bir çekin geçerli olabilmesi için TTK'da yer alan gerekli unsurları taşıması yeterli olup, ÇekK' nda sayılan unsurları taşıması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (ÇekK m.2/IX)⁴¹.

Çekin lehtara teslimi için çekte sadece düzenleyenin imzasının bulunması yeterli olup, çekte gerekli olan tüm unsurların olmaması çekin lehtara teslimine engel oluşturmamaktadır⁴². Çekin gerekli unsurların bulunmadan lehtara teslimi halinde TTK m.818/I-c hükmünde açık poliçeye ilişkin yapılan atıf hükümlerinin uygulanması söz konusu olacak ve düzenleyenin çekte bulunması gereken zorunlu unsurları tamamlaması

⁴¹ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku s. 131; şafak Narbay, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, s. 95.

⁴² Kendigelen, s.115.

için lehtara yetki vermiş olduğu kabul edilecektir⁴³. Ancak çekin muhataba ibrazı halinde muhatabın çek bedelini ödeyebilmesi için çekin gerekli tüm unsurları içermesi gerekmekte olup, ibraz edilen çekin gerekli unsurları içerip içermediği muhatap banka tarafından re'sen incelenecek, zorunlu unsurları içermeyen çek ödenmeyecek ve ibraz edene iade edilecektir⁴⁴. Çekte bulunması gereken zorunlu unsurların bulunmadığı, çekin ibrazı sırasında muhatap tarafından, takip veya dava dolayısıyla hâkim ve icra memuru re'sen tespit edilecektir⁴⁵. Zorunlu unsurlardan en az birini taşımayan senet, çek niteliğini taşımayacak, adi havale (TBK m.555 vd., TTK 782/II) veya delil başlangıcı (HMK m.202) sayılabilecektir⁴⁶.

2.1.2. Türk Ticaret Kanunu'nda Düzenlenen Unsurlar

2.1.2.1. “Çek” kelimesi

Bir kambiyo senedinin çek sayılması için senet metninde “çek” kelimesinin bulunması zorunludur. Çek kelimesi ile aynı anlama gelebilecek “*Banka havalesi*” gibi başka bir ifadenin kullanılması TTK'nın açık hükmü gereği mümkün değildir⁴⁷. Eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise, o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi içermesi gerekmektedir (TTK 780/I-a). Çekte birden fazla yabancı dil kullanılmış ise, havaleyi belirten “*ödeyiniz*” ibaresinin yazıldığı dildeki “çek karşılığı” kelimesinin kullanılmış olması zorunludur⁴⁸. REİSOĞLU ise, bu görüşü benimsememekte, birden fazla dilde yazılmış çekte “*ödeyiniz*” ibaresi ile aynı dilde çek yazılmamış olmasını çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini belirtmektedir⁴⁹.

ÇekK m.2/VI-VIII'e göre bankalar tarafından basılan matbu çeklerin kullanılması zorunlu hale getirilmiş ve T.C. Merkez Bankası'nın 2010/2 sayılı Tebliği'nin m.3/IV'de “*çeklerin basımında, Çek Kanunu ile bu Tebliğ'de belirtilen hususlarla birlikte, çekin keşide tarihi dahil, Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan çekin şekline ilişkin diğer unsular*

⁴³ Kendigelen, s.115.

⁴⁴ Kendigelen, s. 117.

⁴⁵ Kendigelen, s. 118.

⁴⁶ Bozer/Göle, s.223.

⁴⁷ Kendigelen, s.74.

⁴⁸ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1041.

⁴⁹ Reisoğlu, Çek Hukuku, s.60.

göz önünde bulundurulur” hükmü düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler doğrultusunda basılan çek yaprağında “ çek ” kelimesi matbu olarak bulunmaktadır.

Senet metninde “çek“ kelimesi bulunmaması halinde senedin niteliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüş, çeklere uygulanacak poliçe hükümlerine atıf yapan TTK m.818’de emre yazılı havaleyi düzenleyen TTK m.826⁵⁰-vd. hükümlerine atıf yapılmaması ve yine TTK m.826 vd. hükümlerinde de çeklerden söz edilmemesi nedeni ile “çek” kelimesi içermeyen senedin ile emre yazılı havale olarak kabul edilemeyeceğini, böyle bir senedin adi havale niteliğinde sayılacağını ileri sürmektedir⁵¹. Diğer görüş ise, “çek” kelimesi içermeyen senetlerin emre yazılı olmak ve ibraz edilmesi halinde ödeneceğinin öngörülmüş olması şartlarını gerçekleştirmiş olması halinde “emre yazılı havale” (TTK m.826 vd.) niteliğinde olacağı yönündedir⁵².

2.1.2.2. Belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesine ilişkin havale

Bir çekte bulunması gereken diğer bir unsur ise, kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesine ilişkin havaledir⁵³. Çekteki, “ ödeyiniz ” sözcüğü havale ilişkisini belirtmekte olup, “ödeyiniz” yerine “ödeyeceğim” sözcüğüne yer verilerek ödeme taahhüdünde bulunmuş olsa bile bu bir ödeme emri niteliğinde olmadığından çek diğer unsurları bulundursa da çek vasfında sayılmayacaktır⁵⁴.

Çekteki yer alması gereken havalenin kayıtsız şartsız olması gerekmekte, çekin ödenmesinin herhangi bir şarta veya kayda bağlanması halinde çek geçersiz sayılacaktır⁵⁵. Çekteki bedelin kayıtsız şartsız olması, çekin tedavül edebilmesi ve tedavül sonucu çeki elinde bulunduran hamile ödemenin yapılabilmesi için, yani çekin

⁵⁰ Madde 826-Senet metninde poliçe olarak gösterilmemekle beraber, açıkça emre yazılı olarak düzenlenen ve diğer hususlarda da poliçede aranılan unsurları içeren havaletler poliçe hükmündedir.

⁵¹ Bozer/Göle, s. 224; Kendigelen, s. 75; Reisoğlu, Çek Hukuku s.77; Hayri Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, Eğitim Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 1975, s. 379.

⁵² Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 277; Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 1060; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s.131.

⁵³ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s.131; Poroy/Tekinalp, s. 295.

⁵⁴ Naci Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Bası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara1999, s.105.

⁵⁵ Bozer/Göle, s. 226.

temel ilişkiden soyut olmasının bir gereğidir⁵⁶. Çekte belirli bir bedelin havalesinin kayıtsız ve şartsız olması gerekliliği nedeniyle çeke faiz şartı da yazılamaz, yazılması halinde bu şart yazılmamış sayılır (TTK 786/I). Faiz şartının yazılmamış sayılması faiz alacağının ayrı bir dava konusu edilmesine engel değildir⁵⁷. TTK m. 786’da faiz şartının yazılmamış sayılması hükmü sadece anaparaya işleyecek olan kapital faiz anlamında olup temerrüt faizinin çek üzerinde yer alması çekin geçersiz olması sonucunu doğurmayacaktır⁵⁸. Çek üzerine cezai şart kaydının yazılması halinde de bu şart yazılmamış sayılacaktır⁵⁹.

Çekte gösterilen bedelin “ para” olması gerekmekte olup, bedelin misli bir eşya veya kıymetli evrak olarak gösterilmesi mümkün değildir⁶⁰. Çek bedelinin Türk Lirası olarak gösterilebileceği gibi, yabancı para olarak da gösterilmesi de mümkündür (TTK m. 802). Çek bedelinin miktarının her iki halde de belirlenebilir olması yetmemekte kesin olarak belirli olması gerekmekte, yabancı para biriminin hangi ülkeye ait olduğu konusunda şüphe bulunmamalıdır⁶¹. Ayrıca çek bedelinin seçenekli olarak “ 100 Türk Lirası” ya da “ 15 Amerikan Doları” şeklinde belirtilmesi, bedelin belirsiz olmasına yol açacağından çeki geçersiz hale getirecek, ancak bedelin “200 Amerikan Doları veya karşılığı TL” şeklinde gösterilmesi çeki geçersiz hale getirmeyecektir⁶².

Çek bedelinin yabancı para birimi olarak gösterilmesi halinde, çek bedeli çekin ibraz günündeki değerine göre ülke parası olarak ödenebilir (TTK m.802/I-c.1). Ancak çek bedeli yabancı para olarak belirlenmiş ve çek hesabı yabancı para olarak açılmış ise ödemenin yabancı para ile yapılması gerekmektedir⁶³. Çek bedeli yabancı para birimi olarak belirlenmiş ve çek hesabı Türk Lirası olarak açılmış olduğu durumlarda çek

⁵⁶ Kendigelen, s.75; Yargıtay 11. HD. E. 2016/2697, K. 2017/5474, T. 18.10.2017, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

⁵⁷ Yargıtay 11. HD, E. 1977/3018, K. 1977/3193, T. 21.0.1977 “Her ne kadar TTK’nın 698’inci maddesi gereğince çekte münderiç herhangi bir faiz şartı yazılmamış sayılır ise de, dava konusu faiz borç verme sonucu doğan bir faizdir. Bu faiz dava konusu yapılabilir.” (Eriş, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku(2004), s.140).

⁵⁸ Hayri Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku Ve Uygulaması TTK Şerhi-IV, Eskin Matbaası, İstanbul 1990,s. 590; Celal Göle, Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1989, s. 65-66; Kendigelen, s. 143.

⁵⁹ Eriş, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku (2004), s. 140.

⁶⁰ Kendigelen, s. 76, Pulaşlı, s. 267.

⁶¹ Kendigelen, s. 76.

⁶² Kınacıoğlu, s.106; Göle, s.16.

⁶³ Bozer/Göle, s. 288; Kendigelen, s. 239.

hesabında yeterli Türk Lirasının bulunması halde, muhatap çek bedelini ibraz günündeki Merkez bankası döviz kurlarına göre hesaplanacak Türk Lirası ile ödeyebilir⁶⁴. Hamil ibraz edilmesine rağmen ödenmeyen çek bedelini ibraz veya ödeme günündeki rayiç değerine göre o ülke parasıyla ödemesini talep edebilir (TTK m. 802/I-c.2). Düzenleyen çek bedelinin hesap edilecek kuru çek üzerinde gösterebilir ve yabancı para biriminin değeri ödeme yeri olarak belirlenmiş ülkenin ticari teamüllerine göre tespit edilir (TTK m.802/II). Ancak düzenleyen çek bedelinin aynen ödenmesini çek üzerine kaydedebilir, aynen ödeme kaydının bulunması halinde çek bedelinin ülke parası ile ödenmesi durumu uygulanmaz (TTK m.803). Aynen ödeme kaydının olması halinde yabancı para birimine göre açılmış bir çek hesabının olmaması halinde ise nasıl ödeme yapılacağı tartışmalıdır. Bir görüş yabancı para birimi üzerinden düzenlenmiş çekin ilgili hesabında TL olarak veya başka bir ülke parası karşılığının bulunması halinde, hesapta bulunan karşılığın ibraz günündeki rayiç değerine göre çekte yazan para birimine çevrilerek ödenmesi gerektiğini savunurken⁶⁵, karşı görüş ise aynen ödeme kaydının olması halinde karşılığın çek üzerinde yazan para cinsinden bulunması gerektiğini savunmaktadır⁶⁶.

Çekte bedelin hem yazı hem de rakam ile gösterilmesi halinde TTK m.818'de atıf yapılan poliçeye ilişkin olan TTK m.676'ya göre; bedel hem yazı, hem de rakamla gösterilmiş ve aralarında fark var ise yazı ile gösterilen bedel (TTK m.676/I), sadece yazı veya sadece rakamla birden çok gösterilmiş ve aralarında fark var ise en küçük bedel geçerli sayılacaktır (TTK m. 676/II).

Çek üzerinde bir bedelin yazılmamış olması, miktarı ve para cinsi açısından belirli olmaması ya da bedelin para dışında başka bir şeyin gösterilmesi halinde çek geçerli olmayacak, bedelin misli eşya veya kıymetli olarak gösterildiği durumlar haricinde adi havale niteliğinde dahi kabul edilmeyecektir⁶⁷.

⁶⁴ Bozer/Göle, s. 288; Erhan Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018,s. 27.

⁶⁵ Kendigelen, s. 240; Bozer/Göle, s. 375.

⁶⁶ Reisoğlu, Çek Hukuku, s. 103.

⁶⁷ Kendigelen, s. 80.

2.1.2.3. Muhatabın ticaret unvanı

Çekte bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri de, TTK m. 780/I-c’de belirtilen ödeyecek kişinin “muhatabın” ticaret unvanıdır. Muhatap kanunen ancak bir banka olabilir (TTK m. 782/I), banka dışında bir kişinin muhatap olması halinde çek geçersiz olacak, havale hükmünde sayılacaktır (TTK m.782/II). TTK m.815’e göre “ *Bu kısımda geçen “ banka” dan amaç , Bankacılık Kanunu’na tabi olan kuruluşlardır. Ancak, ödeme yeri Türkiye dışında olan çekler hakkında “banka“ teriminden hangi kuruluşların anlaşılacağı ödeme yeri hukukuna göre belirlenir .*” 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 3’te de banka, “*Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını*” şeklinde tanımlanmıştır. Uygulamada daha çok mevduat ve katılım bankalarının muhatap olduğu görülmekte ise de⁶⁸, kalkınma ve yatırım bankalarının çek hesabı açmasında ve muhatap olmasında yasal olarak bir engel bulunmamaktadır.

Çekte muhatabın gösterilmemesi halinde o çek temelinde barındırdığı havale ilişkisinin taraflarını göstermediğinden adi havale olarak dahi kabul edilmeyecek⁶⁹, ancak delil başlangıcı olabilecektir⁷⁰. ÇekK’da çek defterinin her bir yaprağında çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı matbu olarak yer alacağı düzenlenmiştir (ÇekK m.2/VII).

2.1.2.4. Ödeme yeri

TTK m. 780/I’de çekte bulunması gereken unsular arasında ödeme yeri de sayılmıştır. Ancak ödeme yeri için TTK m.781 ile istisna getirilerek çekte ödeme yerinin yazılmamış olması onu geçersiz hale getirmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Çekte ödeme yeri hususunda açıklık olmaması halinde, muhatabın ticaret unvanının yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılacaktır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterilmesi halinde ödeme yeri ilk gösterilen yer olacak, böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenecektir (TTK m.

⁶⁸ Ahmet Battal, Bankacılık Kanunu Şerhi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 56.

⁶⁹ Kendigelen, s. 82.

⁷⁰ Domaniç, TTK Şerhi- IV, s. 560.

781/II). Çekte ödeme yerinin bir mülki birim olarak (il ya da ilçe gibi) gösterilmesi yeterli olup, bunun dışında bir adres belirtilmesi gerekmemektedir⁷¹.

ÇekK m. 3/I'deki çek hesabı bulunan bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebileceğine dair düzenlemesi uyarınca çekin ödeme yerinde ibraz edilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ödeme yeri, çekin ibraz edileceği yer bakımından değil, ibraz sürelerinin hesaplanması ve uluslararası yabancılık unsuru taşıyan çeklerde uygulanacak hukukun belirlenmesi açısından önem taşımaktadır⁷².

Uygulamada çoğunlukla çekte ayrıca bir ödeme yeri gösterilmemekte, genellikle muhatap banka şubesinin bulunduğu yer ödeme yeri olarak sayılmaktadır⁷³. ÇekK m.2/VII'de “ *bankalar çek defterlerinin her yaprağına, çekle işleyen hesabın bulunduğu şubesinin adını yazmak zorunda olduklarından, çekte mutlaka hesabın bulunduğu şube adı olacaktır. Düzenleyen ödeme yerini çekte yazmamış olsa da, çek hesabının bulunduğu şube, çekin ödeme yeri sayılır.*” düzenlenmiş hükmü ile ödeme yerinin tespit edilememesi nedeni ile çekin geçersiz kalacağı ihtimali sıfıra indirilmiştir.

2.1.2.5. Düzenlenme tarihi ve yeri

Çekte bulunması gereken bir diğer unsur ise, düzenlenme tarihi ve yeridir. (TTK m. 780/I-e) İbraz süreleri düzenlenme tarihinden itibaren başlayacağı ve düzenlenme ve ödeme yerinin aynı veya farklı olması hallerinde ibraz sürelerinin de değişeceği göz önünde bulundurulduğunda düzenlenme tarihi ve yerinin tespiti önemlidir.

2.1.2.5.1. Düzenlenme tarihi

Çekin düzenlendiği tarihin gün, ay ve yıl olarak eksiksiz bir şekilde belirtilmesi gerekmekte olup herhangi birinin çekte yer almaması örneğin ay ve yıl yazılmış olmakla birlikte günün yazılmaması çeki geçersiz hale getirecektir⁷⁴.

⁷¹ Abuzer Kendigelen (Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/ Arslan Kaya), Kıymetli Evrak Hukuku, 10. (Tıpkı Bası), XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 239.

⁷² Kendigelen, s. 82.

⁷³ Pulaşlı, s. 283.

⁷⁴ Kendigelen, s.86.

Düzenlenme tarihi, rakam ile gösterilebileceği gibi yazı ile belirtilebilir ki; önemli olan düzenlenme tarihinin tereddüde yer vermeyecek şekilde belirli olmasıdır⁷⁵. Düzenlenme tarihinin belirli olmasının yanında takvimde yer alan bir tarih olması gerekmekte olup imkânsız ve mantığa aykırı bir tarihin düzenlenme tarihi olarak belirlenmesi çeki geçersiz hale getirecektir⁷⁶. Ancak 30 gün çeken bir ay için düzenlenme tarihinin 31 olarak belirlenmesi, 28 çeken Şubat ayı için “29 Şubat”ın düzenlenme tarihi olarak yazılması hatta düzenlenme tarihinin “30 Şubat”, “31 Şubat” olarak gösterilmesi hallerinde dahi Yargıtay, çekleri bu nedenle geçersiz kılmanın aşırı şekilcilik olacağı gerekçesi ile düzenlenme tarihinin ayın son günü olduğunu kabul etmektedir⁷⁷. Ancak tarihin ayın 32. günü belirlenmesi halinde çek geçersiz bir çek olacaktır⁷⁸.

Düzenlenme tarihinin çekin üzerinde herhangi bir yerde bulunması yeterli olup, sol üst köşe veya imzanın yanı gibi çekin belirli bir yerinde bulunmasına gerek yoktur⁷⁹. Öğretide, çekte birden fazla farklı düzenlenme tarihinin bulunmasını çeki geçersiz hale getireceği ileri sürülmektedir⁸⁰. Yargıtay ise; çek üzerinde birden fazla düzenlenme tarihi olması halinde, çekte vade olamayacağı gerekçesi ile tarihlerden önceki tarihi düzenlenme tarihi olarak kabul etmektedir⁸¹.

Düzenlenme tarihinin belirsiz ve mantığa aykırı bir tarih olarak belirlenmesi çeki geçersiz kılarken, TTK m.795/II’de belirtilen “düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek üzere ibraz edilen çekin ödeneceği kuralı” ve bu kuralı askıya

⁷⁵ Kendigelen, s. 86; Ali Ayli / Didem Yardımcıoğlu, Çek Düzenleme Tarihi ve Önemi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, Y.2015, C.16,S. Özel Sayı 2014,s.3210.

⁷⁶ Mehmet Bahtiyar, Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı, Banka Ve Ticaret Dergisi, Y.1999, S.1, s. 48.

⁷⁷ Şener Güngör/Mustafa Kaya, 4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları, Açıklamalar, Kararlar, İlgili Mevzuat, 2. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara, 2004, s. 15; Yargıtay CGK, E.1995/378, K. 1996/13, T. 13.02.1996T; Yargıtay 10. CD, E. 1995/4024, K. 1995/4497, T. 23.5.1995; Yargıtay CGK, E. 2004/10-200, K. 2004/218, T. 21.12.2004, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

⁷⁸ Nazif Kaçak, Çek Kanunu Şerhi Hukuk-Ceza, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 84; Kendigelen, s. 89.

⁷⁹ Kendigelen, s. 89.

⁸⁰ Kalpsüz (Erem/Kalpsüz/Çelebican), s. 64-65; Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1052; Bahtiyar, Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı, BATİDER, s.47.

⁸¹ Yargıtay, 12.H.D., E. 2001/6458 K. 2001/7034 T. 26.4.2001, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

alan ÇekK geçici madde 3/V⁸² ve ÇekK m.3/VIII⁸³ çekin düzenlenme tarihinin gerçek ile örtüşmemesine müsaade etmekte olduğundan gerçek düzenlenme tarihini içermeyen çek geçerli kabul edilecektir⁸⁴.

Sonuç olarak; çekin üzerinde düzenlenme tarihinin yazılmamış olması senedin çek niteliğine sahip olmaması sonucunu doğuracak ve o senedin adi havale niteliğinde sayılmasına sebebiyet verecek, ancak hamiline olması halinde, havale alıcısını gösterilmediğinden adi havale olarak sayılmayacak, delil başlangıcı niteliğini taşıyacaktır⁸⁵.

2.1.2.5.2. Düzenlenme yeri

Düzenlenme tarihi dışında çekte yer alması gereken unsurlar arasında düzenlenme yeri de sayılmıştır. Ancak düzenlenme yerinin çekte bulunmaması çeki geçersiz hale getirmeyecek, düzenlenme yeri gösterilmeyen çekte düzenleyenin adının yanında yazılı olan yer, düzenlenme yeri olarak kabul edilecektir (TTK m.781/I-III)⁸⁶. Düzenleyenin adının ifadesinden çekte düzenleyenin ad ve soyadının bulunması zorunluluğu olmadığından düzenleyenin imzasının anlaşılması gerekmektedir⁸⁷. Çekte düzenlenme yeri gösterilmemiş ve düzenleyenin imzasının yanında da bir yer gösterilmemiş olması halinde ise çek geçersiz olacak, adi havale niteliğinde sayılacaktır⁸⁸.

Düzenlenme yerinin il, ilçe olarak mı gösterilmesi gerektiği yoksa il/ilçe dışında mahalle, köy, kasabanın da düzenlenme yeri olarak gösterilip gösterilmeyeceği ise

⁸² Çek Kanunu Geçici Madde 3/V -31.12.2017 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. 05.12.2017 tarihli ve 30261 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 100 üncü maddesi ile süre 31.12.2020 tarihine kadar uzatılmıştır.

⁸³ ÇekK m. 3VIII- Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707.maddesi uyarınca, kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.

⁸⁴ Mehmet Köle/Fatma Görgülü, Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, Y.2016, S.35, s. 93.

⁸⁵ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 380-381.

⁸⁶ Kendigelen (Ülgen/Helvacı/ Kaya), s. 241.

⁸⁷ Bozer/Göle, s. 350.

⁸⁸ Erdoğan Moroğlu, Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, Beta Basım, İstanbul,2003, s. 156.

tartışmalıdır. Bir görüşe göre düzenlenme yerinin il ve ilçe dışında köy ve kasabanın, hatta semt ve mahallenin de gösterilebilmesi mümkündür⁸⁹. Karşı görüş olarak ise; düzenlenme yerinin idari birim olarak gösterilmesi gerektiğini ileri sürenlerin yanında⁹⁰ yeksenaklığı sağlamak ve ilçe adlarının benzer olacağı düşüncesi ile düzenlenme yerinin il olarak belirlenmesi kanaatinde olanlar da bulunmaktadır⁹¹. Buna ilişkin Yargıtay çekin kambiyo niteliğinde olabilmesi için il, ilçe, köy gibi düzenlenme yerinin idari birim olarak gösterilmesi gerektiğine dair kararlar vermiştir⁹². Ancak 06.12.2012 tarihli 6360 sayılı “ On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile kasabalar en yakın ilçeye, köyler de en yakın mahalleye eklenerek tüzel kişilikleri kaldırıldığını belirtmek gerekmektedir.

Düzenlenme tarihinde olduğu gibi, düzenlenme yerinin de ibraz sürelerini kısaltma veya uzatma amacı ile gerçeğe aykırı yazılması çekin geçerlilik durumunu etkilemeyecektir⁹³. Yargıtay tarafından “Ş.Urfa”, “İst” gibi hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde, anlaşılır olmak şartı ile düzenlenme yerinin kısaltılmasının mümkün olduğu belirtilmekte ancak “Çnk” gibi Çanakkale’yi mi, Çankırı’yı mı ifade ettiği belli olmayan, anlaşılmayan kısaltmaların kullanılması kabul edilmemektedir⁹⁴.

2.1.2.6. Düzenleyenin imzası

TTK m. 780/I- f bendine göre, çekte düzenleyenin imzasının bulunması gerekmektedir. Düzenleyenin imzasının çekin ön tarafında ve metni tümüyle kapsayacak biçimde olması gerekmektedir⁹⁵. Düzenleyenin imzasını ihtiva etmeyen çek, adi havale niteliğinde dahi sayılmayacak delil başlangıcı niteliğinde olacaktır⁹⁶. Ancak ÇekK m.2/7-c’de, çek defterlerinin her bir yaprağında çek hesabı sahibi gerçek kişinin ad ve

⁸⁹ Moroğlu, Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri, s. 160-161,Bozer/Göle, s. 254.

⁹⁰ Kendigelen, s. 94.

⁹¹ Pulaşlı, s. 281-282.

⁹² Yargıtay 12. HD, E. 2012/7924, K.. 2012/25620 , T. 10.9.2012, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

⁹³ Moroğlu, Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri, s.157.

⁹⁴ Y. İBGK, E. 1992/1, K. 1992/5, T. 14.12.1992; Yargıtay12. HD. E. 2002/7519 K. 2002/8727 T. 26.4.2002, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

⁹⁵ Kalpsüz (Erem/Kalpsüz/Çelebican),s. 66.

⁹⁶ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s.152.

soyadının, tüzel kişinin adının yazılması gerektiği belirtilmiş olsa da çekin geçerliliği açısından düzenleyenin ad ve soyadının bulunmaması önemli olmayıp imzanın varlığı yeterlidir⁹⁷.

Çekteki imzanın el ile atılmış olması gerekmekte olup, el imzası dışında elle yapılan veya onaylanmış bir işaret ya da mekanik herhangi bir araç veya resmi bir şahadetname kullanılması mümkün değildir (TTK m. 818/I-r, TTK m.756). Bu durumda düzenleyenin imza yerine parmak izi basması halinde çek geçersiz olacaktır⁹⁸. Ancak PULAŞLI, parmak izinin yanında “imza” ya da “parafa benzeyen işaret” kullanılması halinde çekin geçerli olacağını belirtmektedir⁹⁹. Düzenleyenin imza yerine imzanın kısaltılmış hali olan parafı kullanması durumunda senet çek niteliğinde sayılmayacaktır¹⁰⁰. REİSOĞLU ise, parafın hiçbir şüpheye meydan vermeyecek şekilde düzenleyene ait olduğunun tespit edilmesi halinde çekte imzanın bulunduğu kabul edilmesi gerektiği görüşündedir¹⁰¹. TTK m. 1526/1’deki, “*Poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetler güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemler güvenli elektronik imza ile yapılamaz.*” şeklinde düzenleme ile elektronik imza ile çek düzenlenemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Çek üzerindeki imzanın adi ortaklık adına atılmış olması halinde, yani temsil ve ilzama yetkili ortak adına çek düzenlenmesi halinde, adi ortaklığın tüzel kişiliğinin bulunmaması nedeniyle ortaklık sözleşmesinde aksine bir anlaşma da mevcut değilse, diğer ortaklar çekte düzenleyen olarak imzası yer almamasına rağmen üçüncü kişilere karşı sorumlu olarak kabul edilecektir¹⁰². Ancak imza sahibinin idare ve temsile yetkili

⁹⁷ Bozer/Göle, s.249.

⁹⁸ Bozer/Göle, s. 247.

⁹⁹ Pulaşlı, s.273.

¹⁰⁰ Bozer/Göle, s. 248.

¹⁰¹ Reisoğlu, Çek Hukuku, s. 72.

¹⁰² Yargıtay HGK, E. 2008/12-825 K. 2009/32 T. 28.1.2009, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

olmadığının anlaşılması halinde üçüncü kişilere karşı sorumlulukları söz konusu olmayacaktır¹⁰³.

Çek üzerinde bulunan imzanın düzenleyene atfedebilecek şekilde olmasına rağmen düzenleyene veya onun temsilcisine ait olmaması halinde çek geçersiz olmayacak ve bu durum çekin üzerinde imzası bulunan cirantaların ve avalistlerin çekten kaynaklanan sorumluluklarını etkilemeyecektir¹⁰⁴. Çekte temsilci sıfatı ile imzası bulunan kişinin temsile yetkili olmaması veya yetkisini aşan bir işlem yapması halinde de, çek geçersiz olmayacaktır¹⁰⁵. Yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemle bağlı olması konusunda ise; TTK, yetkisiz temsilin düzenlendiği BK m.46¹⁰⁶'dan ayrılmış, TTK m. 678'de temsil yetkisi olmadığı halde temsilci sıfatı ile poliçenin imzalanması durumunda temsil olunanın onayına gerek olmaksızın imza sahibinin sorumlu olacağı ve yetkinin aşılması halinde de aynı hükmün uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır¹⁰⁷. TTK m.678 düzenlemesi TTK m.818/I-c atfı ile çeklere de uygulanacaktır.

Şunu da belirtmek gerekir ki; ÇekK m.5/III hükmüne göre çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyecektir. Bu kurala rağmen gerçek kişinin temsilci veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, TTK'da sayılmış zorunlu unsurları taşıyan çek geçerli olacak ancak ÇekK m.5/III uyarınca bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine ait olacaktır¹⁰⁸. TTK m.678 uygulaması ise temsil yetkisi olmadığı halde, bir üçüncü kişinin temsilci sıfatı ile çek düzenlenmesi hakkında olduğu için, ÇekK m.5/III

¹⁰³Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 2017/7977 K. 2017/15186 T. 6.12.2017 “Somut olayda, takibe konu çekte keşideci olarak “..... Adi Ortaklığı” ibaresi altında tek bir imzanın atılı olduğu, takip borçlusu ...' in süresi içerisinde icra mahkemesine verdiği dilekçede, bu imzanın kendisine ait olmadığını ileri sürdüğü, alacaklının ise bu hususu kabul edip imzanın adi ortaklardan ...' a ait olduğunu beyan ettiği anlaşılmış olup, borçlunun temyiz dilekçesine ekli... 1. Noterliğince 04/06/2013 tarih ve 10261 yevmiye numaralı Adi Ortaklık Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre, adi ortaklığı Kadriye ve ...'ın müştereken imzaları ile temsil ve ilzama yetkili kılındığından, adi ortaklardan Şükrü Yıldız'ın atmış olduğu imza ile ...' nin sorumluluğu söz konusu olamayacaktır. O halde mahkemece, yukarıda değinilen adi ortaklık sözleşmesi uyarınca taraflarca kararlaştırılan idare ve temsile dair düzenleme dikkate alınarak borca itirazın kabulüyle borçlu ... yönünden takibin durdurulmasına karar verilmesi gerekirken, itirazın reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir.”, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

¹⁰⁴ Kendigelen, s.102.

¹⁰⁵ Kendigelen, s. 103.

¹⁰⁶ BK Madde 46-Bir kimse yetkisi olmadığı hâlde temsilci olarak bir hukuki işlem yaparsa, bu işlem ancak onadığı takdirde temsil olunanı bağlar.

¹⁰⁷ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s.52.

¹⁰⁸ İsmail Kırca, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans (22Ocak 2010), Banka Ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, Ankara 2010, s. 41-42;Bozer/Göle, s. 245; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 53.

hükmü TTK m.678'in uygulamasına engel teşkil etmeyecek, yetkisiz temsilde ve yetki aşımında TTK m.678'e göre imza sahibinin sorumluluğuna gidilebilecektir¹⁰⁹.

Tüzel kişileri temsile yetkili kişiler tarafından atılan imzanın tüzel kişi kaşesi üzerine atılması gerekmekte olup çek üzerinde kaşe basılmadan atılacak ikinci imza, temsilcinin çekte ilişkin şahsi sorumluluğunu doğuracak aval niteliğinde olacaktır¹¹⁰.

Kural olarak; senetteki imzaya, hamilin borçluya ibraz edildiği zaman itiraz edilmesi gerekmekte ise de, senedin ödenmesinden sonra senedin iade alınması durumunda da imzaya itiraz etmek mümkündür¹¹¹.

2.1.2.7. Banka tarafından verilen seri numarası ve karekod

6728 sayılı Kanun ile getirilen değişiklik ile çekte bulunması gereken zorunlu unsurlara TTK m. 780/I-g,h bentleri ile bankalar tarafından verilen karekod ve seri numarası da eklenmiştir. Bu unsurların bulunmaması halinde çek geçersiz olacaktır. Ancak unsurların bulunmaması halini düzenleyen TTK m.781'de de değişiklik yapılmış, eklenen 4. fıkraya göre, yabancı bankalar tarafından basılan çeklerde karekod ve seri numarasının bulunmamasının o çeki geçersiz hale getirmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm ile yabancı ülkelerde seri numarası ve karekod uygulamasının farklılık gösterebileceği göz önünde tutulmuştur¹¹².

¹⁰⁹ Reisoğlu, Çek Hukuku, s. 55-56; Poroy/ Tekinalp s. 355; Ali Dural, 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Gerçek Kişilerin Temsilci Aracılığıyla Çek Düzenlemesi, Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, C.I.Y.2010,s. 673; Ali Ayli, Çekte Düzenleyenin İmzası, Şekli, Yeri ve Önemi, İstanbul Üniversitesi Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.16, Y. 2017,S.2, s. 343; Metin Topçuoğlu, Yeni Çek Kanunu Çerçevesi'nde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, Banka ve Ticaret Dergisi, C. XXVI, Y. 2010, S.4, s. 138,139; Ancak Topçuoğlu, temsil yetkisinin aşılması durumunu ayrı tutarak gerçek kişinin temsilcisini kambiyo senetleri dışında yetkilendirdiği gerekçesi ile çek ile ilgili sorumluluktan kaçınamayacağını ileri sürmektedir (Topçuoğlu, Yeni Çek Kanunu Çerçevesi'nde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları, Banka ve Ticaret Dergisi, s.147).

¹¹⁰ Yargıtay 12. H.D. 2013/16551 K. 2013/24657 T. 1.7.2013 "... şirketin münferiden temsile yetkili temsilcinin şirket kaşesi dışında senet üzerine atmış olduğu imza bizatihi kendisini sorumlu kılar. Yine TTK'nun 730.maddesi göndermesi ile çekler hakkında da uygulanması gereken aynı kanunun 613 ve 614/1.maddeleri (6102 Sayılı TTK' nun 701 ve 702. maddeleri) gereğince, keşideci imzası dışında çekin ön yüzüne konulan her imza aval şerhi sayılır. Aval için sadece imza yeterli olup, ayrıca ad ve soyadının yazılması gerekli değildir.", Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

¹¹¹ Yargıtay 11. HD., E. 2003/34, K. 2003/10446.T. 04.11.2003, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

¹¹² Pulaşlı, s. 277.

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Kredi Kayıt Bürosu ile birlikte çekte karekod bulunması uygulaması getirilmiştir. 2015 yılında getirilen bu uygulama isteğe bağlı olup zorunlu bir uygulama değilken, TTK m. 780'de yapılan değişiklik ile zorunlu hale gelmiştir. Karekodlu çek uygulaması ileri tarihli çek gibi ilk kez Türkiye'de görülen bir uygulama olduğu gibi karekod ile, düzenleyen hakkında detaylı bilgilere erişilerek karşılıksız çek sorununa çözüm getirilmesi ve böylelikle ticari hayatta çek kullanılmasını daha sağlıklı hale getirmek amaçlanmıştır¹¹³. Karekod ile yapılacak sorgulamalar sonucunda çekin üzerinde yazılan bilgilerin doğru olup olmadığı ve ödeme performansı öğrenilebilecektir¹¹⁴.

Karekod uygulaması ile çek alacaklılarının, ellerinde bulundurdukları çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere erişim olanaklı hale gelmiştir (TTK m. 780/II). Karekod ile çek hesap sahibinin; adı, soyadı veya ticaret unvanı, tacir olması halinde ticaret siciline tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı, çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı, düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı, ibraz edilen ilk ve son çekin ibraz tarihi, son beş yılda “ karşılıksızdır” işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları, aynı işlemi gören son çekin ibraz tarihi, çek hesabı hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı varsa yasaklama kararının tarihi, her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı, çek hesabı sahibi tacirse iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi, çek hesabı sahibi ya da cirantanın rızası aranmaksızın üçüncü kişiler hakkında bilgilere erişim sağlanır (TTK m. 780/II)¹¹⁵.

¹¹³ Pulaşlı, s. 289.

¹¹⁴ Karekod Nedir ve Uygulama Alanları,

https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/Karekod%20Uygulaması.pdf

¹¹⁵ Kişisel verilerin korunması ile ilgili AB müktesabati nedeniyle verilerin açıklanmasının kişinin rızasına bağlı olması nedeni ile 2015 yılında getirilen karekodlu çek uygulaması isteğe bağlı bir uygulama olarak getirilmiştir (Pulaşlı, s. 289). Ancak TTK m. 780'de yapılan değişiklik ile karekod çekin bir unsuru hale getirilerek zorunlu hale gelmiştir. TTK m.780/II'de sayılan veriler, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu tanımlar başlıklı m. 3'te, “Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi” olarak tanımlanan kişisel veri tanımına kapsamına girmektedir. Bu nedenle çek hesabı kişinin rızası olmaksızın bu verilere ulaşılabilmesi, bu verilerin üçüncü kişiler tarafından kötüye kullanılabilmesi ihtimali, ticari hayatta karekodun okutulması ile alınan çek raporu notu ile tanınması uygulamada sorunlara neden olacaktır (Şafak Narbay/Zehra Güney, 6728 Sayılı Kanun'un Çeke İlişkin Hükümlerinin “ Çekte Şekil Şartları” Bakımından Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, C. 12, Y. 2017,S.126, s. 52.).

Bu verilere ulaşılması sağlayacak Karekod Okutma Ve Bilgi Paylaşım Sistemi 5411 sayılı Bankacılık Kanunu EK Madde 1'e göre kurulan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulur ve risk merkezi sistemindeki verileri yine 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ek madde 1/XI'e göre bilgi alışverişini gerçekleştirdiği şirket ile paylaşmaya yetkilidir. Bu yetki kullanıldığı takdirde sistem bilgilerin paylaşıldığı şirket nezdinde kurulabilir (TTK m. 780/III). Çekte yer alacak Mersis numarası ile karekodun tanım ve içerikleri ile sistemin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar hakkında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan "Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ" 31.12.2016 tarihli ve 29935 sayılı (3.Mükerrer) Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Tebliğin "*Karekodlu çek raporunda yer alan bilgiler*" başlıklı m.4/I-a ve b bendleri ile TTK m.780/2'de sayılan bilgilere ek olarak "*muhatap bankanın ticaret unvanı*" ve "*seri numarası*" da gösterilmiş, aynı maddenin e bendinde ise TTK m.780/II' de belirtilen "*çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı*" "*Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çeklere ilişkin olarak lehdar tarafından karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemine kaydedilen çeklerin adet ve tutarı*" şeklinde belirtilmiştir.

Çekteki düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde çekin karekod okutma ve bilgi sistemine kaydedildiği tarihten sonra değişiklik meydana gelmesi halinde çek hesabı tüzel kişinin sorumluluğu değişmeyecektir¹¹⁶.

6728 sayılı Kanun geçici m.11/I'e göre, 31.12.2016 tarihinden sonra bankalar tarafından çek hesabı sahiplerine karekod ve seri numarası unsurlarını içermeyen çek yaprağı verilmeyeceği ancak bu unsurların 31.12.2016 tarihinden önce basılan çeklerde aranmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Karekodlu çekte, çekin sağ üst köşesinde düzenlenme yerinin ve tarihinin bulunduğu yerin sol kısmında kare şeklinde bir karekod yer almakta ve çek hamili, çek yaprağı üzerinde yer alan karekodu, Findex Uygulamasına çeki kaydederek, çek yaprağının doğruluğuna ve çek hesabı sahibinin geçmiş çek ödeme durumunu gösteren özet bir çek

¹¹⁶ Pulaşlı, s. 345.

raporuna¹¹⁷ ulaşabilecektir¹¹⁸. Böylelikle düzenleyenin çek raporuna ulaşılacak ve edinilen bilgiler ile çek üzerinde yapılan kazıntı, silinti ve başka yollar ile yapılmış tahrifat anlaşılacak, kimlik karşılaştırması ile sahtekârlığın önüne geçilmiş olacaktır¹¹⁹. Bankaların Findeks platformu üzerinden karekod aracılığı ile çek raporu alabilmesi için müşterilerinden tek bir çeke veya çek numarası aralığına onay vermesi yeterli olacak, ikinci bir onaya gerek bulunmayacaktır¹²⁰.

2.1.3. Çek Kanunu'nda Düzenlenen Unsurlar

TTK'nun yanı sıra ÇekK'nda da çekte bulunması gereken unsurlara yer verilmiştir. ÇekK'nda çek defterlerinin bankalarca basılacağı hüküm altına alınmış ve baskı şekli TCMB'nin 2010/2 sayılı tebliğ ile belirlenmektedir (ÇekK m.2/V-VI). ÇekK m.2/VII'e göre, çek defterinin her bir yaprağında; çek hesabının numarası, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası, çekin basıldığı tarih, çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişilerde ise varsa Merkez Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası, çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması halinde ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının yazılması gerektiği belirtilmektedir. Türkiye Cumhuriyet ve MERSİS numarası 6728 sayılı Kanun ile ÇekK m.2/VII'ye eklenmiş olup bu ekleme ile çekin karşılıksız kalması halinde benzer isimli çek hesap sahibi kişilerin ayırt edilerek doğru kişinin tespit edilmesi ve MERNİS ve MERSİS kayıtlarından adres ve iletişim bilgilerine ulaşılması hedeflenmiştir¹²¹. Çek hesabı kişi ile düzenleyenin aynı kişi olmaması durumunda düzenleyenin de T.C. numarasının çeke yazılması gerekmektedir (ÇekK m.2/VII-f). Ancak bu unsurların olmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecek, çekin geçerli olması için TTK'da belirtilen zorunlu unsurları taşıması yeterli olacaktır (TTK m.2/IX).

¹¹⁷ Çek raporu, çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ m.3/ I-c bendinde, karekodun okutulması suretiyle Türk Ticaret Kanununun 780 inci maddesinin ikinci fıkrasında ve bu Tebliğde yer verilen bilgileri içeren ve Karekod Okutma ve Bilgi Paylaşım Sistemi üzerinden sunulan rapor şeklinde tanımlanmaktadır.

¹¹⁸ Narbay/ Güney, 6728 Sayılı Kanun'un Çeke İlişkin Hükümlerinin “ Çekte Şekil Şartları” Bakımından Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, s.49.

¹¹⁹ Pulaşlı, s. 290.

¹²⁰ Pulaşlı, s. 290.

¹²¹ 6728 sayılı Kanun Madde 61 Gerekçesi.

Düzenleyenin ad ve soyadının yazılmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecek ise de, ÇekK m.2/VIII'e göre; tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadı, düzenlenen çek üzerine açıkça yazılır.

5941 sayılı Çek Kanunu'nun 6273 sayılı Kanun ile her çek yaprağında çekin basıldığı tarihinde yer alması gerektiği öngörülmüştür. Bu unsurun çekte bulundurulmasının amacı ise muhatap bankanın çekin karşılıksız çıkması halinde ödemekle yükümlü olduğu bedele ilişkin sorumluluğunun, çekin basım tarihinden itibaren beş yıl içinde çekin ibraz edilmemiş olması halinde sona erecek olmasıdır (ÇekK m.3/IX)¹²².

2.2. ÇEK DÜZENLEMENİN ÖN ŞARTLARI

2.2.1. Çek Anlaşması

TTK m.783/I'de çek düzenlemenin şartları olarak, muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenleyerek tasarruf edebileceğine ilişkin muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması gösterilmiştir. Karşılığın ve geçerli bir çek anlaşmasının bulunmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecek, karşılık ve çek anlaşması bulunmadan çek tedavüle çıkarılabilecek olup önemli olan çekin ibrazında çekin karşılığının ve çek anlaşmasının olmasıdır¹²³.

Çek anlaşmasının hukuki niteliği tartışmalı olsa da, doktrinde büyük çoğunluk vekâlet sözleşmesine benzediğinin belirtilmesinin yanı sıra, hukuki niteliğinin iki tarafı karşılıklı borç altına sokan hiçbir sözleşme türüne girmeyen kendine özgü (sui generis), atipik isimsiz bir sözleşme olduğu belirtilmektedir¹²⁴. Kanun koyucu çek anlaşmasının açık veya zımni olarak kurulabileceğini belirterek çek anlaşmasının belli bir şekle bağlı olmaksızın yapılabileceğini öngörmekte ise de, ÇekK m.2/1 uyarınca bankalar, çek hesabı açma talebi bulunan kişinin yasaklı olup olmadığını tespit etmek ve kişinin

¹²² Pulaşlı, s.279.

¹²³ Bozer/Göle, s. 312.

¹²⁴ Öztan Kıymetli Evrak Hukuku (1997) s. 1097; Kendigelen, s.65; Poroy/Tekinalp, s.311.

ekonomik ve sosyal durumunu araştırmakla yükümlü olduğundan bu yükümlülük, ek anlaşmasının yazılı yapılması sonucunu doėurmaktadır¹²⁵. Uygulamada da sıklıkla ek anlaşması banka ile düzenleyen arasında cari hesap sözleşmesinin eki olarak yazılı Şekilde yapıldığı grlmektedir¹²⁶. Ancak ek anlaşmasının yazılı yapılması zorunlu olmayıp muhatap bankanın müşterisine bir ek defteri vermesi, zımni olarak ek anlaşmasının varlığının bir delili niteliėindedir¹²⁷. Bununla birlikte ekK m.2/III'de ilgilinin, vekilinin veya yasal temsilcinin imzası olmadan ek hesabı aılamayacağı düzenlemesi TTK'nda zımni anlaşmaya izin verilmiş olsa da uygulamada bunun ihtimalinin zor olduğunu gstermektedir¹²⁸.

Bankalar tarafından ek hesabı açılırken ekK m.2/I'e göre, ek hesabı açma talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişinin ek hesabı açma hususunda yasaklı olup olmadığını araştırmakla ve kişinin ekonomik ve sosyal durumunun tespit edilmesinde gerekli basiret ve özeni göstermekle yükümlüdürler. Bu yükümlülük nedeni ile bankalar tarafından karşılıksız ek düzenleme nedeni ile ek hesabı açma yasağı bulunan veya ekonomik durumu yetersiz olan, ekonomik durumu elverse dahi sosyal durumu ek hesabı amasına elverişli olmayan kişilerin ek hesabı açma taleplerini reddetmesi gerekmektedir¹²⁹. Bankalar tarafından gerekli basiret ve özenin gösterilmemesi halinde; zarar uğrayan hamil zararını bankadan TBK m. 49 haksız fiil hükümlerine göre talep edecektir. Hamilin bu durumda zararını ve bankanın kusurunu ispat etmesi gerekecektir (TBK 49/II).

Bankalar, ek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve ek hesabının kapatılması hâlinde bunları, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler (ekK m.2/II-c.1).

¹²⁵ Bozer/Göle, s. 313.

¹²⁶ Pulaşlı, s.259.

¹²⁷ Kalpsüz (Erem/Kalpsüz/elebican), s. 102; ztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1089; Poroy/Tekinalp, s. 311; Pulaşlı, s. 259.

¹²⁸ Bozer/Göle, s.314.

¹²⁹ Reisoğlu, Yeni ek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi s. 22; Pulaşlı,s.388.

Yerleşim yeri yurt dışında bulunan kişiler, bankaya kendileri ile ilgili olarak Türkiye’de bir adres bildirmek zorundadır (ÇekK m.2/II-c.3). 6728 sayılı Kanunla değiştirilen 5941 sayılı Kanun ile karşılıksız çek düzenleme suç haline geldiğinden bu maddeye bankaların talep edeceği belgeler arasına adli sicil kayıtları da eklenmiş, böylelikle bankaların çek hesabı açarken kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma hakkında yasak olup olmadığını öğreneceklerdir¹³⁰. Bu düzenlemeye göre, çek hesabı açarken yerleşim yeri belgelerinin de bankalar tarafından alınması gereken belgeler arasında sayılmıştır, ancak Nüfus Hizmetleri Kanununun 45. maddesinde 18.02.2009 tarihinde yapılan değişiklikle “*Yerleşim yeri bilgileri*” “*kurumlar ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde faaliyette bulunan bankaların paylaşımına açılabilir*” düzenlemesi uyarınca bankalar sistem üzerinden kişilerin yerleşim yerlerine ulaşabileceğinden yerleşim yeri belgesi talep etmelerine gerek bulunmamaktadır¹³¹. Bu belgelerin istenmesi ile bankaların araştırma ve inceleme yapma yükümlülüğüne yardımcı olmak ve çek kullanımına olan güveni sağlamak amaçlanmış olup anılan belgelerin eksikliği halinde çek hesabı açılmaması gerekmekte olup aksi takdirde bankanın sorumluluğu söz konusu olacaktır¹³². Bankanın araştırma ve gerekli basiret ve özeni gösterme yükümlülüğü nedeniyle tüzel kişi adına hesap açılırken ticaret siciline tesciline ilişkin Ticaret Sicili Gazetesi ile tüzel kişinin yönetim organında görevli bulunan üyelerin veya imza yetkilisi kişilere ilişkin noter tasdikli imza beyanlarının da alınması gerekmektedir¹³³.

ÇekK m.2/III-c.4’de, çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde, çek düzenleyenin bankaca bilinen adresleri, talebi hâlinde hamile verileceği düzenlemesi ile bu bilgilerin toplanma nedeninin çekin karşılıksız kalması halinde hamilin düzenleyene başvurmasını kolaylaştırmak ve böylece karşılıksız çek düzenlemesinin önüne geçilerek çekte duyulan güveni arttırmak olduğu düşüncesindeyiz.

¹³⁰ Yılmaz Yördem, 6728 Sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Ve Karşılıksız Çek Sorunsalı, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C.9, Y:2018, S:3,s. 358.

¹³¹ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 22.

¹³² Pulaşlı, s. 355.

¹³³ Pulaşlı, s. 350, s. 385.

Çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılmaz (ÇekK m.2/III-c.1). Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunmak zorundadır (ÇekK m. 2/III- c.2). Tüzel kişiler adına verilecek beyanda ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilmesi gerekmektedir (ÇekK m. 2/III-c.3). 6728 sayılı Kanun ile ayrıca; muhatap banka, gerçek veya tüzel kişi adına açılması talep olunan çek hesaplarında bunların, sermaye şirketlerinde ayrıca yönetim organında görev yapanlar ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunmadığı hususunu kontrol ederek, yasağın bulunmadığına ilişkin sorgulama sonucunu muhafaza etmekte yükümlü kılınmıştır (ÇekK m. 2/III-c.4). Bankalar çek hesabı açtıkları kişiler ile çek hesabı sahibi tüzel kişi ise hesap açılış tarihi itibarıyla tüzel kişi tarafından bildirilen işlem yetkililerini, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından kurulan karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemine kaydettirmekle görevli kılınmışlardır (ÇekK m.2/III-c.5). Bu yükümlülüklerle aykırı olarak bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır ve ayrıca beyanname almadan veya beyannameye rağmen, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (ÇekK m.7/III).

ÇekK m.2/IV'e göre; çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez. Muhatap bankanın yasaklı olup olmadığının araştırma yükümlülüğü gerçek ve tüzel kişinin kendi adına çek hesabı açma talebinde söz konusu olup çek hesabına ilişkin çek defteri talep edilmesi halinde muhatap banka tüzel kişi ve gerçek kişinin vermiş olduğu beyanname ile bağlı olup, beyannamedeki bilgilerden gerçek ve tüzel kişiler sorumludur¹³⁴.

¹³⁴ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 23.

ÇekK m.7/10 hükmüne göre; ÇekK m.2'nin, sağlanması ve saklanması gereken bilgi ve belgelere ilişkin hükmüne aykırı hareket edilmesi veya çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyenin banka kayıtlarındaki adreslerinin hamile verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından Beşyüz Türk Lirasından Beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilecektir.

Temsilcisi ve imza yetkilisi çok sayıda olan şirketler tarafından tüm isimlerin beyanda bulunması gerekip gerekmeyeceği hususunda, REİSOĞLU, çok sayıda imza yetkilisi ve temsilcisi olan tüzel kişiler tarafından verilen beyanda tüm isimlerin yer almasına gerek olmadığını ve isimlerin belirtilmeden kişilerin yasaklı olmadıklarının belirtilmesinin yeterli olduğu, beyan verildiği tarihte çek yasaklısının tespit edilmesi halinde ÇekK m. 7/3'e göre gerçek dışı beyanda bulunan kişi için üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı görüşündedir¹³⁵. Ancak ÇekK m.2'nin genel itibari ile çek yasaklısının önceden belirlenerek karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçmeyi hedeflediğini ve bu uygulama ile caydırıcı etkisini kaybedeceği kanaatinde olduğumuzdan bu görüşe katılmamaktayız.

Tüzel kişi adına beyanname verildikten sonra ise, beyannamede belirtilen kişilerin yasaklı konuma gelmesi halinde kanunda bu durumla ilgili bir düzenleme bulunmamakta¹³⁶, beyanname verildikten sonra oluşan yeni durum ile ilgili tüzel kişinin bankaya bilgi vermesi gerekmekte olup tüzel kişi her çek hesabı açtırmak istediğinde veya her çek defteri talep ettiğinde yeni bilgiler içeren beyannameyi muhatap bankaya vermekle yükümlüdür¹³⁷.

Çek hesabı, ancak sahibinin veya yasal temsilcisinin yazılı talebi ya da mevduat veya katılım fonu zamanaşımı süresinin dolması üzerine kapatılabilir. Çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemine tabi tutulur (ÇekK m.2/X), çek anlaşması da çek hesabının kapatılması ile sona ermiş olur¹³⁸.

¹³⁵ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 23.

¹³⁶ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 23.

¹³⁷ Bozer/Göle, s. 317.

¹³⁸ Bozer/Göle, s. 319.

2.2.2. Karşılık

Çek anlaşmasının yanında bankanın muhatap gösterilerek çek düzenlemesinin diğer bir şartı ise; çek anlaşması ile açılan çek hesabında düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılığın bulunmasıdır. Karşılık, çek bedelinin çek hesabın bulunması veya bu bedelin hesap sahibi tarafından tasarruf edilmesi için hazır bulundurulması anlamına gelmektedir¹³⁹.

Karşılık, çek hesabında bulunan bir nakit veya banka ile düzenleyen arasındaki bir kredi ilişkisinden kaynaklanan kredi olabileceği gibi, nakit ve kredi ilişkisi olmamasına rağmen muhatap banka müşterisini çekin karşılıksız işlemi görmesi nedeni ile karşılaşılabileceği hukuki ve cezai yaptırımlardan kurtarmak amacı ile çek bedelini ödemesi de karşılık kavramını karşılayacaktır¹⁴⁰.

Karşılığın muhatap bankada bulunan çek hesabında mevcut olması gerekmekte olup, düzenleyenin muhatap bankadaki başka bir hesabında karşılığın bulunması halinde çekin karşılığının bulunduğu anlamına gelmeyecektir. Ancak muhatap bankanın virman yolu ile hesaptan hesaba para aktarma yetkisi bulunması halinde düzenleyenin başka bir hesabında paranın bulunması çekin karşılığının bulunduğu anlamına gelecektir¹⁴¹. Ancak virman yetkisi olmayan muhatap bankanın hesap sahibinin yazılı talimatı olmaması halinde hesaptan hesaba para aktararak ödeme yapması mümkün olmayıp, böyle bir ödeme yapılması halinde muhatap bankanın çekin ödenmesi nedeniyle doğabilecek zararlardan sorumluluğu söz konusu olacaktır¹⁴².

TTK m.783'e göre bir çekin düzenlenmesi için çek anlaşmasının yanında muhatapın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması gerekmektedir. Bu düzenlemenin yanı sıra, çekin ödenmemesinin ibraz sürelerinde TTK m.808'e göre tespiti ettirilmesi kuralı gereğince karşılık hesaba ibrazdan önce de yatırılmasına imkân vermekte ve karşılığın çek hesabında ne zaman bulundurulması gerektiği konusu

¹³⁹ Poroy/Tekinalp, s. 303.

¹⁴⁰ Poroy/Tekinalp, s. 306.

¹⁴¹ Bahtiyar, s.130.

¹⁴² Bozer/Göle, s. 321.

tartışmalı hale gelmiştir. Doktrinde büyük çoğunluk karşılık olmadan çek düzenlenmesi halinde çekin geçerli olacağı ve çekin karşılıksız çekin sonuçlarını doğurmaması için ibraz anında karşılığın bulunması gerektiği görüşündedir¹⁴³. Ancak bu konuda aksi kanaatte olan yazarlar çekin kredi vasıtasına dönüşmemesi ve çeke olan güvenin arttırılması için karşılığın çekin düzenlendiği anda bulunması gerektiğini ileri sürmektedirler¹⁴⁴. Yargıtay da son yıllarda vermiş olduğu kararlarda karşılığın ibraz anında bulunması gerektiğini belirtmektedir¹⁴⁵.

3. ÇEKTE VADE SORUNU, ÖDEME İÇİN İBRAZ VE KARŞILIKSIZ ÇEK

3.1. ÇEKTE VADE SORUNU VE İLERİ DÜZENLENME TARİHLİ ÇEK

Muacceliyet başlıklı TTK m.795/T'de çekin görüldüğünde ödeneceği, buna aykırı herhangi bir kaydın yazılmamış sayılacağı düzenlenmiştir. Çekte bir vadenin bulunması çeki geçersiz kılmamakta¹⁴⁶ ve o vade yazılmamış sayılmaktadır. Doktrinde çekte teknik bir vadeden söz edilemeyeceğine dair görüş birliği bulunmaktadır¹⁴⁷. Yargıtay da aynı görüşte olup çekte vade bulunamayacağını, vadenin yazılmamış sayılacağını kararlarında belirtmiştir¹⁴⁸.

Çekte düzenlenme günün ileri bir tarih olarak belirlenerek çeke vade uygulamasının getirilmesini engellemek¹⁴⁹ amacıyla, TTK m. 795/II ile çekin düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilmesi halinde çekin ibraz günü ödeneceği hüküm altına alınmıştır. Ancak bu düzenlenme bir yandan zımni olarak düzenlenme gününü gerçek

¹⁴³ Kalpsüz (Erem/Kalpsüz/Çelebican), s. 103; Karayalçın, Ticaret Hukuku III. (Kambiyo Senetleri), s. 280; Nurkut İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, Banka Ve Ticaret Dergisi, Y. 1981, S.2, s.105; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 130; Yılmaz Yörem, 6728 Sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Ve Karşılıksız Çek Sorunsalı, TAAD, s 350.

¹⁴⁴ Sami Selçuk, Çek Suçları Öğreti- Mevzuat-İçtihat, Hatipoğlu Yayınları, Ankara 1993,s. 145 vd; Kınacıoğlu, s. 270,271.

¹⁴⁵ Yargıtay 11. HD,2015/3937E. ,201/5887, 27.04.2015 T. (Yörem, 6728 Sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Ve Karşılıksız Çek Sorunsalı, TAAD, s. 350.).

¹⁴⁶ Poroy/Tekinalp, s.300.

¹⁴⁷ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1079; Kendigelen, s. 195-196; Poroy/Tekinalp, s. 300; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 144.

¹⁴⁸ Yargıtay 11. HD.. E. 1981/1850, K.1981/2241,T. 07.05.1981; Yargıtay 11. CD., E. 2015/9855,K. 2017/6378,T. 5.10.2017, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

¹⁴⁹ Kalpsüz(Erem/Kalpsüz/ Çelebican), s. 105.

düzenlenme tarihi olarak değil de ileri bir tarih olarak düzenlemesine imkân vermektedir¹⁵⁰.

Çekin görüldüğünde ödeneceği, dolayısı ile vade belirlenemeyeceğine dair kanunda emredici kural bulunmakla birlikte, ilk olarak 5838 sayılı kanun ile eski 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunu”na “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.” şeklinde geçici bir madde getirilerek düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz geçersiz hale getirilmiş ve vadeli çek uygulamasına izin verilmiştir¹⁵¹. Düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz yasağı, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun geçici m.1/V ile devamlılığını sürdürmüş ve son tarih sürekli değiştirilerek ileriye atılmıştır. Son olarak 5941 sayılı ÇekK düzenlenme tarihinden önce ibrazının geçersiz olacağı kuralı geçici madde 3/V ile varlığını sürdürmüş, bu maddedeki son tarih 31.12.2017 tarih olarak belirlenmiştir. Ancak bu tarih de 05.12.2017 tarihli ve 30261 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 100 üncü maddesi ile 31.12.2020 tarihine kadar uzatılmıştır. Son düzenlemelere göre 31.12.2020 tarihine kadar TTK m.795/II uygulanmayacak, düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde muhatap banka tarafından işlem yapılmayarak çek iade edilecektir¹⁵². İleri düzenlenme tarihli çekin uygulamasına ÇekK ile izin verilmesi çekte vadeye izin verirken, çekin ödeme aracı olarak kullanılmasından ziyade kredi aracı olarak kullanılmasına olanak tanımaktadır¹⁵³.

2020 yılından sonra muhatap bankaya ibraz yasağının uzatılmaması halinde, TTK m.795/II hükmü uygulama alanı bulacaktır. Ancak ÇekK m.3/VIII düzenlemesine göre üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamayacak, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekmektedir. Hukuki

¹⁵⁰ Göle, s. 72.

¹⁵¹ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s.134.

¹⁵² Pulaşlı, s. 294.

¹⁵³ Kendigelen, s.201.

takep ifadesinden sadece kambiyo senedine dayalı icra takibi anlaşılmalıdır, bu düzelemeye göre süresinden önce ibraz edilen çekin karşılıksız kalması halinde hiçbir hukuk yoluna başvurulamayacağı sonucu çıkmaktadır¹⁵⁴.

BAHTİYAR, ÇekK'nun değiştirilmemiş halinde idari yaptırımını düzenleyen madde 5/I'de "üzerinde yazılı düzenleme tarihinde ibraz süresi içinde ibraz edilmesi" ibaresi yer alması nedeni ile erken ibrazda çekin karşılıksız kalması halinde idari yaptırım uygulanmayacağı sonucuna varmaktadır¹⁵⁵. Kanaatimizce son değişiklikler ile birlikte idari yaptırımın hapis cezası olarak değiştirildiği ÇekK m.5'te de "üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında" ifadesine yer verildiğinden düzenleme tarihinden önce çekin ibrazı halinde çekin karşılıksız çıkması halinde cezai yollara başvurulamayacaktır.

3.2. ÖDEME İÇİN İBRAZ

Çek, poliçe ve bono gibi bir ibraz senedi olduğundan¹⁵⁶ çekteki bedelin ödenmesinin talebi için ibraz edilmesi gerekmektedir.

3.2.1. İbraz Yeri

3.2.1.1. Muhatap bankaya ibraz

Çekin ibraz edileceği yer kural olarak ödeme yeri olmakla birlikte¹⁵⁷, ÇekK m.3/I'te çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmesi halinde hamilin vergi kimlik numarası saptadıktan sonra ödeme yapılacağı ve çek hesabının bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edilmesi halinde çekin bulunduğu hesapta karşılığın bulunup bulunmadığı sorulmak sureti ile ödeme yapılacağı düzenlenmiştir. Hamil tarafından telefon veya noter yollarının kullanılarak çekin muhatap bankaya ibrazı

¹⁵⁴ Mehmet Bahtiyar, 5941 Sayılı Kanunu Açısından İleri tarihli Çek, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y:2013,Sayı: 2, s.56.

¹⁵⁵ Bahtiyar, 5941 Sayılı Kanunu Açısından İleri tarihli Çek, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi s.55.

¹⁵⁶ Kendigelen, s. 201.

¹⁵⁷ Kendigelen, s. 202.

mümkün olmayıp¹⁵⁸, yapılan ibrazın geçerli olması için muhatap bankanın çeki her yönü ile incelemesine imkân verecek şekilde fiili olarak ibraz etmesi gerekmektedir¹⁵⁹.

3.2.1.2. Takas odasına ibraz

TTK m.798 ile çekin bir takas odasına da ibraz edilebileceği düzenlenmiştir. Muhatap bankadan başka bir bankaya ibraz edilmesi halinde teknik bir ibrazdan söz edilemeyecek, bu durumda çekin ibraz edildiği banka çeki takas odasına verecektir¹⁶⁰.

ÇekK m.8/I-II'de belirtildiği üzere, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz sistem kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası yetkili kılınmış, hesaben ödeme sisteminin kuruluş ve işleyişi, Türkiye Merkez Bankasınca çıkarılacak ve Resmi Gazete'de yayımlanacak bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.

ÇekK m.8/III'e göre yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığıyla elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesinin Ticaret Kanunu'na göre takas odasına ibraz hükmünde olacaktır. Bu düzenlemeler kapsamında çekin muhatap banka dışında başka bir bankaya ibraz edilmesi halinde fiili olarak veya elektronik olarak takas odasına ibraz edilmesi mümkündür.

Takas odasına ibraz geçerli bir ibraz niteliğinde olacak ve tüm hukuki ve cezai sonuçları doğuracaktır¹⁶¹. Çekin karşılıksız çıkması halinde, çekin üzerine muhatapın ödememe nedeni yazılarak takas odası yetkilileri tarafından imzalanır (TTK m.808) ve çeki takas odası tarafından ibraz eden bankaya çek iade edilir¹⁶².

Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çeklerde kısmi ödeme yapılmaz, ancak hesapta kısmi karşılığın bulunması halinde muhatap banka bu tutar üzerine hamil lehine on beş

¹⁵⁸ Bozer/Göle, s.338.

¹⁵⁹ Kendigelen, s. 205.

¹⁶⁰ Poroy/Tekinalp, s. 300.

¹⁶¹ Kendigelen, s. 207.

¹⁶² Reisoğlu, Çek Hukuku, s.217.

gün bloke koyacaktır (ÇekK m.8/IV). Ayrıca karşılığın kısmen çıkması halinde, ÇekK m.3/III'de düzenlenmiş olan çekin karşılıksız kalması halinde muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarlar da ödenmez, ancak bu durum muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır (ÇekK m.8/IV).

3.2.2. İbraz Süreleri

3.2.2.1. Önemi

Çek bedelinin ödenmesinin muhatap bankadan talep edilebilmesi¹⁶³, çekin karşılıksız çıkması halinde çeke ilişkin özel olarak düzenlenmiş hukuki ve cezai yaptırımlara başvurulması ve muhatap bankanın karşılıksız çeklere ilişkin ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesi için çekin hamili tarafından yasal süresi içinde ibraz edilmesi gerekmektedir¹⁶⁴.

Çekin karşılıksız işlemi görmesi halinde hamilin başvuru hakkının zamanaşımı ve cezai yaptırımların doğması için şikâyet etme süresinin hesaplaması için de ibraz süreleri esas alınacaktır¹⁶⁵. Çekin üzerindeki teyit kaydı ibraz süresi içinde sonuç doğuracak¹⁶⁶, cayma hakkının kullanılması için ibraz sürelerinin geçmesi gerekecektir¹⁶⁷.

3.2.2.2. İbraz süreleri

TTK m. 796'da ibraz süreleri düzenlenmiş olup 10 günlük, 1 aylık ve 3 aylık olmak üzere 3 çeşit ibraz süresi bulunmaktadır. İbraz sürelerinin belirlenmesinde önemli olan düzenlenme ve ödeme yerinin aynı olup olmaması, ülkeler ve kıtalar bakımından farklılık gösterip göstermediğidir. TTK m.796 şu şekildedir;

¹⁶³ Korkut Özkorkut, Çek Hukukunda İbraz Süreleri, Bankacılık Ve Ticaret Dergisi, Y:1997, Sayı:2, s. 43

¹⁶⁴ Kendigelen, s. 209.

¹⁶⁵ Kendigelen, s. 209.

¹⁶⁶ Kendigelen, s. 209.

¹⁶⁷ Yeşim Aker, Çekten Cayma Ve Ödeme Yasağı, İstanbul, Beta Basım, İstanbul 2008, s.34.

“(1)Bir çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün, düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir.

(2)Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve aynı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır.”

ÇekK m.3/III uyarınca çekin muhatabın tüm şubelerine ibraz edilebileceğine imkân verilmiş ise de ibraz sürelerinin hesaplanmasında ibraz yeri değil ödeme yeri esas alınmalıdır¹⁶⁸. Yine aynı şekilde ibraz sürelerinin hesaplanmasında çekin gerçekte düzenlendiği yer değil, düzenlenme yeri olarak yazılmış yerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹⁶⁹.

TTK m. 796’da düzenlenmiş ibraz sürelerinin tespitinde “ yer” kavramının sınırları konusu tartışmalıdır. Bazı yazarlar, ibraz sürelerinin tespitinde “ yer” kavramının sınırlarının “il olacağını belirtmektedir¹⁷⁰. Diğer bir görüş ise, ibraz sürelerinin tespiti yapılırken il, ilçe veya büyükşehir belediyesi sınırları gözetilmeksizin düzenleyenin iradesinin esas alınması gerektiğini savunmakta, çekte düzenlenme yeri “Ankara”, ödeme yeri “Ankara-Cebeci Şubesi” olması durumundan ibraz süresinin on gün, ancak düzenlenme yeri “Ulus” olarak belirtilmesine karşılık ödeme yeri “ Ankara-Yenişehir Şubesi” olarak belirlenmesi halinde düzenleyen “Ulus” yazarken ilini de özellikle belirtebilme imkânının olmasına rağmen yazmayarak farklılık oluşturduğundan ibraz süresinin bir ay olduğunu belirtmektedir¹⁷¹. Bu görüş NARBAY tarafından keşidecinin gerçek iradesinin saptanmasının sorunlara yol açacağı, aynı isimli ilçeler durumunda yanlış tespitler yapılabileceği gerekçeleri ile düzenlenme yerinin tartışmaya mahal vermeyecek şekilde yazılması gerektiği belirtilerek eleştirilmiştir¹⁷². Başka bir görüş ise, ilçe sınırlarının esas alınması gerektiğini ancak bu belirleme yapılırken büyükşehir

¹⁶⁸ İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 129; Yargıtay 11. HD, E. 1982/2942, K. 1982/3326, T. 8.7.1982, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

¹⁶⁹ Kendigelen, s. 210.

¹⁷⁰ Edip Şimşek, Hukukta Ve Cezada Ticari Senetler, Yonca Matbaası, Ankara 1983, s. 451; Şafak Narbay, Çekten Cayma Ve Ödeme Yasağı, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 38-39.

¹⁷¹ Bozer/Göle, s. 350-351.

¹⁷² Narbay, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s. 38-39.

belediyesinin sınırlarının gözetilmesi gerektiğini ileri sürmekte yani aynı büyükşehir belediyesi içinde ilçelerin aynı yer olarak sayılması gerektiğini belirtmektedir¹⁷³. Bir diğer bir görüş ise; yer kavramdaki sınırın il belediyesi, sınırının anlaşılması gerektiğini, düzenleme yerinin il olarak ve ödeme yerinin de aynı ildeki Büyükşehir Belediyesi sınırları dışında kalan bir ilçe olarak belirlenmesi halinde farklı yer kavramının söz konusu olması gerektiğini ileri sürmektedir¹⁷⁴. Yargıtay tarafından da yer kavramından ne anlaşılması gerektiği şu şekilde belirtilmiştir¹⁷⁵; “...Çekin keşide edileceği yerde ödenecek olmasından maksat, çek hesabının bulunduğu muhatap bankanın ve keşide yerinin aynı ilçe idari birim sınırları içersinde olmasıdır. Çekin keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecek olması ise, çekin keşide edildiği yer ile çekin işleyen hesabının bulunduğu banka şubesinin farklı ilçe veya ilde olmalarıdır. Yine keşide ve ödeme yerlerinin aynı yer sayılmasında ve ibraz sürelerinin hesaplanmasında, il sınırı değil, ilçe sınırının esas alınacağı, ancak; Büyükşehir Belediyesinin bulunduğu yerlerde, Büyükşehir Belediyesi sınırları içersinde kalan yerlerin aynı yer sayılacağı hususu da gözden uzak tutulmayacaktır...”

Bu soruna çözüm olarak doktrinde bazı yazarlar tarafından kanunda değişiklik yapılarak ibraz sürelerinin hesaplanmasında ülke sınırlarında tek bir ibraz süresinin belirlenmesi olduğunu ileri sürmektedir¹⁷⁶. Bu konuda, ülke bazında tek bir ibraz belirlenmesi yönünde yasal değişiklik yapılması gerektiği görüşüne katılmakla birlikte, Yargıtay uygulamasının aksine ÇekK’nda çek hesabının bulunduğu şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilebilme imkânı bulunması ve karşılık bir yana imza kontrolünün dahi tüm şubeler tarafından yapılabileceği göz önünde tutulduğunda ibraz sürelerinin tespitinde idari birim olarak il sınırlarının esas alınması gerektiği kanaatindeyiz.

İbraz süreleri emredici nitelikte olduğundan bu sürelerin tarafların aralarında yapacakları herhangi bir anlaşma ile uzatılmasının veya kısaltılmasının imkânı

¹⁷³ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 1168.

¹⁷⁴ Pulaşlı, s. 306.

¹⁷⁵ Yargıtay 10. CD. E. 2004/5608 K. 2004/07378 T. 29.6.2004, Yargıtay 10. CD. E. 2004/401 K. 2004/2006 T. 24.2.2004, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

¹⁷⁶ Kendigelen, s. 217, Özkorkut, Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri, BATİDER, s. 60-61; Şafak Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan “Yer” Kavramına “De Lege Lata” ve “De Lege Ferenda” Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan (Cilt I), Beta Basım, İstanbul, 2003, s. 818.

bulunmamakta olup çekin üzerinde bu hususa dair yazılmış kayıtlar olması halinde bu kayıtlar yazılmamış sayılır ve çekin geçersiz olması sonucunu doğurmaz¹⁷⁷.

3.2.3. İbraz Sürelerinin Hesaplanması

TTK m. 796/III'te ibraz sürelerinin, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlayacağı düzenlenmektedir. TTK m.817'de de sürelerin hesap edilirken bunların başladıkları günün sayılmayacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemelere göre düzenlenme günü sayılmayacak, ibraz süresi çekin üzerinde yazılı düzenlenme gününün ertesi günü başlayacaktır¹⁷⁸. İbraz süresinin son gününün bir tatil gününe denk gelmesi halinde, ibraz süresi tatil gününü izleyen ilk iş gününe kadar uzayacak ve aradaki tatil günleri ibraz süresine eklenecektir (TTK m. 816).

3.2.4. Mücbir Sebep Nedeniyle İbraz Süresinin Uzaması

TTK m. 811'de ile mücbir sebepler düzenlenmiş ibraz sürelerinin mücbir sebep ile uzaması hüküm altına alınmıştır. Yargıtay'ın da uygulaması da bu yönde olup mücbir sebepler nedeniyle ibraz sürelerin uzayacağına ilişkin kararlar vermiştir¹⁷⁹.

İbraz süresi içinde ibrazın yapılmasını engelleyen bir devlet mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep bulunmakta ise, bu durumda ibraz süresi uzayacaktır (TTK m. 811/I). Hamil bu mücbir sebebi gecikmeden kendi cirantasına bildirmek ve bu bildirimi, yerini ve tarihini çeki yazmakla ve imzalamakla yükümlüdür (TTK m. 811/II). Hamil, mücbir sebebin sona ermesinden itibaren gecikmeksizin çeki ibraz etmekle zorunlu kılınmıştır (TTK m. 811/III).

¹⁷⁷ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 1174; Şafak Narbay/Ferhat Çelik, Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, Legal Hukuk Dergisi, C.14,Y. 2016, S. 17,s. 6043.

¹⁷⁸ Poroy/Tekinalp, s. 302.

¹⁷⁹ Yargıtay 12. HD 23.02.2007, 2007/70,2007/3123 K . “İcra takibine konu çek, hamilin ölümü üzerine C.Savcılığı'nca tereke hâkimliğine teslim edilmiş, daha sonra mirasçılara talebi üzerine iade edilmiştir. Mirasçılar teslimden itibaren on gün içinde çeki muhatap bankaya ibraz etmişlerdir. Tereke hâkimliğince muhafaza altına alınmış çekle ilgili ibraz süresi çekin mirasçılara teslimi tarihinde başlar. Somut olayda da çek teslim tarihinden itibaren yasal on günlük süre içinde ibraz edildiğinden alacaklılar müracaat haklarını kaybetmemişlerdir. Aksi kanaat ile takibin iptaline karar verilmesi hatalıdır.”, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

Mücbir sebep, ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya bildirdiği tarihten itibaren onbeş günden fazla devam etmesi halinde, çekin ibrazına gerek kalmaksızın hamil başvuru hakkını kullanabilir. (TTK m. 811/IV) . Hamil isterse mücbir sebebin 15 günden fazla devam etmesi halinde mücbir sebebin sona ermesini bekleyerek mücbir sebep sona erer ermez muhatap bankaya başvurma yolunu da kullanabilir¹⁸⁰.

Hamilin veya çeki ibraz etmekle görevlendirdiği kişinin kendisinden kaynaklanan engeller ile ibrazın süresinde yapılmaması hali mücbir sebep olarak kabul edilemeyecektir (TTK m. 811/V).

3.2.5. İbraz Sürelerinin Geçirilmesinin Sonuçları

Hamil, çeki ibraz süresinde ibraz edilmemesi halinde, çeki ilişkin kambiyo hukukuna dayanarak başvuru hakkını kaybedecektir¹⁸¹. İbraz süresini kaçıran hamil TTK m. 732'ye göre sebepsiz zenginleşme davası açabileceği gibi temel ilişkiye dayanması da mümkündür¹⁸². Çekin süresinde ibraz edilmemesi durumunda hamilin ÇekK'ndan kaynaklanan cezai yaptırımlara da başvurma olanağı kalmayacaktır.

İbraz sürelerinin geçirilmesinin diğer bir sonucu da çekten cayma hususunda ortaya çıkmaktadır. Düzenleyen çekten cayma hakkını ibraz süresinin geçmesi halinde kullanabilir (TTK m. 799/I). İbraz süresi geçtikten sonra çekten cayma hakkı kullanılmamış ise, muhatap banka ibraz süresi geçtikten sonra çekin ibraz edilmesi halinde çekin bedelini ödeyebilir (TTK m. 799/II). İbraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çekin karşılıksız olması halinde, muhatap banka o çek hakkında “ karşılıksızdır” işlemi yapamaz ancak muhatap banka hatalı olarak çeki “karşılıksızdır” kaydı koyması halinde ise bu kayıt geçersiz olacağı gibi bu durumda düzenleyen muhatap banka aleyhine maddi ve manevi tazminat talebi ile dava açma hakkı bulunmaktadır¹⁸³. İbraz süresinden sonra muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde karşılığının olmaması halinde

¹⁸⁰ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1176.

¹⁸¹ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 483; Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997) s. 1169; Poroy/Tekinalp, s. 302; Kendigelen, s. 221;Pulaşlı, s. 309.

¹⁸² Poroy/Tekinalp, s. 302.

¹⁸³ Poroy/Tekinalp, s. 302.

dahi o çek “ karşılıksız çek” olarak tanımlanamayacaktır¹⁸⁴. İbraz süresinin sona ermesinden sonra çekin ciro edilmesi artık kambiyo hukuku çerçevesindeki bir ciro niteliğinde değil, alacağın temlik niteliğinde kabul edilecektir (TTK m. 793/I) .

Süresinde ibraz edilmeyen çek, kambiyo senedi niteliğini kaybederek adi havale niteliğinde sayılacak¹⁸⁵ çek düzenlenmesine sebebiyet veren temel ilişkiyi ispat etmeye yarar delil başlangıcına dönüşecektir¹⁸⁶. Bu çek, kambiyo senedine dayalı icra takibinin konusu olamayacak ve böyle bir takibin yapılması halinde takip iptal edilecektir¹⁸⁷. Yargıtay’ın da bir çok kararında süresinde ibraz edilmeyen çekin kambiyo vasfını yitirerek adi havale olması nedeni ile kambiyo senedine dayanılarak takip açılmayacağı, açılması halinde takibin iptal edilmesi gerektiği¹⁸⁸ ve ispat açısından delil başlangıcı niteliğinde olduğu belirtilmiştir¹⁸⁹.

İbraz süresi bir zamanaşımı süresi niteliğinde olmayıp bir hak düşürücü süredir¹⁹⁰. Bunun bir sonucu olarak da bu süreler hâkimler ve icra müdürleri tarafından re’sen göz önünde bulundurulacak ve çekin süresinde ibraz edilmediği her zaman ileri sürülebilecektir¹⁹¹.

¹⁸⁴ Bozer/Göle, s.348.

¹⁸⁵ Poroy/Tekinalp, s.303; Erhan Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, s. 127.

¹⁸⁶ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 878; Pulaşlı, s. 307; Muzaffer Coşkun, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Ve Hamilin Hakları, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1994,s. 95-96; Kendigelen, s. 315; Kağan Susuz, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı, Vedat Kitabevi, İstanbul 2008,, s. 149; Narbay/Çelik, Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği, Legal Hukuk Dergisi, s. 6069. (Ancak Narbay, süresi içinde ibraz edilmeyen çeklerin cayılana yada muhatap bankaya ibraz edilene ve ödenmediğinin tespitine kadar kambiyo vasfını yitirmeyeceğini, çekten ibraz süresi geçtikten sonra cayılmışsa, çek zamanaşımına uğramışsa, ibraz edilip ödenmediği tespit edilmişse ya da hiç ibraz edilmeden icra takibine veya alacak davasına konu olmuşsa, çekin kambiyo senedi niteliğini yitireceğini ve maddi hukuk açısından adi havale, ispat hukuku açısından da delil başlangıcı olarak kabul edileceğini belirtmiştir.)

¹⁸⁷ Poroy/Tekinalp s. 303.

¹⁸⁸ Yargıtay 12. HD., E. 2016/19503, K. 2017/11471, T.26.9.2017; Yargıtay 12. HD, E. 2017/3424 K. 2017/8899, T. 6.6.2017; Yargıtay 12. HD., E. 2014/18266, K.. 2014/24461, T. 21.10.2014; Yargıtay12. HD., E. 2001/9343, K. 2001/10169, T. 7.6.2001,Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

¹⁸⁹ Yargıtay 13. H.D. E. 2015/29955, K. 2017/13034, T. 21.12.2017; Yargıtay 11. HD., E. 2016/7403, K. 2017/5723, T. 25.10.2017, Yargıtay 19. H.D. E. 2014/4861 K. 2014/7644 T. 17.4.2014, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

¹⁹⁰ Fahiman Tekil, s.207; Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s.1167; Kendigelen, s.220.

¹⁹¹ Kendigelen, s. 220.

3.3. KARŞILIKSIZ ÇEK

TTK'da karşılıksız çeke ilişkin bir tanım veya karşılıksız çek sayılacak halleri sayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. TTK'da çeşitli hükümlerden yola çıkılarak; karşılıksız çek, ibraz edildiği anda çek hesabında çek bedelini tamamen veya kısmen ödemeye yeter tutarda nakit veya kredi ilişkisinden kaynaklanan bir kredinin mevcut olmadığı çek olarak tanımlanır¹⁹².

Türk Hukukunda, bir çekin karşılıksız çek sayılabilmesi için aşağıdaki şartların hepsinin birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir;

- Çekin TTK m. 780-782 uyarınca taşınması gereken asgari tüm unsurları taşınması gerekmekte olup, aksi takdirde unsur eksikliği nedeni ile senedin çek niteliğinde olmadığı hallerde karşılıksız çek söz konusu olamaz¹⁹³. Unsur eksikliği nedeni ile çekin ödenmemesi halinde muhatap bankanın ödenmeme nedenini karşılığın bulunması olarak değil, unsur eksikliği olarak senedin üzerine yazması gerekmektedir¹⁹⁴. Muhatap bankanın gerekli unsurları taşımaması nedeniyle çek niteliğinde olmayan senedi “*karşılıksızdır*” işlemine tabi tutması, basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülüğüne aykırı olup bu durumda muhatap bankanın düzenleyenin maddi/manevi zararını karşılaması gerekecektir¹⁹⁵.

- Çekin karşılıksız çek sayılabilmesi için kanuni süresi içinde çek hesabının bulunduğu muhatap banka şubesine veya muhatap bankanın herhangi bir şubesine yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi gerekmektedir¹⁹⁶. İbraz süresinden sonra çekin ibraz edilmesi halinde karşılığın bulunmaması ve hatta karşılıksızdır kaydı düşülmesi halinde dahi çek karşılıksız çek sayılmayacaktır.

- Çek bedelinin ibraz edildiği anda tamamen veya kısmen ödenmemesi halinde çekin “*karşılıksız çek*” niteliğinde sayılabilmesi için, muhatap banka tarafından ÇekK

¹⁹² Kendigelen, s. 282-283.

¹⁹³ Bozer/Göle, s. 407.

¹⁹⁴ Bozer/ Göle, s.407.

¹⁹⁵ Bozer/Göle, s.407.

¹⁹⁶ Bozer/Göle, s. 407.

m.3/IV'de belirtildiği üzere çekin arkasına çekin karşılıksız kaldığına ilişkin yazılı beyanla veya takas odasının beyanıyla ya da ödememe protestosu ile kanuni ibraz süresi içinde tespit ettirilmesi gerekmektedir.

- Çekin karşılıksız çek sayılması için en önemli şart çekin ödenmemiş olması olup çekin hangi biçimde olduğu fark etmeksizin ödenmiş olması o çekin karşılıksız çek sayılmasını engellemektedir¹⁹⁷. Çek bedelinin tamamının muhatap bankanın garanti miktarı nedeniyle ödenmesi halinde de çek karşılıksız çek sayılmayacaktır (ÇekK m.3/II)¹⁹⁸. Ancak her ödenmeme hali, çekin karşılıksız çek sayılmasına neden olmayacaktır¹⁹⁹. Yukarıda bahsedildiği üzere, çekte kanunen gerekli unsurların bulunmaması²⁰⁰ veya ibraz eden kişinin yetkili hamil olmaması nedeniyle ödenmemesi halinde muhatap, çek hesabında karşılığın olması halinde dahi, çeki ödememek ile sorumludur ve bu ödenmeme halinde çek karşılıksız çek sayılmayacaktır²⁰¹. Ayrıca muhatap bankanın hatalı şekilde çek hesabında karşılık bulunmamasına rağmen çek bedeli ödemesi halinde ve muhatap bankanın müşterisi olan düzenleyeni yaptırımlardan korumak amacı ile ödeme yapması halinde de çek “karşılıksız çek” sayılmayacaktır²⁰². Bu durumun tam tersi olarak, çek hesabında karşılığın bulunmasına rağmen muhatap banka tarafından hatalı veya bilinçli olarak çekin ödenmemesi hali de karşılıksız hallerdendir²⁰³.

Çek hesabında çek bedelinin bulunmasına rağmen düzenleyen ile muhatap banka arasında çek anlaşması bulunmaması ve bu nedenle banka tarafından ödeme yapılmaması halinde çek “karşılıksız çek” sayılacaktır²⁰⁴. Çek defterleri bankalar tarafından basılarak çek üzerinde çek hesabı yazıldığından uygulamada çek anlaşması olmaması nedeni ile karşılıksız çeker rastlanması az olsa da, düzenleyenin başka bir hesabı çek üzerine yazması halinde muhatap banka çek anlaşması olmaması nedeniyle

¹⁹⁷ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 106.

¹⁹⁸ Bozer/Göle, s. 409.

¹⁹⁹ Kendigelen, s. 283.

²⁰⁰ Kendigelen, s. 284.

²⁰¹ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER s. 106.

²⁰² Bozer/Göle, s. 409.

²⁰³ Poroy/Tekinalp, s. 308.

²⁰⁴ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 105.

çeki ödemeyecek ve karşılıksız çek söz konusu olacaktır²⁰⁵. Ancak BOZER/GÖLE bu konuda farklı bir görüş ileri sürmekte ve çek anlaşmasının ibraz edilen bir çekin ödenebilmesi ile ilgili olduğunu belirterek çek anlaşmasının bulunmaması halinde muhatap tarafından ödeme yapılmayacağı ve çekin karşılıksız çek sayılmayacağı görüşündedirler²⁰⁶.

Çekin hesabında çek bedeli tutarının tamamı değil de bir bölümü olması halinde de, muhatap çek hesabında bulunan kısmı ödemekle yükümlüdür (TTK m.783/II), düzenleyen karşılıksız kalan kısım için sorumlu olacaktır²⁰⁷. Çek hesabında değil de düzenleyenin başka bir hesabında tutar bulunması halinde muhatap bankanın virman yetkisi yok ise; çek karşılıksız çek sayılacaktır²⁰⁸. Çek hesabında karşılık bulmamasına rağmen düzenleyenin vermiş olduğu virman yetkisi ile çek bedelini ödemesi halinde çek karşılıksız sayılmayacaktır²⁰⁹.

Çek hesabında bulunan karşılığın ödenmemesi nedeninin bir haciz ya da banka lehine bir rehin olması durumunda, çek karşılıksız olacaktır²¹⁰. İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır.

İNAN, haciz yapılabilmesi için düzenleyene ödeme emrinin tebliğ edilmesi gerekmekte olduğundan düzenleyenin bankada karşılığın bulunmasını sağlamakla yükümlü olduğunu ancak ihtiyati haciz konusunda ise düzenleyene tebliğ yapılması gerekmekte olduğundan her olayın şartlarına göre çekin karşılıksız çek sayılıp sayılmayacağını deşışeceğini belirtmektedir²¹¹.

KENDİGELEN ise, bu durumda özel hukuk anlamında karşılıksız çek bulunduğu ve hamilin başvuru hakkını kullanabileceği görüşündedir²¹².

²⁰⁵ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s. 107.

²⁰⁶ Bozer/Göle, s. 410.

²⁰⁷ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, BATİDER, s.108.f

²⁰⁸ Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku,21. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara 2017, s 296.

²⁰⁹ Ahmet Battal, Kıymetli Evrak Hukuku,FErsa Matbaacılık,Ankara 2005,s.167.

²¹⁰ Kendigelen, s. 285; Bozer/Göle, s. 408.

²¹¹ İnan, Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı,BATİDER,s.114.

²¹² Kendigelen, s. 285.

BOZER/GÖLE ise, üçüncü kişi lehine ihtiyati haciz ya da rehin olması halini karşılıksız hal olarak sayarken, mahkemeden alınmış ihtiyati tedbir kararının varlığı halinde çekin karşılıksız çek sayılmaması gerektiği, bunun sadece ödenmeme nedeni olduğu görüşündedir.

ÖZGENÇ de, mahkemeden alınmış ihtiyati tedbir durumunda ödeme ve karşılıksızdır işlemi yapılamayacağını, ancak tedbir kararı bankaya ibraz edilen çek dışında başka bir sebeple verilmiş ise hesaptaki ödemeden ödeme yapılmayacağını ancak hamile ilişkin bir hukuki aykırılık söz konusu olmadığından karşılıksızdır işlemi yapılacağını belirtmektedir²¹³.

ÖZTAN da ihtiyati tedbir durumunda düzenleyenin bunu bildiği ölçüde, bu durumu düzeltecek imkânı da olmayacağını, bu nedenle de hesapta karşılık buldurması halinde ödenmeme nedeni karşılık buldurma olmadığından çek karşılıksız sayılmayacağını ileri sürmektedir. Yargıtay da bir kararında²¹⁴ *“keşideci çek hakkında ödeme yasağına ilişkin tedbir kararı almış olsa bile çek karşılığını banka hesabında buldurma zorunluluğunda olup, buna uymadığı takdirde banka tedbir kararı bulursa bile hesapta yeterli miktarın bulunup bulunmadığını çekin arkasına işlemek zorunda”* olduğunu belirtmiş, başka bir kararında²¹⁵ ise *“ödemeden men talimatının ihtiyati tedbir niteliğinde olup hamilin çekten doğan haklarını kullanmasına engel teşkil etmediği, bu talimatın sadece bankaya hesapta bulunan karşılığı bir süre ödemesine engel teşkil edeceği, bunun dışında tüm hukuki müesseselerin aynen işlemeye devam edeceği, eğer çek karşılıksız ise karşılıksız muamelesi göreceği, ödemeden men talimatı verilmiş olması çeki karşılıksız olmaktan ve bu yönde muamele görmekten kurtarmayacağı, bu hususun Yargıtay kararlarıyla da sabit olduğu, bu sebeple ödemeden men talimatı verilmiş olan çekin arkasına çekin karşılıksız olduğunun yazılmasının hukuka aykırılık oluşturmayacağı”* şeklindeki mahkeme kararını onamıştır.

²¹³ Özgenç, Çek Kanunu, s. 127-128, s. 138.

²¹⁴ Yargıtay 11. HD., E. 2005/1335, K. 2006/2437, T. 9.3.2006, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

²¹⁵ Yargıtay 11. HD, E. 2014/4757, K. 2014/11728, T. 18.6.2014, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

Sahte veya tahrif edilmiş bir çek konusunda ise muhatap bankanın ödeme yapamaması halinde hamil açısından karşılıksız çek söz konusu olacak, sahte çekler için düzenleyen dışındaki sorumlulara, tahrif edilmiş olan çekler için ise tüm sorumlulara başvuru hakkı kullanılabilir²¹⁶.

Karşılıksız çekin görüldüğü diğer bir durum ise ÇekK m.2/X'da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemine tabi tutulur. Ancak bu konuda BOZER/GÖLE, ÇekK m.5/VII'ye göre çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olan kişiler kararın kendisine tebliği tarihinden itibaren 10 gün içinde düzenlenmiş ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş çeklerin listesini muhatap bankaya vermekle yükümlü olacağından, bu listede yer alan çekler için çek hesabı kapatıldıktan sonra ibraz edilmesi halinde “ karşılıksız çek” niteliğinde kabul edilmemesi görüşündedir²¹⁷.

²¹⁶ Kendigelen, s. 286.

²¹⁷ Bozer/Göle, s. 410-411.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN HUKUKİ SONUÇLARI

1. BAŞVURU HAKKI

1.1. GENEL OLARAK

TTK m.808, 810 ve TTK m.818 atfı ile TTK m.726'ya göre süresi içinde ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması halinde, hamilin ve çek bedelini ödeyen başvuru borçlularının çekin ödenmemesi nedeniyle sorumlu olanlara karşı başvuru hakkı bulunmaktadır. Bu hak, TTK m. 808.'de başvuru hakkı olarak adlandırılmış ise de, 6762 sayılı Eski Türk Ticaret Kanunu'nda müracaat hakkı olarak adlandırılmıştır. Bu talep hakkı kambiyo hukukuna dayalı temel ilişkiden bağımsız bir haktır²¹⁸. TTK m.808'de “çekin ödenmemiş” olduğu halde başvuru hakkının kullanılabilceği belirtilmiş ise de; çekin her ödenmeme halinde örneğin çekin geçerli olmaması veya çekin yetkili hamil tarafından ibraz edilmemesi halinde başvuru hakkının kullanılması mümkün değildir²¹⁹. Başvuru hakkının şartları konu başlığı altında da inceleyeceğimiz üzere; hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için çeki süresi içinde ibraz etmesi ve ödenmeme halinin kanunda gösterilen yollardan biri ile tespit ettirilmiş olması gerekmektedir²²⁰.

1.2. BAŞVURU BORÇLULARI VE SORUMLULUĞUN NİTELİĞİ

Çekin ödenmemesi nedeni ile sorumluluğu söz konusu olacak kişi olarak ilk akla gelen çeki düzenleyendir. Ancak düzenleyen ile birlikte, emre yazılı bir çeki temlik cirosu ile devreden kişi ve hamiline yazılı bir çeki ciro eden kişi, çekin ödenmemesinden dolayı kendisinden sonra gelenlere karşı sorumlu olacaktır (TTK m. 818/1-(d) atfıyla TTK m.685, TTK m. 791)²²¹. Ayrıca aval verenin de çekin ödenmemesinden dolayı aval

²¹⁸ Kendigelen, s. 292.

²¹⁹ Kendigelen, s. 293.

²²⁰ İsmail Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt II,3. Baskı, Feryal Matbaası, Ankara 1990,s.1954.

²²¹ Kendigelen, s. 293.

verdiği kişi gibi sorumluluğu söz konusu olacaktır (TTK m.794, m.818/1-(g) atfıyla TTK m.702). Başka bir deyişle, çekin ödenmemesi nedeni ile sorumluluğu söz konusu olan kişiler yani başvuru borçluları; düzenleyen, lehtar, cirantalar ve varsa avalistlerdir (TTK m. 818/I-k, m 724)²²².

Ancak çekin ibraz edilmesi halinde çeki ödeyecek olan muhatap banka başvuru borçluları arasında yer almamaktadır²²³. Muhatap bankaya ilişkin kabul (TTK m. 784), ciro yapma (TTK m. 789/II) ve aval verme (TTK m. 794/II) konularındaki kanuni yasaklardan da onun kambiyo ilişkisinde yer almadığı anlaşılmaktadır²²⁴. Bu nedenle çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde hamil, muhatap bankaya başvuru hakkını yönelmez ve bankaya karşı kambiyo senetlerine dayalı takip başlatamaz²²⁵.

Başvuru borçluları, hamile karşı müteselsilen sorumlu olup (TTK m.818/1-k,724)²²⁶, hamil bu kişilerden herhangi birine, birkaçına veya hepsine birden hiçbir sıraya bağlı olmaksızın başvurabilir (TTK m.724/II). Hamilin sadece birine başvurması, zamanaşımı süresinde olmak şartı ile, diğer borçlularla ilk önce başvurduğu borçludan sonra gelenlere karşı başvuru hakkını kaybettirmeyecektir (TTK m.724/IV).

Düzenleyen dışındaki başvuru borçluları, kendilerine yapılan başvuru nedeni ile ödeme yapmaları halinde, kendilerinden önce gelen kişilere (cirantalara, lehdara, düzenleyene ve lehine aval veren avalistlere) kambiyo hukukuna dayanarak başvurabileceklerdir (TTK m.818/1-(I) atfıyla 726). Nitekim düzenleyen dışındaki başvuru borçlusunun hamile ödeme yapması çekten doğan kambiyo borcunu sona erdirmeyecektir²²⁷.

²²² Yavuz Süphandağ, Kıymetli Evrak Hukuku,2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2013,s. 40.

²²³ Senem Ülküm Keskin, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki Ve Cezai Sorumluluklar, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 43.

²²⁴ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 169.

²²⁵Yargıtay 12. HD.2004/343 E., 2004/5940 K. 15.03.2004 T. (Mahmut Coşkun, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, Bono-Poliçe-Çek, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık,Ankara 2016, s.521).

²²⁶ Yargıtay 12. HD. 2009/23731 E. , 2009/5698 K. , 11.03.2010T. “ ... Senette imzası bulunan herkes hamile karşı müteselsilen sorumludur... Keşideciden başlayarak, lehtar ile ciro silsilesindeki her ciranta ve eğer mevcutsa bunların avalistleri kendilerinden sonra gelenlere karşı senedin ödeneceğini garanti etmişlerdir...” (Erdoğan Moroğlu/ Abuzer Kendigelen, İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, 10. Bası, XII Levha, İstanbul,2014, s.595.).

²²⁷ Kalpsüz (Erem/Kalpsüz/Çelebican) , s. 117.

TTK m. 818/1-c'nin atıf yapmış olduğu TTK m.679'a göre, çekin üzerine düzenleyenin çekin ödenmemesinden dolayı sorumlu olmadığına ilişkin kayıt konulması halinde, bu kayıt yazılmamış sayılmaktadır. Avalistlerin çek üzerine, karşılıksız çıkması nedeniyle sorumlu olmadıklarına dair kayıt düşmeleri ise, çekin ödenmemesi halinde çekten dolayı sorumlu olunacağına dair taahhüt niteliğinde olan aval kurumu ile bağdaşmamaktadır. Ancak avalistin aval şerhi ile birlikte sorumluluğunu miktar olarak sınırlandırması mümkündür²²⁸.

Düzenleyenin sorumlu olmadığına dair bir kayıt yazılmamış sayılacak ise de; düzenleyen, lehdar ve cirantaların çek üzerine “*ciro edilemez*” şeklinde kayıt koymaları mümkündür²²⁹. Düzenleyen tarafından çekin üzerine “*ciro edilemez*” kaydı konması halinde çek kambiyo vasfını yitirmez, nama yazılmış sayılır ve artık bu kayıt nedeni ile çek ciro edilemeyecekse de alacağın temliki ile devredebilecektir²³⁰. Bu kayda rağmen, düzenleyenin çekin ödenmemesi nedeni ile sorumluluğu devam edecektir²³¹. Ancak lehdar veya cirantalar tarafından “*ciro edilemez*” kaydı konulması halinde ise, çek nama yazılı hale gelmez ancak bu durum senedin kambiyo niteliğini etkilemeyeceği gibi, ciro edilebilirliğini de etkilemez²³². Ciro tüm sonuçlarını yaratacaksa da, ciro edilemez kaydını koyan ciranta çeki devredenden sonra gelenlere karşı sorumlu olmayacaktır²³³. Ancak bu kaydı koyan lehdar veya cirantanın, ciro yaptığı kişiye karşı olan çekin kısmen veya tamamen ödenmemesinden kaynaklanan sorumluluğu devam eder²³⁴ ancak ciro yasağına uymadan çeki ciro eden kişi çekin ödenmemesinden dolayı ciro yasağı koyan kişiden sadece çek bedelini talep edebilecek bunun dışındaki tutarları talep edemeyecektir²³⁵. Lehdar ve cirantaların çekin üzerine “*çekin tamamen veya kısmen ödenmemesinden dolayı hiçbir sorumluluğum olmayacaktır.*” şeklinde bir kayıt koyması halinde, lehdar ve bu kaydı koyan cirantaların kendilerinin ciro ettikleri kişiler de dâhil olmak üzere hiç kimseye karşı sorumlulukları olmayacaktır²³⁶. TTK m.

²²⁸ Bozer/Göle, s. 397.

²²⁹ Bozer/Göle, s. 396.

²³⁰ Fatih Bilgili, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Bonoda “Ciro Edilemez” Kaydına İlişkin 2007/202 No'lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2008, S. 78, s. 33.

²³¹ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997),s. 608.

²³² Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997),s. 607.

²³³ Teoman, Yaşayan Ticaret Hukuku Kitap 1,s. 206. Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997),s. 608.

²³⁴ Bozer/Göle, s. 397.

²³⁵ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997),s. 609.

²³⁶ Bozer/Göle, s.397.

685/II'ye göre lehdar ve cirantaların çekin üzerine koyacakları bir kayıt ile sorumluluklarını çekin ödenmeyen belli bir kısmı ile sınırlandırmaları da mümkündür²³⁷.

Çeki devralan cirantanın çeki kendisine devredene ciro etmesi anlamına gelen “*Geriye Dönüş Ciro*” söz konusu ise, çeki tekrar devralan cirantanın çekin kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde geriye dönüş ciro yapan kişiye başvurma hakkı bulunmamaktadır²³⁸. Ancak “geriye dönüş ciro” ile çeki alan kişi son hamil olmadığı sürece, geriye dönüş yapan ciranta son hamile karşı çekin kısmen veya tamamen ödenmemesinden müracaat borçluları ile birlikte müteselsilen sorumlu olacaktır²³⁹. Aynı şekilde hamilin çeki daha önceki cirantalara devretmesi halinde son hamil hale gelen ciranta, kendisinden sonra gelen cirantalara başvuramayacaktır²⁴⁰.

Başvuru borçluları arasından herhangi birinin imzasının sahte olması diğerlerinin sorumluluklarını etkilemeyecek (TTK m. 818/I-c atfıyla TTK m. 677 olup bu ilke imzaların bağımsızlığı (istiklali) olarak adlandırılmaktadır²⁴¹. Yargıtay da bu ilkeye göre, senet lehtarının veya diğer cirantaların ciro imzasının sahte olması halinde diğer imza sahiplerinin ve özellikle senedin asıl borçlusu olan keşidecinin senetten kaynaklanan sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağını, zincirleme ve birbirine bağlı, lehtardan hamile tam ve düzenli yani kesintisiz ciroların hak sahipliğine karine sayılacağını belirtmiştir²⁴². Düzenleyenin imzasının sahte olması halinde başvuru borçlularının son olarak başvurabileceği kişi lehdar olacağından lehdar, çekin ödenmemesi nedeni ile başvuru borçlularının zararlarını gidermekle yükümlü olacaktır²⁴³.

²³⁷ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 607; Bozer/Göle, s. 397.

²³⁸ Bozer/Göle, s. 398.

²³⁹ Bozer/Göle, s.398.

²⁴⁰ Bozer/Göle, s. 398.

²⁴¹ Kınacıoğlu, s. 122; Poroy/Tekinalp, s. 166- 167; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 67.

²⁴² Yargıtay 2014/8042 E. 2014/11381K. 17.6.2014 T, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

²⁴³ Bozer/Göle, s.397.

1.3. BAŞVURMA HAKKININ ŞARTLARI

Çekin ödenmemesi halinde başvuru hakkının kullanılabilmesi için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekmekte olup bu şartlar maddi şartlar ve şekil şartları olmak üzere iki bölümde incelenecektir.

1.3.1. Maddi Şartlar

Başvuru hakkının kullanılabilmesi için gerekli olan maddi şartları alelade çekler ve mahsup çekler başlığı altında incelemek gerekmektedir.

1.3.1.1. Alelade çeklerde

Alelade çeklerde başvuru hakkının kullanılabilmesi için gerekli olan maddi şart, çekin ibraz edilmesi halinde ödenmemesi olup çekin kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde alelade çek için maddi şart gerçekleşmiş olacaktır²⁴⁴.

1.3.1.2. Mahsup çeklerinde

Mahsup çeklerinde ise hamil aşağıdaki maddi şartlardan birinin varlığı halinde hamil başvuru hakkını kullanabilecektir. Maddi şartları ise şöyledir²⁴⁵;

- Hesaba geçirilmek üzere düzenlenen bir çekin hamili muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa bile ödemelerini tatil etmiş veya aleyhine yapılan herhangi bir icra takibi semeresiz kalmışsa, çek bedelinin nakden ödenmesini muhataptan istemesine rağmen muhatap bankanın ödemeyi yapmamış olması (TTK m.806)
- Hesaba geçirilmek üzere düzenlenen bir çekin hamilinin, muhatap bankanın çek bedelini kayıtsız ve şartsız bir alacak olarak hesaba geçirmekten kaçındığını ispat etmiş olması (TTK m. 807)

²⁴⁴ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (2017), s. 305.

²⁴⁵ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (2017), s. 305.

- Hesaba geçirilmek üzere düzenlenen bir çekin hamilinin ödeme yerindeki takas odasının, bu çekin, hamilin borçlarına mahsup edilmek kabiliyetini haiz olmadığını beyan etmiş bulunduğunu ispat etmiş olması (TTK m. 807).

1.3.2. Şekil Şartları

Hamilin ödenmeyen çek için başvuru hakkını kullanabilmesi için çeki ibraz süresi içinde ibraz etmesi ve çekin ödenmediğinin TTK m. 808’de sayılan yollarla tespit ettirmesi gerekmektedir²⁴⁶.

1.3.2.1. Çekin süresi içinde muhatap bankaya ibrazı

Hamilin kısmen ya da tamamen karşılıksız kalan çek nedeniyle başvuru hakkını kullanabilmesi için TTK m. 796’da belirlenmiş sürelerle uygun olarak çeki ibraz etmesi gerekmekte olup aksi halde hamil düzenleyen dâhil tüm müracaat borçlularına karşı başvurma hakkını kaybeder²⁴⁷.

İleri düzenlenme tarihli çeklerde, tezimizin birinci bölümünde “Vade Sorunu Ve İleri Düzenlenme Tarihli Çekler” kısmında da incelediğimiz üzere, 31.12.2020’ye kadar düzenlenme tarihinden önce çekin ibrazı ÇekK geçici madde 3/V ile geçersiz kılınmıştır. ÇekK’ndaki bu geçici madde; çekin ödeme aracı niteliğine uygun düşmediği, çeki bonoya dönüştürdüğü ve ekonomik krizin etkilerini azaltmak için getirilse dahi ekonomik krize çözüm oluşturacağına belirsiz olacağı gerekçeleri ile eleştirilmiştir²⁴⁸. Ancak bu eleştirilere rağmen geçici madde ile tarihler sürekli ileriye atılarak ileri tarihli çek uygulamasına devam edilmektedir.

ÇekK geçici madde 3/V’in yanı sıra ÇekK m.3/VIII’de, üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde o çek hakkında hukuki takip yapılamayacağı ve hukuki takip

²⁴⁶ Kendigelen (Ülgen/Helvacı/ /Kaya), s. 280.

²⁴⁷ Bozer/ Göle, s. 392.

²⁴⁸ Ömer Teoman, Çek Kanununda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler, Banka Ve Ticaret Dergisi, C. XXV, Y. 2009,S. 2, s. 34.

yapılabilmesi için çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihine göre hesaplanacak ibraz süresinde ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemi görmesi gerektiğine dair düzenlemeye yer verilmiştir. BAHTİYAR tarafından bu hüküm, hukuki takibat sözünden sadece kambiyo senetlerine ilişkin takibin anlaşılması ve bu nedenle teorik olarak bu hükme göre dava açılabilceği sonucunun çıkarılabileceği, geçici madde 3/V’de çekte düzenlenme tarihinden önce ibraza izin verilmezken bu madde de buna imkân tanınması ve düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılıksız çıkmasına rağmen hukuki takip yapılamaması düzenlenmesinin çekin ödeme aracı niteliğine uygun düşmemesi ve çekte vadeye izin vermesi gerekçeleri ile eleştirilmiştir²⁴⁹.

Nihayet belirtmek gerekir ki; ileri tarihli çeklerde düzenlenme tarihinden önce ibrazının geçersiz olacağı kuralının 31.12.2020’den itibaren uzamaması halinde, ÇekK m.3/VIII uyarınca çekin karşılıksız kalması halinde hukuki takip yapılması için mutlaka ikinci bir ibraz gerekecek ve banka tarafından çekin arkasına ibraz edildiği yazılsa dahi çekin üzerinde yazan tarihe göre ibraz yapılmaz ise çek ibraz edilmemiş sayılacaktır²⁵⁰.

1.3.2.2. Çekin süresi içinde ödenmediğinin tespit ettirilmesi

Hamilin çekin karşılıksız çıkması halinde müracaat borçlularına başvurabilmesi için gerekli olan diğer şart da çekin süresi içinde ödenmediğinin tespit edilmesidir. TTK m. 808’de tespit şekilleri sayılmıştır;

- Resmi bir belge, “protesto” ile,
- Muhatap banka tarafından çekin üzerine ibraz günü de gösterilerek yazılmış olan tarihli bir beyanla,
- Bir takas odasının çek zamanında teslim edilmiş olmasına rağmen ödenmediğini içeren tarihli bir beyanla.

Çekin ödenmediğinin tespitinin hangi usullerle yapılacağı kanunda sayılmış olduğundan bu üç yoldan başka bir yol ile yapılmasının olanağı bulunmamaktadır²⁵¹. Ancak

²⁴⁹ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 164-166.

²⁵⁰ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 30.

²⁵¹ Kendigelen, s. 287.

doktrinde BATTAL bu konuda farklı bir görüşte olup, karşılıksızlığın mahkeme tarafından tespit ettirilmesi şeklinde de yapılabileceğini belirtmektedir²⁵².

Çekin ödenmediğinin tespitinin ibraz süreleri içinde yapılması gerekmektedir (TTK m.809/I). Ancak çekin ibrazı sürenin son gününde yapılırsa çekin ödenmediğinin tespiti ibrazı takip eden ilk iş gününde yapılabilecektir (TTK m. 809/II).

İbraz sürelerinin incelendiği bölümde de belirtilmiş olduğu üzere, mücbir sebeplerin varlığı halinde ibraz ve/veya ödenmeme durumunun tespiti süresi mücbir sebep devam ettiği sürece uzayacak (TTK m. 811/I), ibraz süresi içinde meydana gelen mücbir sebebin on beş günden uzun sürmesi halinde, hamil ibraz ve ödenmemenin tespitine gerek olmaksızın başvuru hakkını kullanabilecektir (TTK m. 811/IV)²⁵³.

Ayrıca muhatabın iflas etmesi halinde de hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için ödenmeme durumunun tespitine gerek bulunmamakta, yine düzenleyen, ciranta veya avalistin iflas etmesi halinde ise sadece müflise karşı tespit ettirme zorunluluğu olmayıp diğer sorumlular için çekin ödenmeme halinin tespiti gerekmektedir²⁵⁴.

Uygulamada çoğunlukla muhatap banka beyanı ile ödenmeme tespitinin yapıldığı görülmektedir²⁵⁵. Şöyle ki, ödenmeme tespitini yapması hususunda muhatap bankanın yasal bir zorunluluğu olmasa da; ÇekK m.7/IV'e göre hamilin talebine rağmen geçerli bir neden olmadan "karşılıksızdır" işlemi yapmayan banka görevlisi şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis ceza ile cezalandırılacağından, ceza almamak amacıyla ibraz edildiğinde kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan çek hakkında, hamilin talep etmesi ile muhatap bankanın çekin üzerine karşılıksız kaldığını yazması gerekmektedir²⁵⁶. Ancak muhatap bankanın cezai yaptırımlara ve hamilin talebine rağmen ödenmeme

²⁵² Ahmet Battal, Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu, GÜHFD, Prof. Dr. Naci Kinacıoğlu'na Armağan, C. I, Y.1997, S.2,s.70.

²⁵³ Yargıtay 10. CD. 2003/24700 E. 2003/15796 K. 16.06.2003 T. "... 27. 08. 1999 tarihinde meydana gelen deprem sonucu Adapazarı'nda muhatap banka şubesinin kapanmasından dolayı 'TTK'nin 723. Maddesi gereğince işlem yapılamamaktır' şeklinde şerh düşüldüğü, deprem bölgesinde muhatap banka şubesini 1.11.199 tarihinde tekrar faaliyete geçtiği anlaşılacakla, depreme afetinin mücbir sebep sayılması gerektiği, ve TTK'nin 723/III m. uyarınca da mücbir sebep ortadan kalktıktan sonra makul süre içinde suça konu çekin yeniden ibrazı gerektiği..." (Güngör/ Kaya ,s. 389.).

²⁵⁴ Domaniç, TTK Şerhi (IV) ,s. 765-766; Muzaffer Coşkun, s. 46.

²⁵⁵ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s.162.

²⁵⁶ Bozer/Göle, s. 393.

durumunun tespitini yapmaması halinde hamil ibraz süresinde olmak şartı ile noter kanalı ile çekeceği protesto ile tespit yaptırabilir²⁵⁷.

Çekin karşılığının olmaması nedeni ile ödenmemesi halinde muhatap tarafından bunun çek üzerine yazılması gerekirken, başka bir nedenle çekin ödenmemesi halinde ise ödenmeme nedeninin çekin üzerine yazılması gerekip gerekmediği konusunda ise yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu tutarları ödememesi halinde gecikme cezası ödeyeceğine ilişkin ÇekK m.3/VII, karşılıksız çeki ilişkin cezai yaptırımları düzenleyen ÇekK m.5/I ve karşılığın bulunması halinde ödeme yapmayan banka görevlisine hapis cezası verileceğine dair ÇekK m.7/V düzenlemeleri gereği muhatap bankanın ya da düzenleyenin sorumluluklarının doğması ve ödenmeme nedeninin ispatı açısından karşılıksız olma dışındaki nedenlerin de çek üzerine yazılması gerekmektedir²⁵⁸.

Hamil süresinde ve usulüne göre çeki ibraz etmez ve çekin ödenmediğini tespit ettirmez ise başvuru hakkını kaybedecek, çek delil başlangıcı niteliğinde olacaktır²⁵⁹. Hamil TTK m. 732'de düzenlenmiş sebepsiz zenginleşme davası dışında kambiyo hukukuna dayanamayacaktır²⁶⁰.

1.4. BAŞVURU HAKKININ KAPSAMI

1.4.1. Hamilin Başvuru Hakkının Kapsamı

Başvurma hakkının kapsamı TTK m. 810'da belirtilmiştir. Bu maddeye göre hamil;

- (a) Çekin ödenmemiş olan bedelini,
- (b) İbraz gününden itibaren bu tutarın faizini,
- (c) Protestonun veya buna denk olan belirlemenin ve gönderilen ihbarnamelerin giderleri ile diğer giderleri ve

²⁵⁷ Kendigelen, s. 288.

²⁵⁸ Bozer/Göle, s. 394.

²⁵⁹ Pulaşlı, s. 382.

²⁶⁰ Kendigelen (Ülgen/Helvacı/ Kaya), s. 280.

(d) Çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere bir komisyon ücretini, başvuru borçlularından talep edebilecektir.

TTK m. 810/I-(b)'de hamilin ibraz gününden itibaren faiz talep edebileceği düzenleme altına alınmıştır. Bu faizin temerrüt faizi olarak anlaşılması gerekmektedir çünkü para borcunun ödenmemesi nedeni ile alacaklının talep edeceği faiz, temerrüt faizi olacaktır²⁶¹. 3095 Sayılı Faiz Kanunu'nun temerrüt faizinin düzenlendiği m.2/I'e göre bir miktar paranın ödenmesinde temerrüde düşen borçlu, sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça, geçmiş günler için 1 inci maddede belirlenen orana göre temerrüt faizi ödemeye mecburdur. Faiz Kanunu'nun 1. Maddesinde ise Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa göre faiz ödenmesi gereken hallerde, miktarı sözleşme ile tespit edilmemişse bu ödemenin yıllık yüzde on iki oranı üzerinden yapılacağı belirtilmiştir. Ancak çek üzerinde temerrüt faizi oranına ilişkin farklı bir kayıt düşülmüş ise bu faiz oranının uygulanması gerekecektir²⁶². Çekin karşılıksız çıkması nedeni ile TTK m.808'e göre başvuru hakkının kullanılması, TTK m.3'e göre ticari iş niteliğinde olduğundan hamil yasal temerrüt faizinden daha fazla ise T.C. Merkez Bankası'nın önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uygulanan faiz oranı üzerinden de faiz istemini hesaplayabilir, ancak çekin üzerinde faiz oranına ilişkin kayıtlar saklıdır²⁶³. Faiz istemine ilişkin bu hususlar çek bedelini ödeyen başvuru borçlusunun kendisinden önce gelenlere başvurması durumunda da geçerlidir²⁶⁴.

Temerrüt faizinin, ibraz tarihinden itibaren hesaplanacağı TTK m. 810'da belirtilmekteyse de, BOZER/GÖLE bu hususta hesaplamanın ibraz gününden ziyade ödemenin tespiti gününde yapılması gerektiği görüşündedir²⁶⁵.

Hamil çekin ödenmeyen kısmı ve temerrüt faizi dışında ise, ödenmeme durumunun tespiti için yapmış olduğu giderleri, ihbarnameleri için yapmış olduğu giderleri ve başvuru hakkı için katlanmak zorunda kaldığı diğer masrafları isteyebilecektir. Diğer giderler denmek suretiyle, başvuru hakkını kullanmak için zorunlu olarak katlanılan

²⁶¹ Göle, s.179; Kendigelen, s. 302;Bozer/Göle, s. 400.

²⁶² Kendigelen (Ülgen/Helvacı/Kaya) , s. 281.

²⁶³ Göle, s. 180; Kendigelen, s. 303.

²⁶⁴ Bozer/Göle, s. 400.

²⁶⁵ Bozer/Göle, s. 400.

masraflar dışındaki ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz veya delil tespiti gibi yapmış olduğu giderler de müracaat hakkı kapsamına alınmıştır²⁶⁶. COŞKUN, diğer masraflar kapsamının icra memurları tarafından dar yorumlanmasını eleştirmiş, yapılan masrafların çekin bedelini tahsil etmeye çalışan hamil açısından zorlayıcılık özelliğine sahip olduğundan fotokopi masrafları da dâhil olmak üzere hamilin çek bedelini tahsil edinceye kadar yapmış olduğu tüm masrafları talep etmesi gerektiğini belirtmiştir²⁶⁷. Ayrıca hamilin talep edebileceği bir diğer husus ise komisyon ücreti olup bu ücret başvuru hakkını kullanmak için yapmak zorunda olduğu işlemler nedeniyle harcadığı emeğin karşılığı olarak düşünülmüştür²⁶⁸.

Çek bedelinin ibraz edilmesi halinde ödemenin kısmen yapılması halinde hamil sadece karşılıksız kalan kısım için başvuru hakkını kullanabilecek, masraf dışındaki diğer talep edilecek tutarlar ödenmeyen kısım üzerinden hesap edilecektir²⁶⁹. TTK m.818/I.h atfıyla md.709/II ile hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceği hükmünün aksine ÇekK m.3/V’de ise “ muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dâhil kısmi ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi halinde” düzenlemesi ile hamilin kısmi ödemeyi reddedebileceği düzenleme altına alınmıştır. Hamil tarafından kısmi karşılığın ödenmesini reddetmesi halinde hamilin reddetmiş olduğu kısım üzerinden başvuru hakkını kaybedip kaybetmediği sorunu ortaya çıkmaktadır.

PULAŞLI, bu konuda TTK ve ÇekK arasında özel genel kanun ilişkisi olduğu, ÇekK’nun özel kanun olması nedeniyle poliçeye ilişkin TTK m.709’a atıf yapan TTK m.818/I-h bendinin ÇekK m.3/V hükmü karşısında uygulanma imkânının bulunmadığı gerekçesi ile hamilin kısmi ödemeyi reddedebileceğini, etkin pişmanlık ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması ÇekK m.6/I hükmüne göre ödenecek miktarın “çek üzerinde yazan tutar”dan değil “ karşılıksız kalan çek bedelini ödemesi ile” hesap edileceği düzenlemesinden yola çıkarak hamilin kısmi karşılığı reddetmesi halinde reddettiği tutara ilişkin rücu borçlularına başvuru hakkını kaybedeceğini belirtmektedir²⁷⁰. BOZER/GÖLE ise hamilin kısmi ödemeyi

²⁶⁶ Muzaffer Coşkun, s. 64.

²⁶⁷ Muzaffer Coşkun, s.65.

²⁶⁸ Karayalçın, Ticaret Hukuku III. (Kambiyo Senetleri), s. 190.

²⁶⁹ Kendigelen, s. 301.

²⁷⁰ Pulaşlı, s.400-402.

reddemeyeceğini, ancak reddetmesi halinde bu miktar nedeni ile müracaat borçlularına başvurma olanağının kalmadığını belirtmektedir²⁷¹. KENDİGELEN ise, bu konuda TTK m.818/I.h atfıyla md.709/II atfı ile hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceği için bu miktar bakımından alacaklı temerrüdüne düşeceğinden reddettiği kısım oranında düzenleyen dışındaki başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybettiği ileri sürülmüştür²⁷². ARKAN ise, hamilin kısmi ödemeyi reddedebileceğini, böylece hukuki ve cezai takibinin çek bedelinin tamamı üzerinden yapılacağını belirtmiştir²⁷³.

1.4.2. Hamilin Yüzde On Tazminat ve Zararlarını Talep Etme Hakkı

TTK m.810'da sayılan taleplere ek olarak hamil, TTK m.783/III hükmüne göre karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan çek nedeniyle düzenleyenden çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ve bu nedenle uğradığı zararı da talep edebilir. Ancak hamil uygulamada "çek tazminatı" olarak adlandırılan çekin karşılıksız kalan tutarının yüzde onunu ve bu nedenle uğradığı zararı sadece düzenleyenden talep edebilecek, diğer borçlulardan bu tazminatı isteyemeyecektir²⁷⁴. Düzenleyenin ise hamil haricindeki diğer müracaat borçlularına karşı çek tazminatı ve zararı kambiyo hukuku çerçevesinde ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁷⁵.

TTK m.702/I'e göre aval veren kişi, aval vermiş olduğu kişi gibi sorumluluk altına girdiğinden yüzde onluk tazminat ve zarar avale karşı da ileri sürülebilecektir²⁷⁶. İNAN ise, bu konuda karşı görüşte olup aval verenin aval verilen gibi sorumlu olduğunu belirtmekte ancak bunun sadece başvuru hakkı kapsamında talep edilecek kalemler bakımından söz konusu olduğunu TTK m.783/III'te düzenlenen çek tazminatının bir haksız fiil olan karşılıksız çek düzenlemenin bir yaptırımını olduğunu belirterek aval

²⁷¹ Bozer/Göle, s. 417.

²⁷² Kendigelen, s. 301.

²⁷³ Sabih Arkan, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler, Banka Ve Ticaret Dergisi, C. XXII, Y.2003,S.1,s.11.

²⁷⁴ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 445-s. 446; Kendigelen, Çek Hukuku, s. 305; Bozer/Göle s. 412; Yargıtay 12. HD. 2001/17167 E., 2001/17860 K., 02.11.2001 T. "Çek tazminatından ise TTK'nun 695. Maddesi gereğince sadece keşideci/borçlu sorumlu olduğundan bu tazminat ciranta sıfatıyla sorumlu olan borçludan talep edilemez." (Süphandağ,s. 73).

²⁷⁵ Bozer/Göle, s. 412; Kendigelen, s. 306.

²⁷⁶ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 445. Öztan, Kıymetli Evrak (1997), s. 1308.

veren bu tazminattan sorumlu tutulamaması gerektiğini belirtmektedir²⁷⁷. Yargıtay da çekte düzenleyen lehine aval veren kişinin kanunen aynen onun gibi sorumlu olduğu gerekçesi ile aval verenin çek tazminatından sorumlu olacağına dair kararlar vermiştir²⁷⁸.

Çek tazminatı doktrinde “medeni ceza” olarak adlandırılmakta; tazminatın talep edilebilmesi için çekin karşılıksız kalması yeterli olup, ayrıca düzenleyen kusuru veya hamilin bu nedenle zarar görmesi şartı aranmamaktadır²⁷⁹. Ancak çeki süresinde ve usulüne uygun ibraz etmeyen ve kanunda sayılan şekillerde çekin ödenmediğini tespit ettirmeyen hamilin böyle bir tazminatı kambiyo hukukuna dayalı olarak talep etme imkânı bulunmamaktadır²⁸⁰.

Çek tazminatının başvuru kapsamında olup olmadığı konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. KENDİGELEN, çek tazminatının talep edilebilmesi için çekin karşılıksız çıkmasının yeterli olduğu, ayrıca kusur, zarar ve illiyet bağının varlığının kanıtlanması gerekmediğinden bu tazminatın başvuru hakkı kapsamına girdiğini kambiyo senetlerine dayalı takip ile talep edilebileceğini ileri sürmektedir²⁸¹. Ancak POROY/TEKİNALP bu konuda aksi görüşte olup çek tazminatının karşılıksız çek düzenlemenin hukuki yaptırımı olduğu ve başvuru hakkının kapsamında olmadığı görüşündedir²⁸². ÖZTAN da tazminat talebinin müracaat hakkı dışında kalan bir husus olduğunu belirtirken aynı zamanda hamilin kanunda gösterilen ilavelerle birlikte çek bedeline ilişkin icra takibi yaptırması halinde bu tazminatın da icra takibine eklenebileceğini belirtmektedir²⁸³.

²⁷⁷ Nurkut İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Banka Ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 1981, s. 59.

²⁷⁸ Yargıtay 12. HD. 2013/2114 E./2013/30812 K. 01.10.2013 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com). Yargıtay 12. HD. 2013/11726, 2013/24638 K. 01.07.2013 T. (Gönen Eriş, Türk Ticaret Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Poliçe-Bono-Çek-Makbuz Senedi-Varant, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 743, s. 745).

²⁷⁹ Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1985, s.139; Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s.445; Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997),s. 1307; İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, s.55; Karayalçın Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler, (Kambiyo Senetleri),s. 282; Bozer/Göle,s. 412.

²⁸⁰ İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk,s.57.; Bozer/Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 411.

²⁸¹ Kendigelen, s. 308.

²⁸² Poroy/Tekinalp, s. 330.

²⁸³ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 1308.

TTK m. 783/III uyarınca düzenleyen, hamilin çekin tamamen veya kısmen karşılıksız çıkması nedeniyle uğramış olduğu zararlarını tazmin etmek ile de yükümlü kılınmıştır. TTK m.783/III'de belirtilen zararlar, hamilin TTK m. 810 uyarınca başvuru hakkının kapsamı olan giderler (faiz, masraflar, komisyon ücreti) ile karşılanamayan zararlarıdır²⁸⁴.

Doktrinde genel kanaat zarar talebinin çek tazminatına ilave olarak talep edilebileceği, çek tazminatının hamilin diğer zararlarından mahsup edilmemesi gerektiği yönündedir²⁸⁵. Kanaatimizce TTK m.783/ III hükmündeki “düzenleyen kişi, çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ödemekle yükümlü olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmin eder.” sözünden tazminat haricindeki zararların da karşılanması gerekmektedir. Ancak doktrinde KARAYALÇIN ve BOZER/GÖLE bu hususta aksi görüşte olup ancak munzam zararın talep edilebileceğini yani çek tazminatı tutarını aşan bir zarar var ise bu zararın giderilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁸⁶.

Hamilin bu zararını talep edebilmesi için kusurunun bulunması gerekmemektedir²⁸⁷. Ancak bu zarar ile karşılıksız çek düzenleme fiili arasında illiyet bağının ispatı gerekli olup zararlara ilişkin talep kambiyo hukukuna dayalı icra takibine konu edilemeyecektir²⁸⁸.

1.4.3. Hamilin Başvurusu Üzerine Çek Bedelini Ödeyen Başvuru Borçlusunun Başvuru Hakkı

Hamilin başvuru hakkını kullanması halinde ödemeyi rıza ile veya dava ve icra takibi nedeni ile yapan başvuru borçlusu kendilerinden önce gelen kişilere başvurarak aşağıdakileri talep edebilir;

²⁸⁴ Bozer/Göle, s. 412.

²⁸⁵ Domaniç, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 446; İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, s.55-56; Muzaffer Coşkun, s.54; Kendigelen, s. 306.

²⁸⁶ Karayalçın, Ticaret Hukuku III. (Kambiyo Senetleri), s. 282.; Bozer/Göle,s. 412.

²⁸⁷ Alpay Antmen, “ Karşılıksız Çek, Karşılıksız Çekin Hukuki Ve Cezai Sonuçları(III), Yargıtay Dergisi, C .19, Y. 1993 , S. 3, , s. 321; Öztan,Kıymetli Evrak Hukuku (1997),s. 1308.

²⁸⁸ Selahattin Karakaya, En Son Değişikliklerle Karşılıksız Çek Ve Uygulaması, Hukukçular Birliği Vakfı, Ankara, 1986, s. 53; Kendigelen, s. 308; Bozer/Göle, s. 412.

- (a) Ödemiş olduğu tutarın tamamını,
- (b) Ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini,
- (c) Yaptığı giderleri,
- (d) çek bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücreti (TTK m.818 -(I) atfıyla TTK m. 726)

Çek bedelini ödeyen müracaat borçlusunu kendisinden sonra gelenlere başvuru hakkını yönelmez, zira müracaat borçluları arasındaki teselsül kendisinden önce gelenler arasında mevcuttur²⁸⁹. Aval veren kişi de, aval verdiği kişi gibi sorumlu olacağına taahhüdünü vermiş olduğundan (TTK m. 702/I) kendi avalistine başvuramayacaktır²⁹⁰. Ancak aval veren kişi hamilin kendisine başvurması üzerine ödeme yapması halinde, lehine aval vermiş olduğu kişiye ve çek nedeniyle o kişiye karşı sorumlu olan diğer kişilere karşı başvurma hakkı bulunmaktadır (TTK m. 702/3)²⁹¹.

Hamilin başvurusu nedeni ile çek bedelini ödeyen çek borçlusunu, çek ile birlikte çekin ödenmediğinin protesto ile tespit ettirilmesi halinde bu tespit belgesini, çekin ödediğini gösterir makbuzun kendisine verilmesini talep edebilir (TTK m.727/I). Kendinden önce gelenlere başvurabilmesi için özellikle çeki elinde bulunması gerekmekte olup çek bedeli ödeyen ciranta kendi ile birlikte kendinden sonraki ciroları çizebilecektir (TTK m. 727/II)²⁹².

1.5. BAŞVURMA HAKKINA İLİŞKİN ZAMANAŞIMI SÜRESİ

Hamilin çekin karşılıksız kalması halinde düzenleyene, lehtara, cirantalara ve diğer müracaat borçlularına ve hamilin başvurusu nedeniyle ödeme yapan müracaat borçlularının kendilerinden önce gelen kişilere başvurabilmeleri için söz konusu olacak zamanaşımı TTK m. 814'de üç yıl olarak belirlenmiştir.

²⁸⁹ Bozer/Göle, s. 396.

²⁹⁰ Bozer/Göle, s. 396.

²⁹¹ Bozer/Göle, s. 396.

²⁹² Kendigelen (Ülgen/Helvacı/ Kaya), s. 282.

TTK m. 814/I'e göre hamilin müracaat hakkı, ibraz süresinin biriminden itibaren 3 yıl geçmesi halinde zamanaşımına uğrayacak olup, çekin ibraz edildiği tarihin zamanaşımı süresi yönünden bir önemi bulunmamaktadır²⁹³. Kendisine başvurulması nedeni ile ödeme yapan müracaat borçlularının da başvuru hakkı, çeki ödediği tarihten veya dava yolu ile çekin bedelinin kendisinden talep edildiği tarihten itibaren üç yıldır. (TTK m. 814/II).

Zamanaşımının kesilmesine ilişkin olarak poliçe hükümlerine atıf yapılmıştır. Bu hükümlere göre; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesiyle zamanaşımı kesilecektir (TTK m.818/I-p atfıyla m. 750). Yargıtay icra takibinin açılması²⁹⁴ ve haciz işleminin²⁹⁵ zamanaşımı süresini keseceğine ilişkin kararlar vermiştir. Buna karşılık ihtiyati haciz işlemi bir icra takibi işlemi olmadığından zamanaşımını kesmeyecektir²⁹⁶. İhtiyati tedbir konusunda ise, Yargıtay icra takibinin durdurulması veya icra takibinin yapılmayacağına ilişkin verilen ihtiyati tedbir kararının zamanaşımını keseceğine ilişkin kararlar vermiştir²⁹⁷. Ancak PULAŞLI ihtiyati tedbir talebinin takip talebi anlamında olmadığından zamanaşımını kesmeyeceği görüşündedir²⁹⁸.

²⁹³ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (1997), s. 1361; Pulaşlı, s.331.

²⁹⁴ Yargıtay 12. HD., E. 2013/16097, K. 2013/ 24819, T. 02.07.2013 (Eriş, Kıymetli Evrak (2014), s. 958).

²⁹⁵ Yargıtay 12. HD., E. 2008/1895, K. 2008/19420, T. 06.11.2008 “Haciz işlemi icra takip işlemi olduğu için zamanaşımı keser.” (Eriş, Kıymetli Evrak (2014), s. 467.). Yargıtay 12. HD. 2014/23579 E. 2014/24946 K., T. 27.10.2014 “Alacaklı vekilinin 4.6.2008 tarihli haciz talebi, 5.4.2011 tarihli borçlular adına kayıtlı araçların icra dairesince sorgulanması talebi ve 10.3.2014 tarihli yenileme işlemi, takibin devamını sağlamaya yönelik olup, anılan işlemler talep tarihleri itibariyle zamanaşımını kesen işlemlerdir. Bu durumda takibin kesinleşmesinden sonraki döneme dair olarak takibin (3) yıldan fazla işlemsiz bırakılmadığı ve dolayısıyla borçlular hakkında zamanaşımının gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.”, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

²⁹⁶ Reisoğlu, Çek (1985) ,s. 146; Yargıtay 12. HD. E. 2016/15964 K. 2017/8290 T. 29.5.2017 “...ihtiyati haciz bir icra takip işlemi olmayıp, asıl icra takip işlemine yardımcı olan, güvence sağlayan, koruyucu nitelikte bir kurum ve bizzat icra takip işlemine dönüşmeye elverişli, yapılacak icra takibinden veya açılacak davadan önce veya takip ya da dava sırasında uygulanan bir nevi tedbir işlemidir. İhtiyati haczin, icra takip işlemi olmadığı hususu, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun, “İhtiyati haczin İİK. 289. maddesinde öngörülen takip yasağından sayılmayacağına ilişkin” 16.02.2000 gün ve 2000/12-49 Esas - 2000/94 Karar sayılı; yine “ihtiyati haczin Türk Ticaret Kanunu'nun 662. maddesinde zamanaşımını kesen sebepler arasında sayılan takip talebi niteliğinin bulunmadığına ilişkin” 22.06.1968 gün ve 1967/805 Esas - 1968/475 Karar sayılı ilamlarında da açıkça ifade edilmiştir (Hukuk Genel Kurulu'nun 23.01.2008 tarih ve 2008/12-25 Esas - 2008/3 Karar sayılı kararı).”, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

²⁹⁷ Yargıtay 12. HD. 2015/15827 E., 2015/20222 K., 8.9.2015 T.; Yargıtay 12. HD. 2001/3208 E., 2001/4506 K., 16.03.2001 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

²⁹⁸ Pulaşlı, s. 333.

Zamanaşımının kesildiği hallerde yeni bir üç yıllık zamanaşımı süresi başlayacaktır (TTK m. 818/I-p atfıyla TTK m. 751). Zamanaşımını kesen bu işlemler kimin hakkında söz konusu ise zamanaşımı o kişi hakkında kesilmiş olacaktır (TTK m. 751/1). TTK m.6 gereğince zamanaşımı süresi sözleşme ile değiştirilmesi mümkün değildir. Çekler için öngörülen zamanaşımı süresinin uzamasına neden olacak yargısal veya yasal “atıfet süreleri” verilmesi mümkün değildir (TTK m. 818/I.r atfıyla m. 754).

TTK m. 817’ye göre zamanaşımı süresinin hesaplanırken sürenin başladığı gün hesaba katılmaz. Zamanaşımı süresinin son günü Pazar gününe veya bir diğer tatil gününe rastlaması halinde zamanaşımı süresinin son günü o günü izleyen ilk iş günüdür (TTK m. 816/II). Çeke ilişkin başvuru hakkının zamanaşımı süresi düzenlemelerinde boşluk bulunması halinde TBK 146-161 hükümleri uygulanacaktır²⁹⁹.

TTK m.814’deki zamanaşımı süresine ilişkin hükmün uygulanma alanı bulması içinde hamilin başvuru hakkının bulunması gerekmekte olup süresinde ibraz edilmemesi veya ödenmeme durumunun süresinde veya usulüne göre tespit ettirilmemesi halinde bu zamanaşımı süresi söz konusu olmayacaktır³⁰⁰. Zamanaşımı nedeni ile veya şartların yerine getirilmemesi (ibraz ve ödenmemenin süresinde veya usulüne göre yapılmaması) nedeni ile başvuru hakkını kaybeden hamil ya TTK m.732’ye göre sebepsiz zenginleşme davası açacak ya da lehdar ile arasında temel ilişki olmadığından, temel ilişki nedeni ile ancak kendi cirantasına talepte bulunacaktır³⁰¹. Kambiyo senedine ilişkin sebepsiz zenginleşme davasında zamanaşımı TTK m. 732/IV’de düzenlenmiş iken, temel ilişkiye dayanan davada ise zamanaşımı ilişkinin hukuki niteliğine göre belirlenecektir³⁰².

Çekin zamanaşımına uğraması halinde çek niteliğini kaybedecek, çek zamanaşımına uğraması nedeni ile açılacak olan sebepsiz zenginleşme davasında ve temel ilişkiye dayanılarak açılan alacağı kanıtlanması için tek başına yeterli olmayacak, davada delil

²⁹⁹ Kınacıoğlu, s. 295.

³⁰⁰ Muzaffer Coşkun, s.86-87; Kendigelen, s. 312.

³⁰¹ Pulaşlı, s. 330.

³⁰² Pulaşlı, s. 330.

başlangıcı sayılacaktır³⁰³. Senetle ispatın gerekli olduğu durulmada delil başlangıcı bulunması halinde tanık ile durumun ispat edilmesi mümkün olacaktır (HMK m202/I).

1.6. BAŞVURU HAKKINI KAYBEDEN HAMİLİN DURUMU

1.6.1. Genel Olarak

Çekin karşılıksız kalması nedeniyle hamile tanınmış başvuru hakkı, talep hakkı ve sorumluların kapsamı (TTK m. 808, m. 810, m. 783/III), aynı zamanda alacağın takibi için özel bir takip olan kambiyo senetlerine dayalı icra takibi yapılabilmesi nedenleri ile genel yollardan daha avantajlı olmaktadır. Ancak bu avantaja rağmen hamil ibraz süresini kaçırmış veya usulüne uygun veya zamanında ödenmemeyi tespit ettirmemiş veya bu iki şartı yerine gelmiş olsa da başvuru hakkının zamanaşımına uğramış olduğu durumlarda çek hamili başvurma hakkını kaybetmiş olacaktır³⁰⁴. Hamilin bu durumda ya kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası açacak ya da temel ilişkiye başvuracaktır³⁰⁵. Çekler için bir diğer seçenek ise karşılığın devri yoludur³⁰⁶.

1.6.2. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Hamilin başvuru hakkını kaybetmesi halinde kullanabileceği yollardan biri, TTK m. 818/I-m'nin atıf yapmış olduğu TTK m.732'de düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasıdır. Bu dava, hamilin başvuru hakkını kaybetmesi nedeni ile düzenleyen nezdinde gerçekleşen zenginleşmenin giderilmesi amacı ile sınırlandırıcı düzenlemeler içeren sıkı şekil şartları olan kambiyo hukukuna özgü bir davadır³⁰⁷. Bu nedenle başvuru hakkını kaybeden hamilin o çek için sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi için çekin gerekli olan tüm zorunlu unsurları taşıması gerekmektedir³⁰⁸.

³⁰³ Muzaffer Coşkun, s. 95-96; Susuz, s. 149; Pulaşlı, s.332.

³⁰⁴ Kendigelen (Ülgen/Helvacı/ Kaya), s. 283.

³⁰⁵ Muzaffer Coşkun, s. 96-97; Yargıtay 11. HD. 2002/8182 E., 2003 /794 K., 27.01.2003 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

³⁰⁶ Muzaffer Coşkun, s. 96 vd; Kendigelen, s.133 vd.

³⁰⁷ Hayri Bozgeyik, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, AÜHFD, C.VII, Y. 2003, S.1-2,s. 592.

³⁰⁸ Kendigelen, s. 317; Yargıtay 11. HD. 2015/2784 E., 2016/797 K., 26.1.2016 T. "TTK' nın 644.maddesi gereğince sebepsiz zenginleşmeye dayalı davası açılabilmesi için çekin zorunlu şekil şartlarını taşıması gerekir." Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

Gerekli şartları (süresinde ibraz ve ödenmeme durumunun tespiti) yerine getirmemesi veya başvuru hakkının zamanaşımına uğraması nedeni ile başvuru hakkını kullanamayan hamil, bu davayı yalnızca düzenleyene karşı açabilir (TTK m. 732/I); bu davanın cirantalara ve diğer borçlulara açılması mümkün değildir (TTK m. 732/III). Başvuru borçlusu olarak çeki ödemiş olan ciranta, lehdar ve avalist düzenleyene karşı bu özel sebepsiz zenginleme davasını açabilecekken, cirantalar bu davayı birbirlerine karşı açamazlar³⁰⁹.

Bu dava TBK m.77 vd.'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasından farklı olup kambiyo hukukuna dayanan bir davadır³¹⁰. Kambiyo hukukuna dayanan sebepsiz zenginleşme davasının, TBK m. 77 vd.'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasından farkları ise şöyledir; kambiyo hukukuna dayalı sebepsiz zenginleşme davasının yöneltilebileceği kişiler TTK m.732 ile sınırlandırılmıştır³¹¹, genel hükümlere göre açılan sebepsiz zenginleşme davasında haksız bir zenginleşme ve malvarlığının yer değiştirmesi gerekirken kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşmede düzenleyenin zenginleşmesinin haksız bir nedene dayanması gerekmemekte hamilin başvuru hakkını kaybetmesi nedeni ile zarara uğraması yeterlidir, yine hamil kendi kusuru ve ihmali ile düzenleyenin zenginleşmesine neden olmasına rağmen bu davayı açabiliyorken genel hükümlere göre bu mümkün değildir, ayrıca kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası açılabilmesi için zamanaşımı veya gerekli şartların yerine getirilmemesi nedeni ile başvuru hakkının kaybedilmesi kriterleri aranmakta iken genel hükümlerde özel kriterler aranmamaktadır³¹².

TMK m.6'da aksine bir hüküm bulunmadıkça iddia edenin iddia ettiği olguyu ispat etmekle yükümlü olduğu belirtildiğinden hamilin sebepsiz zenginleştiğini ispat etmesi gerektiği düşünülse de, TTK m. 732/IV'e göre ispat yükü de sebepsiz zenginleşmediğini ileri süren düzenleyene ait olacaktır.

³⁰⁹ Bozer/Göle, s.404.

³¹⁰ Reisoğlu, Çek (1985) 140;Kendigelen, s. 317.

³¹¹ Kendigelen, s. 318.

³¹² Bozgeyik, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, AÜHFED, s. 594.

Hamil, sebepsiz zenginleşme davası açarak başvuru hakkını kullanamaması nedeni ile çeki tahsil edememesinden doğan zararı talep edecek yani çek tutarını ve başvuru hakkının kaybedildiği veya zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren hesaplanacak temerrüt faizini talep edebilecek, başvuru hakkı kapsamındaki komisyon ücreti, protesto veya buna benzer tespit ve ihbar masrafları ile çekin ödenmeyen kısmının yüzde 10'u tutarındaki çek tazminatını sebepsiz zenginleme davasında talep edemeyecektir³¹³. Ancak doktrinde DURGUT, başvuru hakkının zamanaşımı nedeniyle kaybedilmesini ibraz ve ödenmeme durumunun ihmali ile kaybedilmesi halinden ayrı tutmuş, başvuru hakkının gerekli tüm şartların yerine getirilmesine rağmen zamanaşımının geçirilmesi nedeni ile kaybedildiği durumlarda açılacak olan sebepsiz zenginleşme davasında, başvuru hakkı kapsamına giren tüm taleplerin sebepsiz zenginleşme davası ile talep edilebileceğini ileri sürmekte, bu görüşünde borçlu olan kişinin çek zamanaşımına uğramamış olsaydı başvuru hakkı kapsamına giren tüm kalemlerin talep edilebileceği bu nedenle düzenleyenin bu tutar kadar zenginleşmiş olduğu gerekçesine dayanmaktadır³¹⁴. Yargıtay, sebepsiz zenginleşme davasında çek bedellerine ilave olarak çek tazminatı, komisyon, haciz ve icra giderlerinin davalıdan talep edilebileceğine dair mahkeme kararını hamilin borçlunun zenginleştiği tutarı talep edebileceğini, borçlunun çek bedelinden sorumlu olacağını ve bu nedenle çek tazminatı, komisyon ve icra takip giderleri istenemeyeceği gerekçesi ile bozma kararı vermiştir³¹⁵.

Sebepsiz zenginleşme davasında zamanaşımı süresinin, poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten itibaren bir yıl olduğunu düzenleyen TTK m.732/IV, TTK m. 818/I-m'nin atfıyla çeklere ilişkin de uygulanacaktır. Bu düzenleme ile 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'ndaki zamanaşımına ilişkin boşluğun doldurulması amaçlanmış ve Yargıtay'ın yerleşik kararlarında kabul edildiği üzere zamanaşımı sebepsiz zenginleşmenin olduğu tarihten itibaren bir yıl olarak düzenlenmiştir³¹⁶. Ancak bu madde, zamanaşımı süresinin sadece zamanaşımına uğrayan poliçelere/çeklere ilişkin uygulanacağı, ibraz ve ödenmeme tespitinin süresinde

³¹³ Kendigelen, s. 320; Reisoğlu Çek Hukuku, s.291; Bozer/Göle, s. 405; Hüseyin Ülgen (Helvacı/Kendigelen/Kaya), s. 125.

³¹⁴ Ramazan Durgut, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005, s. 134-135.

³¹⁵ Yargıtay 11. HD. 1999/ 1590 E. , 1999/ 3442 K. 03.05.1999 T, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

³¹⁶ Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Madde Gerekçesi.

yapılmaması nedeni ile başvurma hakkının kaybedilmesi durumunu kapsam dışında bıraktığı izlenimi yaratması ve EBK'daki sebepsiz zenginleşmeye ilişkin bir yıllık süre dikkate alınarak hazırlanması nedeniyle TBK'da sebepsiz zenginleşmeye ilişkin iki yıllık zamanaşımı süresi ile de uyumlu olmaması yönleriyle doktrinde eleştiri görmüştür³¹⁷. BOZER / GÖLE, çekin süresinde ibraz edilmemesi veya ödenmeme durumunun süresinde ve gerekli şekillerde yapılmaması halinde sebepsiz zenginleşme davasında zamanaşımı süresinin, başvuru hakkının kullanılabilmesi zamanaşımı süresinin üç yıl olması nedeniyle bu davanın zamanaşımı süresinin de ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl olması gerektiği görüşündedir³¹⁸. KENDİGELEN, TTK m.734/4 hükmünde belirlenmiş zamanaşımı süresinin sadece zamanaşımına uğrayan poliçe/çek hakkında uygulanacağı izlenimi yarattığını başvuru işlemleri için gerekli olan şartların yerine getirilmemesi halinde geçirilecek bir zamanaşımının olmadığını belirtmektedir³¹⁹. ÜLGEN ise; kanun koyucunun başvuru hakkının gerekli olan şartların yerine getirilmemesi nedeni ile sebepsiz zenginleşme davasının açıldığı ihtimalde de zamanaşımı süresinin poliçe/çek zamanaşımı süresi olarak kabul ettiğini sebepsiz zenginleşmenin nedeni ne olursa olsun “çoğun içinde az da vardır” yaklaşımı ile poliçenin/çekin zamanaşımı bitince sebepsiz zenginleşme taleplerinin de sona ereceğini belirtmektedir³²⁰.

Süresi içinde ibraz edilmeyen çeke dayalı olarak davacı hamil banka tarafından TTK m.644. maddesi uyarınca sebepsiz zenginleşme sebebiyle açılan davada dava açma süresinin başlangıcı tarihi konusu Yargıtay Genel Kurulu'nun 2012/19-1098 E. 2013/400 K. 27.3.2013 T.'li kararına konu olmuştur. Yerel mahkeme süresinde ibraz edilmeyen çeke dayanılarak açılacak sebepsiz zenginleşme davasında bir yıllık zamanaşımı süresinin ibraz süresinin bitiminden itibaren başlaması gerektiği gerekçesi ile davanın zamanaşımına uğramış olması nedeni ile reddine karar vermiş ve Yargıtay hukuk dairesi tarafından verilen bozma kararına karşı da direnmiştir. Bunun üzerine YHGK tarafından “*Karar tarihinde 6102 Sayılı T.T.K.yürürlükte olmamasına rağmen, 6762 Sayılı T.T.K.nin 644. maddesine dayalı talep hakkının tabi bulunduğu*

³¹⁷ Ülgen (Helvacı/Kendigelen/Kaya), s. 126; Bozer/Göle, s. 160; Bahtiyar, s.113.

³¹⁸ Bozer/Göle, s. 406.

³¹⁹ Kendigelen (Helvacı/Kendigelen/Kaya),s.284.

³²⁰ Ülgen (Helvacı/Kendigelen/Kaya), s. 126.

zamanaşımı süresi konusundaki boşluğun doldurulmasında 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 732/4. maddesindeki kanun hükmünün dikkate alınmasının gerektiği ve böylece somut olay açısından tatbiki gereken 6762 Sayılı T.T.K.nın 644. maddesine dayalı talep hakkına uygulanması gereken (1) yıllık zamanaşımı süresinin, çekin aynı kanununun 726. maddesi uyarınca zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren başlamasının gerektiği” gerekçesi ile mahkemenin direnme kararını bozmuştur.

YHGK tarafından verilen karara göre; başvuru hakkının zamanaşımına uğraması nedeni sebepsiz zenginleşme davası açılması için zamanaşımı süresi, üç yıllık zamanaşımı süresinden itibaren bir yıldır. Ancak kanaatimizce başvuru hakkının kaybedildiği durumlar açısından zamanaşımı süresi ikiye ayrılmalı, süresinde ibraz ve ödenmeme durumunun tespit ettirilmemesi nedeniyle başvuru hakkının kaybedilmesi halinde çeki ilişkin zamanaşımı süresi de başlamayacak olduğundan zamanaşımı süresinin ibraz süresinin bitiminden itibaren başlaması gerekmektedir.

1.6.3. Hamilin Temel İlişkiye Dayanabilmesi

Hamilin başvuru hakkını kaybetmesi veya başvuru hakkının zamanaşımına uğraması halinde uğradığı zararın tazmini talebi ile, sebepsiz zenginleşme davası dışında dayanabileceği bir diğer yol da temel ilişkidir. Çekin hukuki niteliği itibari ile yukarıda da belirttiğimiz üzere “ifa yerine bir edim” değil, bir “ifa uğruna edim olduğundan” başvuru hakkının kaybedilmesi halinden temel ilişkiden kaynaklanan borç ilişkisi sona ermeyecek, bu nedenle hamil temel ilişkiden kaynaklanan talep hakkını kullanmak isteyecektir³²¹.

Temel ilişkiye dayanılarak talepte bulunulması için taraflar arasında bir ilişkinin bulunulması gerekmektedir bu nedenle düzenleyene temel ilişkiye dayanarak talepte bulunacak kişi de ancak lehtar olacaktır³²². Lehtardan sonra çeki devralan hamiller ise, aralarında bir ilişki olmadığından düzenleyene temel ilişkiye başvurma olanakları

³²¹ Kendigelen, s. 323-324.

³²² Kendigelen, s.324-325.

bulunmamaktadır³²³. Temel ilişkiye dayanılması halinde de zamanaşımı asıl borç ilişkisine göre belirlenecektir³²⁴.

Neticeten temel ilişkiye dayanılması halinde, çekin zamanaşımı nedeni ile başvuru hakkını kaybedilmesi veya ibraz ve ödenmeme durumunun tespit ettirilmemesi nedeni ile kaybedilmesinin önemi olmaksızın, çek adi yazılı senet niteliğinde olmadığından alacağın ispatı için tek başına yeterli olmayacak ancak delil başlangıcı olarak kabul edilecektir³²⁵.

1.6.4. Karşılığın Devri

TTK m.818/I-(n) bendinin yapmış olduğu atıf nedeniyle poliçe karşılığının devrine ilişkin TTK m.733 hükmü çek için de uygulanacak, başvurma hakkını kaybeden hamil bu hükme dayanarak çek bedelini tahsil edebilecektir.

Çekin düzenlenmesi ile çekten kaynaklanan alacak karşılık ilişkisinden bağımsız olarak hamile geçerken muhatap banka ile arasındaki karşılık ilişkisi çekin düzenlenmesi ile otomatik olarak hamile ve cirantalara geçemez³²⁶. Ancak TTK m.733'de bu durumun istisnaları düzenlenmiş olup, TTK m.733'deki iki halden birinin varlığı halinde düzenleyen ile muhatap arasındaki karşılık hamile geçecektir.

Birinci hal, TTK m.733/I'de düzenlenmiş olan düzenleyenin iflası olup, düzenleyenin iflas etmesi halinde çekin muhatap bankadaki karşılığı hamile geçer. Bu durumda çekin muhatap bankadaki karşılığı iflas masasına kaydedilmeyecektir³²⁷. İkinci hal ise; TTK m.733/II'de düzenlenmiş bu düzenlemeye göre düzenleyen çek üzerine karşılık ilişkisinden doğan haklarını devrettiğine dair kayıt koyması halinde karşılık çek hamiline geçecektir. Bu iki halde de, hamil, ibraz sürelerinde ibraz etme zorunluluğu olmaksızın alacağına ilişkin zamanaşımı süresi içinde çekin muhatap bankadaki çek

³²³ Kendigelen, s. 325.

³²⁴ Pulaşlı, s. 330.

³²⁵ Muzaffer Coşkun, s.96.

³²⁶ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 114.

³²⁷ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 115.

bedelini talep etme hakkını kazanacaktır³²⁸. Muhatap banka, iflasın açıldığı ilan edildikten veya kendisine devir durumu ihbar edildikten sonra yalnızca çekin iade ederek hak sahibi olduğunu ispat eden hamile karşı ödemede bulunabilir (TTK m.733/III).

2. MUHATAP BANKANIN HUKUKİ SORUMLULUĞU

2.1. “KARŞILIKSIZDIR” İŞLEMİ

TTK m.808 ve ÇekK m.3/IV, m.5 ve m. 7/IV düzenlemelerine göre, yasal süresi içinde ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması halinde muhatap bankanın hamilin talebi üzerine çek hakkında “karşılıksızdır işlemi” yapması gerekmektedir. ÇekK m.7/IV’e göre, hamilin talebine rağmen bu işlemi yapmayan banka görevlisi şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağından, muhatap banka tarafından bu işlemin yapılması bir zorunluluk niteliğindedir³²⁹. ÇekK m.3’ün gerekçesinde de, ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde banka görevlilerinin hamilin talebi üzerine karşılıksızdır işlemi yapmakla yükümlü oldukları belirtilmiştir³³⁰.

ÇekK m.3/II’ye göre, karşılıksızdır işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmı ile sınırlı olarak yapılacaktır. Karşılıksızdır işlemi; çekin üzerine ibraz tarihi, hesap durumu, muhatap bankanın kanunen yükümlülüğü nedeni ile yaptığı ödeme miktarı, ibraz eden gerçek kişinin adı soyadı, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus ve banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilerek ve ibraz eden kişi ve muhatap banka yetkilisi tarafından imzalanarak yapılır (ÇekK m.3/IV). Hamilin imzadan kaçınması halinde “karşılıksızdır işlemi” yapılması mümkün değildir (ÇekK m.3/IV). Muhatap bankanın beyanının çekin arka yüzünde yer alması gerekmekte, çekte yapılan cirolar nedeniyle “karşılıksızdır işlemi” yapılmasına

³²⁸ Kendigelen (Ülgen/Helvacı/Kaya) ,s. 285.

³²⁹ Ersan Şen/ErkamMalbeği, Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s.89.

³³⁰ ÇekK m.3/II Gerekçesi.

yer olmaması halinde “karşılıksızdır işlemi” beyanının çekin bir uzantısı niteliğinde olan alonja yazılması gerekmektedir³³¹.

“Karşılıksızdır işlemi” nde yer alması gereken hususların olmaması halinde işlemin geçerli olup olmayacağı hususu açık olmayıp ancak ibraz tarihinin çeke yazılmaması halinde ibraz yapılmamış sayılacak hamil süresinde ibraz ettiğini ispat edemediğinden başvuru hakkını kaybedecektir³³², hamil ibraz tarihini başka delillerle kanıtlayamaz³³³. Yargıtay da, muhatap bankanın karşılıksızlığa ilişkin beyanı, ibraz tarihi belirtilmeden yazmış olması durumunda çekin süresinde ibraz edildiği belirlenemediği gerekçesi ile açılan takibin iptalinin gerektiğine karar vermiştir³³⁴. Ancak Yargıtay aynı zamanda, ibraz ve ödenmeme durumunun tespit tarihinin “karşılıksızdır işlemi” nde yer almamasına rağmen takibin ibraz süresi içinde açılmış olması nedeni ile çekin süresinde ibraz edildiğini kabul etmiştir³³⁵.

Hamilin muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar da dâhil kısmi ödeme yapılmasını reddetmesi durumunda, “ karşılıksızdır işlemi” muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır; ibraz tarihi ile ödenmeme nedeni çekin üzerine yazılır ve çek üzerine hamilin imzası alınarak çek geri verilir; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır (ÇekK m.3/V c.1). Bu işlem, çek hesabında hiç karşılığın olmaması ve hamilin yalnızca muhatap bankanın yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu tutarı talep etmesi halinde de yapılacaktır (ÇekK m. 3/V c. 2).

³³¹ Yargıtay 12. HD. 2012/12195 E. ,2012/29665 K., 16.10.2012 T. sayılı kararı, “ ... Kambiyo senetlerinin (poliçe, bono, çek) arka yüzüne yapılacak işlemler için yer kalmadığı zaman senede uzunlamasına eklenen kağıda alonj denilmekte ve alonj üstüne yapılacak işlemler hukuki açıdan senet üzerine yapılan işlemlerle aynı hükümlere tabi olmaktadır... “ (Moroğlu/Kendigelen, İçtihatlı-Notlu TTK ve İlgili Mevzuat, s. 717.)

³³² Erhan Günay, Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 153; Gönen Eriş, Türk Ticaret Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Poliçe-Bono-Çek-Makbuz Senedi-Varant, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 1191.

³³³ Pulaşlı, s. 379.

³³⁴Yargıtay 12. HD. 2002/547 E., 2002/1140 K., 24.01.2002 T.; Yargıtay 12. HD 2002/559 E., 2002/1524 K., 28.1.2002 T.; Yargıtay HGK. 2013/12-2013E., 2015/1182 K., 8.4.2015 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

³³⁵ Yargıtay 12. HD., 2003/3794 E., 2003/6340 K., 25. 03.2003 T. (Eriş, Kıymetli Evrak (2014), s. 919.

Hamilin muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar dâhil olmak üzere kısmi ödeme yapılmasını kabul etmesi halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir (ÇekK m.3/VI c. 1). Hamil bu fotokopi ile başvuru borçlularına başvurabilir veya kambiyo senetlerine dayalı takip açabilir, icra mahkemesine karşılıksız çek nedeniyle şikâyetle bulunurken çek fotokopisini kullanabilir (ÇekK m.3/VI c. 2). İcra müdürlükleri ve mahkemelerin talebi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir (ÇekK m.3/VI c.3). İleri düzenleme tarihli çekte ibraz süresinden önce, onaylanmış çek fotokopisini alan hamilin ibraz süresine kadar ve ibraz süresi içinde ciro ile devredip devredilemeyeceği konusunda ise GENÇTÜRK; hak-senet birlikteliği nedeniyle senedin devralana teslim edilmesinin zorunda olması, onaylı fotokopinin çek aslı gibi devredilmesinin, çekte düzenleyen, avalist ve cirantalara ait önceki imzaların fotokopi şeklinde bulunmasına rağmen muhatapın onayıyla güvence altına alınması anlamına gelebileceği ve bu durumun imzaların el ile atılması kuralına aykırı olacağı, kanunun ruhuna aykırı şekilde muhatapı kambiyo ilişkisine sokacağı, kanun koyucunun çek fotokopisi ile yapılacak şeyleri saydığı ve ciro ile devrin sayılanlar arasında yer almadığı, kambiyo senetlerinde kısmi cironun batıl olduğu gerekçeleri ile onaylı çek fotokopisinin ciro ile devrinin mümkün olmadığı kanaatindedir, kısmen tahsil edilmiş onaylı çek fotokopisinin alacağı ispatlar bir belge olduğu için temlik edilmesi mümkün olduğunu belirterek ibraz süresi içinde ve bu süre bitmeden önce “karşılıksızdır” işlemi yapılan çeklerin devrine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması ve yapılan ciroların alacağın temliki hükümlerine tabi olacağı görüşündedir³³⁶.

“Karşılıksızdır işlemi” sadece çek niteliğini haiz senetlere yapılabilir ve muhatap bankanın kendisine ibraz edilen çekin gerekli unsurlarını taşıyıp taşımadığı konusunda gereken özeni göstermek zorunda olduğundan muhatap bankanın gerekli dikkat ve özeni göstermeden çek vafında olmayan senede “ karşılıksızdır işlemi” yapması halinde zarar gören hesap sahibine karşı maddi ve manevi tazminat sorumluluğu söz konusu olacaktır³³⁷.

³³⁶ Muharrem Gençtürk, Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.2011, C.XV, S.1-2, s.133-134.

³³⁷ Bozer/Göle, s. 414.

2.2. MUHATAP BANKANIN KARŞILIKSIZ HER ÇEK YAPRAĞI İÇİN SORUMLU OLDUĞU MİKTAR

2.2.1. Sorumluluğun Kaynağı ve Niteliği

Bankaların karşılığının kısmen veya tamamen bulunmayan çek için belirli bir miktar ödeme yükümlülüğü altına sokulması ile bankaların çek defteri verirken gereken özeni ve dikkati göstermeleri ve hamilin belli miktarlarda da olsa çekin ödeneceğine olan güvenin sağlanması amaçlanmıştır³³⁸. ÇekK m.3/III c.1'e göre;

“Muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, kanuni süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için;

(a) Karşılığın hiç bulunmaması halinde;

1) Çek bedeli binaltıyüz (1600) Türk Lirası veya üzerinde ise binaltıyüz Türk Lirasını,

2) Çek bedeli binaltıyüz (1600) Türk Lirası veya altında ise çek bedelini

(b) Karşılığın kısmen bulunması halinde ise;

1) Çek bedeli binaltıyüz (1600) Türk Lirası veya altında ise çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmi karşılığı binaltıyüz (1600) Türk Lirasına tamamlayacak miktarı,

2) Çek bedeli binaltıyüz (1600) Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla kısmi karşılığa ilave olarak binaltıyüz Türk Lirasını,

Ödemekle yükümlüdür.”

Kanunda belirlenmiş bu tutar Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişmelere göre T. C. Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenerek Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır (ÇekK m. 3/III-c. 3)³³⁹. Çek bedelinin yabancı para birimi ile belirlendiği durumlarda, muhatap banka yasal olarak

³³⁸ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 168.

³³⁹ 19.01.2018 tarihli 30306 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Çek Defterlerinin Baskı Şekline Ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ (Sayı: 2010/2)’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sayı: 2018/1)” ile; bankaların çekin karşılıksız kalması halinde ödemekle yükümlü olduğu tutar 1.600 TL (binaltıyüz) olarak belirlenmiştir.

ödemekle yükümlü olduğu tutarları kanunda aksi bir hüküm olmadıkça Türk Lirası olarak ödeyecektir³⁴⁰.

Muhatap bankanın çekin karşılıksız çıkması halinde kanunda belirtilmiş tutarları ödeyeceği hususu, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi niteliğindedir (ÇekK m. 3/III c. 2.). Bu kredi sözleşmesinin geriye dönülemeyecek olması özelliği muhatap banka ve hesap sahibinin sözleşmeyi feshedemeyecekleri anlamına gelmektedir³⁴¹. Çekin karşılıksız çıkması halinde, muhatap banka tarafından ödemekle yükümlü olunan tutar asgari olarak belirlendiğinden ve her bankanın kredi limitini belirleme serbestisi olduğundan taraflar arasında yapılacak gayri nakdi kredi sözleşmesi ile daha yüksek tutarların belirlenmesi mümkündür³⁴².

Muhatap banka her bir çek yaprağı için ödemekle yükümlü olduğu asgari tutarda kredi sağlamış olacağından ve ayrıca ÇekK m.2 gereğince çek hesabı açarken ve çek ile ilgili işlemleri yerine getirirken gerekli basiret ve özeni göstermekle yükümlü olduğundan çek hesabı sahibinden teminat isteyebilecektir³⁴³. Bu teminat kredi tutarındaki paranın muhatap banka lehine başka bir hesapta bloke edilmesi şeklinde olabileceği gibi, muhatap banka ile hesap sahibi arasında cari hesap ilişkisi var ise bu hesap için verilen teminatların çek hesabı için de verilmesi şeklinde olabilir³⁴⁴.

Muhatap banka, kanunen ödemekle yükümlü olduğu tutarı gerekli şartların varlığı halinde düzenleyen dışındaki hamile ödemekle yükümlüdür³⁴⁵. Muhatap bankanın karşılıksız çıkan her bir çek yaprağına ile ilgili ödemekle yükümlü olduğu miktarı ancak ibraz eden hamilin talep ettiği takdirde ödeyeceğine ilişkin olan 5941 sayılı Kanun'un madde 3'ün tasarısından "hamilin talep ettiği takdirde " ifadesi kaldırılmış olduğundan

³⁴⁰ Zekeriya Arı (Sami Karahan /Hayri Bozgeyik / Tahir Saraç/ Mücahit Ünal), Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Mimoza Yayınları Konya 2015, s. 394.

³⁴¹ Çetin Arslan / Murat Kayaççek, 5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi, Sözkese Matbaacılık, Ankara ,2010, s. 261.

³⁴² ÇekK m.3/III Gereğçesi, Süheyl Donay, Gereğçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu,2. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2010,s. 72.

³⁴³ Bozer/ Göle, s. 417; Arslan/Kayaççek, s. 262.

³⁴⁴ Reisoğlu Çek Hukuku, s. 252.

³⁴⁵ Mertol Can, Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara 2015, s. 174; Arı (Karahan/Bozgeyik/Saraç/Ünal) , s.392. , Pulaşlı s. 399.

muhatap banka, bu yükümlülüğünü hamilin talebine gerek olmadan yerine getirmelidir³⁴⁶. Bu ödeme yükümlülüğü sadece çek hesabının bulunduğu muhatap banka şubesine ait değildir, muhatap bankanın tüm şubeleri bu tutarları ödemekle sorumludur³⁴⁷.

Ancak REİSOĞLU bu hususta, ÇekK m.3/III tasarısındaki ÇekK m.3/III'deki “ hamile talep ettiği takdirde “ ifadesinin çıkarılmış olmasına rağmen, bir alacağın kanundan doğmuş olması halinde dahi talep edilmesi halinde ödeneceği ve kanunda açıkça “ banka talep edilmeden de ödemek zorundadır” şeklinde bir ifade olmaması nedeni ile bankanın kendiliğinden ödeme zorunluluğunun olmadığını belirtmiş, keza ÇekK m.3/’te de “*Hamilin bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini talep etmesi halinde*” ifadesi bulunduğunu vurgulamış, ancak yine de bu nedenlerle muhatap banka görevlisinin yasal yükümlülüğü olan bedeli ödeme konusunda hamile teklifte bulunmasını ceza almaması için yapılmış bir tedbirli davranış olacağını belirtmiştir³⁴⁸.

Muhatap bankanın yasal olarak ödemekle sorumlu olduğu tutarları ödeme yükümlülüğü, hamilin kısmi ödemeyi açıkça kabul etmemesi halinde ortadan kalkacak olup bu durumda muhatap bankanın hamilin kısmi ödemeyi kabul etmediğini tutanak ile tespit ettirmesi gerekmektedir³⁴⁹.

Çekin bedeli, muhatap bankanın yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu tutardan az ise, muhatap banka, çek bedeli kadar miktarı ödemekle yükümlü olup çekle ilgili olan karşılıksızdır işlemini yapmayacaktır³⁵⁰. Muhatap banka ödemekle yükümlü olduğu

³⁴⁶ Adalet Komisyonu'nun 07.12.2009 T. 1/710 E. 27 K. sayılı raporunda “ ... Muhatap bankanın, hamile ödemekle yükümlü olduğu miktarı, uygulamada talep etmeden ödemediği, çoğu zaman hamilin bankanın böyle bir yükümlülüğünün olduğundan haberdar olmadığı, dolayısıyla belki de rahatlıkla kabul edileceği kısmi ödemenin de bu şekilde gerçekleşmediği görüldüğünden bankanın yükümlü olduğu miktarı talep olunmadan da hamile ödemesi veya ödemeyi teklif etmesi gerektiği düşüncesiyle ‘talep ettiği takdirde’ ibaresi maddeden çıkarılmıştır. “ (TBMM 23. Dönem, Yasama Yılı: 4, Sıra Sayısı: 445, Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710), s. 20)

³⁴⁷ İsmail Kırca, Çekin İbraz edildiği Şube Muhatap Bankanın Kanunen Ödemekle Yükümlü Olduğu Tutarı Ödemelidir!, Bankacılık ve Ticaret Dergisi, C. XXVI, Y. 2010, S. 1,s. 71 vd.

³⁴⁸ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 28.

³⁴⁹ Pulaşlı, s.399; Özgenç, Çek Kanunu, s. 69.

³⁵⁰ ÇekK m.3/III Gerekçesi.

tutarı ödese de çek karşılıksız kalıyor ise bu sefer çek kısmen karşılıksız kalan tutar için karşılıksız çek niteliğinde kabul edilecektir³⁵¹.

Muhatap banka tarafından süresinde ibraz edilen çek bedelinin hesapta bulunmasına rağmen hamile ödenmemesi veya karşılığın olmaması halinde ödemekle yükümlü olduğu tutarı ödememesi halinde muhatap banka görevlisi ÇekK m 7/V'e göre bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır.

2.2.2. Sorumluluğun Şartları

2.2.2.1. Süresi içinde ibraz ve karşılığın bulunmaması

Muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu ödemesi zorunluluğu çekin süresinde ibraz edilmesine ve süresinde ibraz edilen çekin karşılığının tam veya kısmen bulunmaması şartına bağlı olup çekin diğer nedenlerle örneğin rehin, haciz, tedbir, ödeme yasağı gibi nedenlerle ödenmemesi halinde bankanın böyle bir yükümlülüğü doğmayacaktır³⁵². ÇekK geçici madde 3/V ile 31.12.2020 tarihine kadar, çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce muhatap bankaya yapılan ibraz geçersiz kılındığından muhatap bankanın asgari tutarları ödeme yükümlülüğü çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre ibraz edilmesi şartına bağlıdır.

Ancak 2020 yılından sonra sürenin uzatılmaması halinde, çekin düzenleme tarihinden önce ibraz edildiğinde karşılıksız çıkan çek için muhatap bankanın yasal asgari tutarları ödemekle yükümlü olup olmadığı tartışma konusudur. Doktrindeki genel görüşe göre, ileri tarihli çeklerde düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılıksız kalması halinde muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü olan asgari tutarlardan dolayı sorumluluğu bulunmayacak, sorumluluk açısından çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden başlayacak ibraz süresi içinde tekrar ibraz edilmesi gerekmektedir³⁵³.

³⁵¹ Bozer/Göle ,s. 416.

³⁵² Reisoğlu, Çek Hukuku, s.252; Yargıtay 11 HD. 1.03.2017, E. 1304, K. 1532 (Batıder 2017,C. 33, S. 2,s. 294-Aktaran Bozer/Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 418).

³⁵³ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 30, Kırca, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans (22Ocak 2010), s. 21; Bahtiyar, 5941 sayılı Kanunu açısından İleri tarihli Çek, s.56.

NARBAY ise bu konuda karşı görüşte olup erken ibrazda da muhatapın sorumluluğunun doğacağını ileri sürülmektedir³⁵⁴.

Çekin karşılıksız kalması halinde muhatap bankanın yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu tutardan sorumlu tutulabilmesi için karşılıksızdır işlemi yapılması gerektiğinden ve ÇekK m.3/VIII'teki "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır." şeklindeki düzenleme uyarınca karşılıksızdır işleminin çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre tekrar ibraz edilmesi halinde yapılacağından kanaatimizce ileri tarihli çeklerde düzenleme tarihinden önce ibraz halinde muhatap bankanın yasal asgari tutarları ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.2.2.2. Çek yaprağının üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmesi

Bankalarca bastırılan çek defterlerinde (ÇekK m.2/V) çekin basıldığı tarih çek yapraklarına yazılması gerekmektedir (ÇekK m. 2/VII). Çek Defterlerinin Baskı Şekline Ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin 2010/2 sayılı Tebliğ m.3/I.ç'ye göre çekin basıldığı tarihinin ay ibaresi yazıyla olacak şekilde gün, ay ve yıl belirtilmek suretiyle yazılması gerekmektedir.

ÇekK m.3/IX'a göre; çekin basıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarlara ilişkin sorumluluğu sona erer. Çekin üzerinde baskı tarihinin olmadığı durumlarda muhatap bankanın sorumluluğunun olup olmayacağı konusunda kanunda herhangi bir düzenleme bulunmamakta olup BOZER/GÖLE tarafından baskı tarihinin yazılması muhatap bankanın sorumluluğunda olduğundan diğer şartların gerçekleşmesi halinde herhangi

³⁵⁴ Narbay, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, s.93.

bir süre ile bağılı olmaksızın ödemekle yükümlü olunan tutarın ödenmesi gerekmektedir³⁵⁵.

ÇekK geçici m.3/IV'e göre, bankaların müşterilerine verdikleri eski çek defterleriyle ilgili olarak, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu 30.06. 2018 tarihinde sona erer.

2.2.2.4. Düzenleyen dışındaki hamil

Muhatap Banka tarafından kanunen belirlenmiş tutarları ödeme yükümlülüğü sadece düzenleyen dışındaki yetkili hamile karşı söz konusu olup (ÇekK m.3/III) muhatap banka düzenleyenin ibraz etmiş olduğu çeki ilişkin yasal tutarları ödemekle yükümlü değildir.

Hamilin karşılığı olmayan çeki ibrazdan sonra başka bir kişiye devretmesi halinde, çeki devralan kişiye karşı muhatap bankanın kanunen yükümlü olduğu tutarlardan sorumluluğu bulunmamaktadır³⁵⁶. Çeki ibraz eden hamil çeki devrettikten sonra muhatap bankadan yasal tutarların ödenmesini ancak çekin aslını ibraz ederek talep edebilecektir, böylece banka düzenleyene karşı rücu imkânı bulacaktır³⁵⁷.

2.2.2.5. Karşılıksız olduğunun tespiti ve hamilin imzası

ÇekK m.3/IV'e göre, hamilin talep etmesi üzerine, muhatap banka “ karşılıksızdır işlemi” ni çekin arka yüzüne ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar, ibraz eden gerçek kişinin adı,soyadı yazılarak ve tüzel kişi adına ibraz edilmiş ise bu husus belirtilmek üzere hamil ile birlikte banka görevlisinin imzası ile yapılır. Aynı maddeye göre hamilin imzadan kaçınması halinde “ karşılıksızdır işlemi” in yapılmayacağını belirtmiştir. Bu nedenle, çekin karşılıksız

³⁵⁵ Bozer/Göle, s. 420.

³⁵⁶ Bozer/Göle, s. 420.

³⁵⁷ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları Bankacılar Dergisi, s. 29.

olduğunun tespitinin hamil tarafından imzalanmaması halinde muhatap bankanın kanuni yükümlülük altında olduğu bedeli ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır³⁵⁸.

2.2.3. Muhatap Bankanın Ödemekle Yükümlü Olduğu Yasal Tutarları Ödeme Zamanı

Muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarları ne zaman ödeyeceği konusunda kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak ÇekK m. 3/III, m.3/IV ve m.3/V fıkraları uyarınca muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarları çekin ibraz edildiği ve karşılıksızdır işlemi yapıldığı anda ödemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Madde gerekçesinde de bankanın yükümlü olduğu tutarları karşılıksızdır işleminin yapıldığı anda ödeyeceği belirtilmiştir³⁵⁹.

Bankanın çek hamiline karşı ödeme yükümüne ilişkin zamanaşımı konusunda ise, TTK'da ve ÇekK'nda herhangi bir süre öngörülmemiştir. Yargıtay tarafından muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğuna dair asgari tutara ilişkin talebin bir alacak hakkı olduğu ve bunun TBK m. 146'da öngörülmüş olan 10 yıllık genel zamanaşımına tabi olacağını kabul edilmektedir³⁶⁰. PULAŞLI, çeke ilişkin başvuru hakkına uygulanacak zamanaşımı süresi olan üç yıllık sürenin bu duruma da uygulanması gerektiği görüşündedir³⁶¹. Çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap bankaya yükletilen sorumluluk bedelinin amacının hamilin bir nebze de olsa alacağına kavuşmasını ve bankanın çek hesabı açarken ve çek defteri verirken özen göstermesini sağlamak olduğu düşünülerek, bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin talebin hamilin müracaat borçlularına başvuru hakkından ayrı bir alacak hakkı olduğu ve TBK 146'ya göre on yıllık zamanaşımına tabi olması gerektiği görüşündeyiz.

³⁵⁸ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s.28.

³⁵⁹ ÇekK m. 3/III Gerekçesi .

³⁶⁰ Yargıtay 19. HD. 2010/8683 E. 2011/4601 K. 7.4.2011 T Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com). ;Yargıtay 19. HD. 2010/8683 E. 2011/4601K.. 7.4.2011T, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

³⁶¹ Pulaşlı, s. 405.

2.3. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEYENİN ADRESİNİN HAMİLE VERİLMESİ

Çek m.2/II'de çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde, çek düzenleyenin bankaca bilinen adresleri, hamilin talebi üzerine hamile verilir. Banka tarafından adreslerinin hamile verilmemesi halinde muhatap bankaya Cumhuriyet Savcısı tarafından idari para cezası verilecektir (ÇekK m.7/X). Muhatap bankanın bu sorumluluğu kayıtlarındaki adres bilgileri ile sınırlı olup düzenleyenin hesap sahibi olmadığı durumlarda muhatap bankanın adres bilgisine sahip olmayacağı için sorumluluğu söz konusu değildir³⁶².

2.4. MUHATAP BANKANIN KARŞILIĞI OLMASINA RAĞMEN ÇEKİ ÖDEMEMEKTEN DOLAYI SORUMLULUĞU

Muhatap bankanın süresinde ibraz edilen çekin hesapta bulunan karşılığını ödemek zorunda olup olmadığı konusu 3167 sayılı Çek Kanunu döneminde tartışmalı bir konudur. Ancak ÇekK m.3/I'de karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde ödeneceği düzenlemesi ve ÇekK m.3/VII'de karşılığın varlığı halinde ödemenin veya muhatap banka tarafından ödemekle yükümlü olduğu yasal tutarın ödemesinin gecikmesi halinde her geçen gün için binde 3 gecikme cezası ödeneceği kuralı ile bu tartışmalara son verilmiştir³⁶³. Bu düzenlemeler dışında, TTK m.783/2'deki düzenleyenin muhatap nezdinde çekin ancak bir kısım karşılığını hazır bulundurduğu takdirde muhatapın bu tutarı ödemekle yükümlü olduğuna ilişkin düzenleme, TTK m.799/I'deki çekten caymanın ibraz süresinden sonra hüküm ifade edeceği kuralı ve ÇekK m.7/V'teki karşılığı mevcut olmasına rağmen ödeme yapmayan veya bankanın ödeme yapmakla yükümlü olduğu tutarları ödememesi halinde banka görevlisinin cezalandırılacağı düzenlemesi muhatap bankanın ödeme zorunluluğunun varlığını göstermektedir³⁶⁴.

³⁶² Bozer/Göle, s. 421.

³⁶³ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 170; Kendigelen, s. 225.

³⁶⁴ Bozer/Göle, s. 340; Can, s.180; Pulaşlı, s. 420; Poroy/Tekinalp, s. 308; Reisoğlu, Çek Hukuku, s. 38, s.234 (Reisoğlu bu durumun çekin havale niteliği ile örtüşmediğini ayrıca belirtmektedir.).

Bir çekin süresinde ibrazında çek hesabında karşılığının bulunması halinde muhatap bankanın haklı bir gerekçe bulunmadan ödeme yapmaması halinde düzenleyene ve hamile karşı olmak üzere iki yönlü sorumluluğu söz konusu olacaktır.

Karşılığı kısmen veya tamamen bulunan bir çek bedelinin muhatap banka tarafından ödenmemesi halinde muhatap bankanın düzenleyene karşı aralarındaki çek anlaşması gereğince sözleşmesel sorumluluğu bulunmaktadır³⁶⁵. Yargıtay kararlarına göre de, Muhatap banka tarafından havalenin hesaba geç tutulması nedeni ile çekin karşılıksız kalması³⁶⁶ veya hesapta bulunan kısmi karşılığa rağmen çeki karşılıksızdır kaydı koyan muhatap banka hesap sahibinin uğrayacağı zararları tazmin etmek ile sorumludur³⁶⁷.

Ancak muhatap bankanın ödeme yükümlülüğüne rağmen ödeme yapmayan muhatapın hamile karşı hukuki sorumluluğunun dayanağının hangi hükümler olacağı tartışmalıdır. Bu konuda bazı yazarlar; yükümlülük Çek Kanunu'ndaki düzenlemeden ileri geldiğinden bu konuda artık haksız fiilden değil kanuni borç ilişkisinden söz edilmesi gerektiğini belirlemektedirler ve bu nedenle kanunda aksine bir düzenleme yoksa herhangi bir uyuşmazlıkta haksız fiil değil sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk hükümleri uygulama alanı bulacaktır³⁶⁸. Bazı yazarlar ise aksi görüşte olup, muhatapın sorumluluğunun haksız fiil hükümleri ileri sürülebileceğini, karşılığı bulunan çekin ödenmemesi halinde muhatap bankaya haksız fiil nedeniyle maddi ve manevi tazminat davası açılabileceğini ileri sürmektedirler³⁶⁹. Bu hususta birinci görüşe katılmakta olup muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü ÇekK'ndan kaynaklanmakta olduğundan muhatap bankanın yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde kanuni borç ilişkisi dâhilinde sözleşmeye aykırılığa dayanılarak zararın tazmin edileceği görüşündeyiz.

Bu tespitin pratik sonucu ise; muhatapın hukuki sorumluluğunun sözleşmesel yükümlülüğe dayandırılması halinde hamilin muhataba karşı ifa davası açma imkânı

³⁶⁵ Müge Tekil, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, Beta Basım, İstanbul 1997, s. 15;Kendigelen, s. 223; Bozer/Göle s. 340.

³⁶⁶ Yargıtay HGK 1995/ 11-666 E. ,1995/836 K., 18.10.1995 T, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

³⁶⁷ Yargıtay 11. HD, 2003/9897 E. 2004/4251 K. 19.04.2004 T, Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı (www.kazanci.com).

³⁶⁸ Kendigelen, s. 228; Battal, Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu GÜHFD, s.76,77; Domaniç TTK Şerhi, s. 753.

³⁶⁹ Göle, s. 120, Muzaffer Coşkun, s. 78; Bozer/Göle, s. 341; Müge Tekil, s. 40.

bulunmaktayken, haksız fiil hükümlerine dayandırılması halinde hamilin sadece uğramış olduğu zararı talep edebilmesi ve kusurun ispatı, zamanaşımı, yardımcı kişilerin sorumluluğu hususlarında uygulanacak hükümlerin belirlenmesidir³⁷⁰.

Çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunması halinde muhatap bankanın bu ödeme yükümlülüğü yukarıda da belirtildiği üzere muhatap bankayı kambiyo ilişkisinin içine sokmamaktadır³⁷¹. Muhatap bankanın bu ödeme yükümlülüğü ibraz süreleri içinde söz konusudur³⁷². Muhatabın süresinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan bir çek için ödeme yapmasını engelleyen haklı bir sebebinin olması halinde ödeme yükümlülüğü ortadan kalkacaktır; ancak muhatap tarafından bu sebebin çek üzerine şerh düşülmesi gerekmektedir³⁷³. Ödeme yapılmasını engelleyen haklı sebepler arasında çekin ziyaı, çalınması veya kaybedilmesi halinde çek için mahkeme tarafından verilmiş bir ödeme yasağı bulunması, çek hesabı üzerinde haciz, rehin bulunması veya hapis hakkı tesis edilmiş olması yer almaktadır³⁷⁴. Mahkeme tarafından çek hakkında bir ödeme yasağı veya tedbir kararı bulunması halinde bankanın karşılık üzerine bloke koyarak düzenleyenin karşılığı kullanmasına izin vermemesi gerekmektedir³⁷⁵.

³⁷⁰ Kendigelen, s. 228.

³⁷¹ Kendigelen, s. 230.

³⁷² Kendigelen, s. 230.

³⁷³ Müge Tekil, s. 42.

³⁷⁴ Müge Tekil, s.43.

³⁷⁵ Müge Tekil, s.68-69.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN CEZAI SONUÇLARI

1. TARİHİ SÜREÇ

Karşılıksız çek düzenlemenin cezai yaptırımını konusunda 14 Ocak 1929- 02 Nisan 1985 tarihleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 07 Ocak 1929 tarihli yorum kararına göre Türk Ceza Kanunu'nun dolandırıcılığa ilişkin hükümleri uygulanmıştır³⁷⁶. Ancak karşılıksız çek düzenlenmesi halinde failin cezalandırılması için dolandırıcılık suçunun tüm unsurları gerçekleşmiş olması gerektiğinden bu durum karşılıksız çek düzenleme fiili işleyenlerin ceza almasını zorlaştırmıştır³⁷⁷. Karşılıksız çek düzenlemenin sayısının artması çekte olan güveni sarsmış olduğundan karşılıksız çekte ilişkin ayrıca düzenleme getirilme gereksinimi duyulmuştur³⁷⁸.

Özel bir suç olarak karşılıksız çek düzenleme, ilk defa 03 Nisan 1985 tarihli 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunu'nda yer almıştır. 3167 sayılı Kanunu'nun 16. maddesi ile karşılıksız çek düzenlemenin cezasının hapis cezası olacağı kabul edilmiştir. Bu kanunda hamillerin korunması amacı ile karşılıksız çek düzenlemesinin önüne geçilmesi amacı ile bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası öngörülmüş olmasına ve çekin “ ödeme aracı” niteliğinde kullanılması amacıyla ileri tarihli çek kullanımına engel olmak için vadeli çek düzenlemesinin de yaptırıma bağlamasına rağmen ne çekte vade uygulamasına engel olabilmiş ne de karşılıksız çeklerin sayısının azalmasını sağlayabilmiştir³⁷⁹.

Ayrıca 3167 sayılı Kanunu'nun hapis cezasını öngören 16. Maddesi'nin amaca uygun olmadığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ek 4 nolu protokolü 1. maddesinde yer alan “*borç için kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı*” hükmü nedeniyle ve 2001 yılında kabul edilen “*Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine*

³⁷⁶ TBMM Tarafından 07 Ocak 1929 Tarihli Oturumu, 471 Sayılı Kararı Ve Bu Kararı 14 Ocak 1929 Tarih Ve 1092 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanmıştır.

³⁷⁷ Kendigelen, s. 330; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s.171.

³⁷⁸ Pulaşlı, s. 339.

³⁷⁹ Pulaşlı s. 339.

getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.” şeklindeki Anayasa m.38/8.’e aykırı olduğu görüşleri ile eleştiri konusu olmuştur³⁸⁰. Doktrinde, hapis cezasının Anayasa m. 38/8’e aykırı olmadığını ileri sürenlerin³⁸¹ yanında, Anayasa Mahkemesi de karşılıksız çek düzenlemenin cezasının hapis cezası olması suçunu Anayasa m. 38/8’e aykırı bulmamıştır³⁸².

Ancak “ekonomik suça ekonomik ceza” ilkesi gerekçe gösterilerek 26.03.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4814 sayılı kanun ile 3167 sayılı Kanunu’ndaki hapis cezası değiştirilmiş, suçu ilk kez işleyenler açısından hapis cezası kaldırılarak çekin üzerindeki bedel kadar adli para cezası getirilmiştir ve birçok kez karşılıksız çek düzenleme suçu işleyenler hakkında bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği düzenlenmiştir³⁸³. MOROĞLU tarafından bu değişiklik, gerekçede belirtilenin aksine modern ceza hukukunda ve Türk Ceza Hukuku kurallarında ekonomik suça ekonomik ceza ilkesinin bulunmadığı, bulunmuş olsaydı TCK’da hapis cezası öngörülen tüm ekonomik eylem ve işleme dayanan suçların (kalpazanlık, sahtekarlık, kaçakçılık, bozuk ve taklit gıda ticareti, ihtikar ve karaborsa,vb.) hapsi cezası ile değil adli para cezası ile cezalandırılması gerektiği gerekçeleri ile eleştirilmiş, ekonominin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi ve çek kullanımına olan güvenin artırılması için karşılıksız çekerle ilişkin hapis cezasının uygun olduğu görüşünde olduğunu belirtmiştir³⁸⁴. Bu görüşün yanı sıra DOMANIÇ ise, ekonomik suç ile mal, hizmet ve para borçlarının temerrüdünün karıştırıldığını, borcun ödenmemesinin yaptırımının hapis ve adli para cezası olamayacağını, yaptırımın tazminat ve faiz olması gerektiğini, zira ekonomik cezanın

³⁸⁰ Hayri Domaniç, “Karşılıksız Çek Hapis Cezası Anayasaya Aykırıdır”, Legal Hukuk Dergisi, S. 11, Kasım 2003, s. 2737; Mehmet Civan/Kağan Susuz, “Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkisi ve Ekonomik Hayatın Beklentileri”, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan (Cilt I), Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 745.

³⁸¹ Kendigelen, s. 332; Reisoğlu, Çek Hukuku, s. 352; Metin Feyzioğlu, Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması, AIHS ve Anayasa m. 38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 2002, s.15-73; Arkan, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Yapılan Değişiklikler, BATİDER, s.21.

³⁸² Anayasa Mahkemesinin 11.12.2002 T. Ve 165/ 195 Sayılı Kararı.

³⁸³ 4814 Sayılı Kanunu Genel Gerekçesi “ Çağdaş ceza hukukunda ekonomik ilişkilerden doğan ve netice itibarıyla cezai müeyyideyi gerektiren eylemlere hürriyeti bağlayıcı cezanın öngörülmesi (Ekonomik suça ekonomik ceza) ilkesinin doğmasına yol açmıştır. Bu gelişme nedeniyle karşılıksız çek keşide etme suçunu ilk defa işleyenlere hürriyeti bağlayıcı ceza yerine çek bedeli tutarı kadar ağır para cezası verilmesi; ancak , çekerle olan güvenin zaafa uğratılmaması ve cezada etkinliğin artırılması bakımından bu suçtan mükerrirler hakkında hapis cezası verilmesi uygun görülmüştür...”

³⁸⁴ Erdoğan Moroğlu, Makaleler, 3167 Sayılı Çek Kanunu’nda 4814 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler, İstanbul 2010, s. 525, 526,527.

devlete ödenmesinin alacaklıya bir yararının olmayacağını belirtirken ekonomik suçta ekonomik ceza ilkesinin kabul edildiğinin belirtilmesine rağmen tekerrür halinde hapis cezasının uygulanmasının benimsenmesinin çelişkili olduğu gerekçesi ile eleştirmiştir³⁸⁵.

20.12.2009 tarihinde ise 3167 Sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak 5941 sayılı kanun yürürlüğe girmiş ve bu kanunun 5. Maddesi ile karşılıksız çek düzenlemeye yaptırım adli para cezası olarak belirlenmiştir. Ancak bu kanunda ceza hukuku bakımından “ karşılıksız çek keşide etme “ suçunu yerine, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu” tanımı yapılmış, bu tanım farklılığı sorumluların belirlenmesi, suçun işlendiği zaman ve zamanaşımının hesaplanması bakımından farklılık yaratarak 3167 sayılı kanunun yarattığı sorunları giderme amacına yönelik olmuştur³⁸⁶.

31.01.2012 tarihli 6273 sayılı kanun ile Çek Kanunu’nda değişiklik yapılmış ve cezaların orantılı olması, ekonomik suçta ekonomik yaptırım uygulanması gerektiği, yargıdaki iş yükünü arttırdığı ve adli para cezasının ödenmemesi nedeni ile cezanın hapis cezasına dönüşmesinin faillerin ticari hayatında düzeltilmeyecek etkileri olduğu gerekçesi ile 03 Şubat 2012 tarihinden itibaren adli para cezası kaldırılmış ve karşılıksız çek düzenlenmesi halinde idari yaptırım uygulanacağı düzenlenmiş, böylece bu fiil suç olmaktan çıkartılarak 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu m. 16’da düzenlenen bir idari tedbir haline getirilmiştir³⁸⁷. Bu değişikliğe ilişkin karşılıksız çek düzenleme oranını arttıracığı ve buna bağlı olarak çekte ilişkin güvenin azaltılacağı yönünde itirazlar yapılmış ise de itirazlar dikkate alınmamıştır³⁸⁸. Bu değişiklik ile kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması hâlinde, altı ay içinde hamilin talepte bulunması üzerine, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da çek hesabı sahibinin yahut talepte bulunanın yerleşim yeri

³⁸⁵ Hayri Domaniç, Ödenmeyen Çekleri Düzenleyenlere 1-5 Yıl Hapis Cezası ile Çek Bedeli Kadar Ağır Para Cezası Öngören Yeni Kanun Tarihte ve Dünyada Benzeri Bulunmayan Bir Soygun ve Tefecilik Aracıdır, Manisa Barosu Dergisi, Y.2002,S.83,s.31; Arkan, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Yapılan Değişiklikler, BATİDER, s.22.

³⁸⁶ Özgenç, Çek Kanunu, s.7.

³⁸⁷ Can, Kıymetli Evrak, s.194; Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 172.

³⁸⁸ Yaşar Karayalçın, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans- Tartışmalar, 22 Ocak 2010, s.38 vd.

Cumhuriyet savcısı tarafından, her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verileceği düzenleme altına alınmıştır (6273 sayılı Kanun ile Değişmiş ÇekK m.5).

20 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren 5941 sayılı Kanunu'nda 5. maddesinde öngörülen yapılan tüm eleştiriler ve görüşlere rağmen 5941 Sayılı Kanun'daki idari yaptırım düzenlemesi ise, 09.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6728 sayılı "Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile tekrar değiştirilmiş, karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme fiilinin yaptırımı ilk düzenleme gibi adli para cezası olarak öngörülmüş, adi para cezasının ödenmemesi halinde cezanın hapis cezasına çevrileceği düzenleme altına alınmıştır.

2. 6728 SAYILI KANUN İLE DEĞİŞİK 5941 SAYILI KANUNU'NA GÖRE KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN CEZAI YAPTIRIMI

2.1. GENEL OLARAK

Karşılıksız çek düzenlemeye ilişkin çeşitli yaptırımlar belirlenmiş olsa da, bu fiilin önüne geçilememiş, 6273 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 2012 yılından 2016 yılına kadar yani idari yaptırım olarak öngörülen dönemde, karşılıksız çek sayısında ve tutarında artış olmuştur³⁸⁹. Ticari hayatta ödeme aracı olarak önemli bir yere sahip çeki ilişkin güvenin artırılması ve karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçilmesi amacı ile³⁹⁰ ÇekK m.5 ile karşılıksızdır işlemine sebebiyet vermenin yaptırımı olarak adli para cezası belirlenmiş, adli para cezasının ödenmemesi halinde 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu m.106/III'te yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeden doğrudan hapis cezasına çevrileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında şikâyet üzerine icra mahkemesi tarafından adli para cezası ile çek hesabı açma ve düzenleme yasağı verileceği ve hakkında yasak kararı verilen kişinin de elindeki tüm çek yapraklarının bankalara iade edileceği hüküm altına alınmıştır.

³⁸⁹ 2009-2016 yılları arasında sayısal olarak ödenen çek sayısında ve tutarındaki sayısal veriler için Özgenç, Çek Kanunu, s. 9-17.

³⁹⁰ Genel Gereğe, TBMM Yasama Dönemi 2, Yasama Yılı 1, Sıra Sayısı 404,s. 7.

ÇekK m.5’de düzenlenen karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında uygulanacak olan adli para cezasının ve ödenmemesi halinde hapis cezasının hürriyeti bağlayıcı olması gerekçesiyle Anayasaya aykırı olduğu itirazı Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmiştir³⁹¹. Anayasa Mahkemesi kararında; Çek Kanunu’nun amacının çekin güvenilir bir araç olarak kullanımını arttırmak olduğu, çekle yapılacak ödemelerde sıkıntılarının olmasının ticari hayatı olumsuz etkileyeceği, bu nedenle özel bir kanun düzenlenerek çeke ilişkin sıkı şekil şartlarının belirlendiği ve karşılıksız çeke ilişkin tedbirler alındığı, hamillerin korunması ve ödenmeyen çekler nedeni ile piyasadaki ödeme dengesinin bozulmaması nedenleri ile cezai yaptırım öngörüldüğünü belirtmiş, Anayasa Mahkemesi’nin 17.03.2011 tarihli 2010/6 E. 2011/54 K. Sayılı kararına atıf yaparak çeke ilişkin alacak hakkının taraflar arasındaki sözleşmeden bağımsız kambiyo taahhüdünden kaynaklandığı, taraflar arasında sözleşme bulunmasa ya da sözleşme geçersiz de olsa çekin başlı başına bir borç kaynağı olduğu, taraflar arasına çeke istinaden bir sözleşme bulunmasının zorunlu olmadığı gibi bulunsa dahi taraflara arasında ayrıca bir kambiyo ilişkisi kurulduğu gerekçeleri ile 5941 Sayılı Kanunu’nun 5. maddesinin Anayasa’nın m. 38/VIII’e aykırı olmadığına karar vermiştir.

2.2. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEME SUÇUNUN OLUŞMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR

Karşılıksız çek düzenleme suçu nedeni ile ÇekK m.5’te yer alan yaptırımların uygulanabilmesi için bir takım şartların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir;

- Muhatap bankaya ibraz edilen senedin çek niteliğini taşıması için gerekli unsurları taşıması gerekmektedir. ÇekK m.2’de çek üzerinde bulunması gereken unsurlar sayılmış ise de bu unsurların olmaması çekin geçerliliğini etkilemeyeceğinden Türk Ticaret Kanunu’na göre gerekli unsurları taşıyan çek ÇekK m. 5’de belirtilen suçun

³⁹¹ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/ 131 K . 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, S. 30206)

konusunu oluşturacaktır³⁹². TTK'daki çekin geçerli kılacak unsurlarının bulunmaması halinde, gerekli şartların varlığı halinde dolandırıcılık suçu söz konusu olabilecektir³⁹³.

- Çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihine göre hesaplanacak yasal ibraz süresi içinde yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi gerekmektedir. İleri düzenleme tarihli çekler için ise; Çek K m.5/I hükmünde açıkça “ üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihine göre ibraz süresi içinde ibrazında” denildiğinden ve 3167 sayılı Kanundan farklı olarak; 5941 sayılı ÇekK m.5/VIII'e göre çek üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde karşılıksızdır işlemi de yapılmayacağından çek üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekler için ÇekK m.5 anlamında bir suç oluşmayacaktır³⁹⁴. Ancak bilindiği üzere; ileri düzenlenme tarihli çeklerde düzenlenme tarihinden önce ibraz ÇekK geçici m.3 ile 31.12.2020 tarihine kadar geçersiz kılınmıştır.

- Muhatap bankanın yasal olarak ödemekle yükümlü olduğu tutarlar haricinde çek bedelinin ibraz edildiği anda tamamen veya kısmen karşılığının bulunmaması gerekmemektedir. Süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilen çekin karşılıksız kalması halinde muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarı ödemesi ile çek bedeli ödenmiş oluyor ise ÇekK m.5'te düzenlenen karşılıksız çek düzenleme suçu oluşmayacaktır³⁹⁵.

- Çekin üzerindeki düzenlenme tarihine göre TTK m. 808'e göre gerekli usuller ile ödenmeme işleminin tespitinin yapılması gerekmektedir³⁹⁶. TTK m.808'e göre ödenmeme durumunun tespiti; resmî bir belge, “protesto” ile veya muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla ya da bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli

³⁹² Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 175; Özgenç, Çek Kanunu s. 114; Sesim Soyer Güleç, Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 148-149.

³⁹³ Soyer Güleç, s. 168; Yargıtay 11. CD. 2008/1685 E., 2008/11199 K. 06.11.2008 T. “ Düzenlenme yeri bulunmayan karşılıksız çek düzenleme eylemi, koşulları varsa dolandırıcılık suçunu oluşturur.” (Mahmut Coşkun, s. 1336).

³⁹⁴ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 176; Soyer Güleç, s. 152.

³⁹⁵ Serkan Ağar/ Evrim Sandal, Karşılıksız Çek Suçu Ve Uygulaması, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2010, s.103.

³⁹⁶ Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 177.

bir beyanıyla tespit edilmesi gerekmekte olup uygulamada sıklıkla muhatap banka beyanı ile tespit edildiği görülmektedir.

- Diğer bir şart ise karşılıksızdır işleminden itibaren üç ay içinde icra mahkemesine şikâyette bulunulması gerekmektedir (ÇekK m.5/I atfıyla İİK m. 347).

2.3. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEME SUÇUNUN FİİLİ

ÇekK m.5'te belirtilen karşılıksız çek düzenleme suçunun fiili, çekin kanuni ibraz süresi içinde ibrazında karşılığının çek hesabında bulunmamasıdır³⁹⁷. Muhatap bankada çek bedelinin hazır bulundurulmaması hareketi fiilin meydana gelmesi yönünden ihmali bir harekettir³⁹⁸. Anayasa Mahkemesi'nin 26.07.2017 tarihli kararında da belirtildiği üzere, karşılıksız çek düzenleme fiili, çek üzerine “ karşılıksızdır işlemi”nin yapılması ile ortaya çıkmaktadır³⁹⁹. Karşılıksızdır işlemi, çeki hesapta bulundurmamakla yükümlü olan kişi tarafından değil banka görevlileri tarafından yapılmakta olduğundan, failin çekle ilgili olarak karşılıksızdır işleminin yapıldığını bilmesi suçun oluşmasında etkisi olmamakta, bu nedenle karşılıksızdır işlemi yapılması bu suçun neticesi değil objektif cezalandırılabilme şartıdır⁴⁰⁰. Bu durum suça bağlı olarak teşebbüs hükümlerinin uygulanamaması, şikâyet ve dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesi yönünden önem teşkil etmektedir⁴⁰¹.

ÇekK m.5'in 6273 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önceki gerekçesinde; doğal afet, savaş hali gibi kişinin elinde bulunmayan sebeplerle çek bedelinin muhatap bankada bulundurmadığı hallerde kişiye ceza verilmeyeceği belirtilmiştir⁴⁰². Bu hususun gerekçede yer alması, karşılıksızdır işlemine sebebiyet verilmesi halinde hem ceza hem de güvenlik tedbiri alınabilmesi, tüzel kişi hakkında güvenlik tedbiri olarak

³⁹⁷ Özgenç, Çek Kanunu, s. 118.

³⁹⁸ Şen/Malbeği, s. 30.

³⁹⁹ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E., 2017/ 131 K . 26.07.2017 T. (RG. 10.10.2017, S. 30206).

⁴⁰⁰ Özgenç, Çek Kanunu, s. 119.

⁴⁰¹ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Ankara 2010 s. 549.

⁴⁰² TBMM, Dönem 23, Yasam Yılı.4, Sıra Sayısı. 44, s.11 “ ... kişinin elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hali dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması halinde, ceza sorumluluğu olmayacaktır...”

çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilebilmesi, TCK m.60/I⁴⁰³,ye göre tüzel kişilik faaliyet çerçevesinde ve tüzel kişi yararına işlenen suç için tüzel kişi hakkında güvenlik tedbiri konulabilmesi için kasten işlenebilen bir suç olmasının gerekmesi kastı düzenleyen TCK'da m.21 ile taksiri düzenleyen TCK m.22 de göz önünde bulundurulduğunda, karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun kasten işlenebileceği sonucu çıkmaktadır⁴⁰⁴.

İflas etmiş olan gerçek kişi bir tacir veya bir şirket adına düzenlenen ileri tarihli çeklerin ibraz edilmesi durumunda hesapta para bulunmaması halinde çek hakkında “karşılıksızdır işlemi” yapılacak olup hesap sahibi kişinin iflas etmiş olması karşılıksızdır işlemine engel olmayacak, zira hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için karşılıksızdır işlemli yapılması gerekmektedir; ancak bu durumda cezai yaptırımların TCK'nın zorunluluk halleri nedeni ile uygulanmaması gerekmektedir⁴⁰⁵. Zorunluluk haline dayanılarak çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihine göre hesaplanacak ibraz süresinde ibraz edilmesine rağmen çekin karşılıksız çıkması suçundan dolayı ceza almaması için, iflas durumunun karşılıksızdır işleminden önce mevcut olması gerekmekte, karşılıksızdır işleminden sonra iflas edilmiş olması halinde TCK'nın zorunluluk haline ilişkin hükümleri uygulanmayacaktır⁴⁰⁶.

“Karşılıksızdır işlemi” gören her bir çek yaprağı için lehtarları ve devri halinde son hamil aynı olsa bile ÇekK gerekçesinde de belirtildiği üzere TCK m. 43'de düzenlenen zincirleme suç hükümleri uygulanmayacak⁴⁰⁷, ÇekK m.5/I'de düzenlenen yaptırımları ayrı ayrı uygulanacaktır⁴⁰⁸. Birden fazla karşılıksız çek düzenleyen kişi hakkında TCK m. 157'ye göre dolandırıcılık suçunu işlemiş olduğu kabul edilmeyecektir, zira

⁴⁰³ TCK Madde 60/I- Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet hâlinde, iznin iptaline karar verilir.

⁴⁰⁴ Özgenç, Çek Kanunu, s. 117-118; Soyer Güleç, s.174.

⁴⁰⁵ Özgenç, Çek Kanunu, s.110.

⁴⁰⁶ Özgenç, Çek Kanunu, s. 111.

⁴⁰⁷ TCK Madde 43/I- Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye aynı suçun birden fazla işlenmesi durumundan bir cezaya hükmedilir. Ancak, bu ceza, dörtte birden dörtte üçe kadar artırılır.

⁴⁰⁸ Pulaşlı, s. 412; Özgenç, Çek Kanunu, s. 90; Bozer/Göle, s. 426; Soyer Güleç s. 185; Veli Özer Özbek, Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, Ceza Hukuku Dergisi, C.5, Y.2010, S.14, s.18; Yargıtay 10. CD., 2009/2100 E., 2010/18760 K., 20.9.2010 T.; Yargıtay 15. CD., 2013/11599 E., 2013/10175 K., 3.6.2013 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

dolandırıcılık suçunun işlenebilmesi için “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin aldatma ile hileli davranışlar ile davranması gerekmektedir⁴⁰⁹. Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme fiili aynı zamanda başka bir suç oluşturuyor ise fikri içtima kuralları uyarınca failin en ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılması söz konusu olacaktır⁴¹⁰.

2.4. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLENMESİNİN YAPTIRIMLARI

ÇekK m.5’te karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında adli para cezası, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ve tüm çek yapraklarının bankalara iadesi yaptırımları öngörülmüştür.

2.4.1. Adli Para Cezası

Çekin üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihine göre yasal ibraz süresi içinde ibraz edilmesi halinde, çek hakkında karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyet etmesi üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmedilecektir (ÇekK m.5/I c.1). Hükmedilecek adli para cezası çekin karşılıksız kalan miktarından az olmayacaktır (ÇekK m. 5/I c.2).

ÇekK m. 5/I c.2’nin ilk düzenlemesinde yer alan “...çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı çekin üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun’a göre ticari işlerde temerrüt faizi üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamı” ifadesi cezanın hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde belirli olması gerektiği ve cezanın kanuniliği ilkesi göz önüne alınarak Anayasa Mahkemesi tarafından 26.07.2017 tarihli kararı ile iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından

⁴⁰⁹ Şen/Malbeği, s. 24; Durmuş Tezcan /Mustafa Ruhan Erdem/Murat Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 598; Ali Parlar, Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçları, 2. Bası, Bilge Yayıncılık, Ankara 2015,s. 21.

⁴¹⁰ Emin Artuk/Ahmet Gökçen/ Caner Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015,s. 703; Nevzat Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım,19. Baskı ,Savaş Yayınevi, Ankara 2013,s. 342-345;Soyer Güleç, s. 182.

faiz, takip ve yargılama giderlerinin iptal edilmesi hamilin hukuken bunları talep etmesine engel değildir⁴¹¹.

Anayasa Mahkemesi'nin 26.07.2017 tarihli kararı uyarınca karar verilecek adli para cezasının belirlenmesinde “çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı” göz önüne alınacaktır. Bu nedenle karşılıksız çek miktarı ne kadar fazla ise, adli para cezası ve ona bağlı olarak hapis cezası da o kadar fazla olacaktır. TCK m.61/VIII'e göre, adlî para cezası hesaplanırken, bu madde hükmüne göre cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine yönelik artırma ve indirimler gün üzerinden yapılacaktır. TCK m.52/III'ye göre; kararda, adlî para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ayrı ayrı gösterilir. Adlî para cezası, hükmedilen sonuç gün sayısı ile kişinin bir gün karşılığı ödeyebileceği miktarın çarpılması suretiyle bulunacaktır (TCK m.52/I) . Bir günlük adli para cezasının ne kadar olduğu da TCK m. 52/ II'ye göre, en az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adlî para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve bakmakla yükümlü olduğu bireyler, bunların kendisine yüklediği mali külfet, mesleği, yaşı, medeni hali, tahsili gibi şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilecektir⁴¹².

ÇekK m.5/X düzenlemesine göre, karşılıksız çek düzenleme suçunda ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanamayacaktır. 5237 sayılı TCK'ya göre adli para cezasının ertelenemeyeceğinden karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında verilen adli para cezasının ertelenmesi de olanaklı değildir⁴¹³.

Adli para cezasının ödenmesi hususunda, adli para cezasını ödeyecek kişinin ekonomik ve kişisel durumuna göre hükmün kesinleştiği tarihten itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere süre verilebileceği gibi cezanın taksitlerle ödenmesine karar verilebilir⁴¹⁴. Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda taksitlerden birinin

⁴¹¹ Pulaşlı, s. 408.

⁴¹² İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 779; Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 877.

⁴¹³ Pulaşlı, s. 407.

⁴¹⁴ Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız/İlker Tepe, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 659.

zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmının tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği de belirtilir (TCK m.52/IV). Adli para cezası taksidde bağlanmamış ise, bir aylık süre içinde adli para cezasının üçte birini ödeyen hükümlünün talebi üzerine geri kalan kısmın birer ay ara ile iki eşit taksitte ödenmesine izin verilir ancak taksidin süresinde ödenmemesi hâlinde, verilen ikinci taksidde ilişkin izin hükümsüz kalır (İnfaz Kanunu m. 106/VI).

Adli para cezasının ödenmemesi halinde, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi gerçek kişi ise onun hakkında, tüzel kişi ise mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, eğer böyle bir belirleme yapılmamış ise yönetim organındaki kişi veya kişiler hakkında ödenmeyen adli para cezasına denk gelen gün dikkate alınarak Cumhuriyet Savcısı kararı ile adli para cezası, kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeden doğrudan hapis cezasına dönüşecektir (ÇekK m5./XI)⁴¹⁵. Adli para cezasının hapse çevrileceği mahkeme ilâmında yazılı olmasa bile üçüncü fıkra hükmü Cumhuriyet Başsavcılığınca uygulanır (İnfaz Kanunu m. 106/ V).

İnfaz Kanunu 106/VII'ye göre adli para cezası yerine çektirilen hapis süresi üç yılı geçemez ve birden fazla hükümlü adli para cezalarına mahkûmiyet hâlinde bu süre beş yılı geçemez. Bu düzenlemeye göre karşılıksız çek düzenleme suçundan en fazla üç yıl hapis cezası verilebilecek ve aynı anda birden fazla karşılıksız çek düzenleme suçu işlenirse eğer bu durumda da en fazla beş yıla kadar hapis cezasına karar verilebilecektir⁴¹⁶. Adli para cezasından çevrilen hapsin infazı ertelenemez ve bunun infazında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz. Hapse çevrilmiş olmasına rağmen hak yoksunlukları bakımından esas alınacak olan adli para cezasıdır (İnfaz Kanunu m. 106/IX).

2.4.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı

ÇekK m.5/T'e göre hamilin şikâyeti üzerine karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında adli para cezasının yanında mahkeme tarafından çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verileceğine, böyle bir yasak var ise bu yasağın devamına hükmedilecektir.

⁴¹⁵ Pulaşlı, s. 409.

⁴¹⁶ Pulaşlı, s. 410,411.

Yargılama sırasında da mahkeme tarafından re'sen koruma tedbiri olarak çek açma ve düzenleme yasağı kararı verilecektir (ÇekK m.5/I.c. 4). Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı, adli para cezası gibi her bir çek yaprağı için ayrı ayrı verilecek ve kararda hangi çekle ilgili olarak verildiğı açıkça anlaşılır şekilde gösterilecektir⁴¹⁷.

Herhangi bir adres değişikliği bildirilmediğı sürece, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı hakkındaki karar ilgilinin çek hesabı açarken bildirmiş olduğı adrese 7201 Sayılı Tebligat Kanunu'nun 35. Maddesine göre derhal tebligat gönderilir (ÇekK m 5/V c. 1). Adresin bankaya yanlış verilmiş olması ya da adresin fiilen terk edilmiş olması haline tebligat yapılmış sayılır (ÇekK m.5/V c. 2).

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı kararı verilmiş olan kimse kararın kendisine tebliğinden itibaren çek düzenleyemeyecek ve hiçbir banka tarafından çek hesabı açılmayacaktır⁴¹⁸. Çek düzenleme ve çek hesabı açma kararına karşı itiraz yoluna gidilmesi bu kuralı deęiştirmeyecektir⁴¹⁹. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmiş olan kişi için çek hesabı açan banka görevlisi hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır(ÇekK m.7/VII).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olan kişi bu yasağı aykırı hareket ederek çek düzenler ise; bu fiil daha ağır başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır (ÇekK m7./VI). Ancak çek hesabı sahibi veya düzenleyen hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olduğunu alacaklı bilmiyor veya bilebilecek durumda değilse bu fıkra yerine dolandırıcılık suçunun söz konusu olması gerekmekte olup “bu fiil daha ağır başka bir suç oluşturmadığı takdirde” ifadesinin burada yer almasının sonucu bunu gerektirmektedir⁴²⁰. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olan kişinin bu yasağı bilen kişiyi lehtar göstererek çek düzenlemesi halinde lehtarın karşılıksız çek nedeni ile her ne kadar kötü niyetli de olsa da hamil olarak şikâyet hakkı bulunmaktadır⁴²¹. Tezimizin birinci

⁴¹⁷ Özgenç, Çek Kanunu, s. 96.

⁴¹⁸ Bozer/Göle, s.430.

⁴¹⁹ Özgenç, Çek Kanunu, s. 96.

⁴²⁰ Özgenç, Çek Kanunu, s.97.

⁴²¹ Süheyl Donay, Son Değişikler Açısından Çek, Beta Basım, İstanbul 1986,s.117.; Arslan/Kayanççek, s.517.

bölümünde belirttiğimiz üzere⁴²²; 6728 sayılı Kanun ile çekin unsurlarının sayıldığı TTK m. 780’de değişiklik yapılarak unsurlara “karekod” ve “ banka seri numarası” eklenerek çeklerde karekod uygulaması zorunlu hale gelmiş olduğundan ve karekod uygulaması ile düzenleyen hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı öğrenilebileceğinden lehtarın çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağını bilmeme veya bilebilecek durumda olmama halinin ortadan kalktığı kanaatindeyiz.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişinin mevcut çek hesabının kapatılmasının gerekip gerekmediği konusunda kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. REİSOĞLU, mahkemenin mevcut hesapta para olmaması nedeni ile çek hesabının kapatılacağına ilişkin karar verebileceği gibi, düzenlenme tarihleri, miktarları ve varsa lehtarları da gösterilmek suretiyle, muhatap bankaya liste halinde vermekle yükümlü olduğu göz önünde tutulduğunda, ileri düzenlenme tarihli çekler için mevcut çek hesabında çeklerin karşılığı varsa veya karşılığın, çekin düzenlenme tarihine göre hesap sahibi tarafından hesaba yatırılması halinde çeklerin ödenebilmesi için hesabın kapatılmamasının uygun olacağı gerektiği kanaatindeyiz⁴²³. BOZER/GÖLE ise, bu hususta düzenlemenin ileri düzenlenme tarihli çekler dâhil çek hesap sahibinin elinde bulundurduğu tüm çekleri iade etmesi şeklinde bir düzenleme yapılmasının daha uygun olacağını ve böylece yasağın kaldırıldığı durumlarda karşılıksız çek düzenleyen çek hesabına tekrar hesap açılıp açılmayacağı konusunda muhatap bankanın değerlendirme yapmasına fırsat verilmiş olacağını belirtmektedir⁴²⁴. İleri düzenleme tarihli çeklerin ibraz edildiğinde hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişinin hesabında karşılık bulundurması halinde hamile ödemenin yapılabilmesi için çek hesabının kapatılmaması gerektiği görüşündeyiz. Zira sadece mali durumu kötü olan çek hesap sahibinin durumunu düzeltmesi halinde ileri düzenleme tarihli çekler hakkında tekrar yaptırımla karşılaşmamak için ibraz gününde hesapta karşılık bulundurması da ihtimal dâhilindedir.

Çek düzenleme ve çek yasağı hakkında kanunda herhangi bir süre verilmemiş olup bu yasak, ancak ÇekK m.6’da belirtilmiş şartlar gerçekleşmesi halinde icra mahkemesi

⁴²² Birinci Bölüm, 2.1.2.7. Banka tarafından verilen seri numarası ve karekod, s. 36-39.

⁴²³ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 26.

⁴²⁴ Bozer/Göle, s. 431.

tarafından verilecek bir karar ile kaldırılacak, ama kaldırılmadığı sürece sonuçları devam edecektir⁴²⁵.

2.4.3. Çek Yapraklarının İadesi

ÇekK m.5/VI'ya göre; hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlü kılınmıştır. Bu maddede belirlenmiş iade yükümlülüğü; sadece karşılıksızdır işlemi yapılan çekin düzenlendiği ilgili çek hesabına ilişkin olmayıp muhatap bankadaki tüm çek hesaplarına ilişkin verilmiş çek yapraklarının iadesini gerektirmekte ve ayrıca sadece karşılıksız işlemi yapan muhatap bankaya değil, diğer bankalardan alınan tüm çek yapraklarını da kapsamaktadır⁴²⁶.

ÇekK m.5/VII'de ise hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiye düzenlemiş olduğu ancak karşılığı henüz tahsil edilmemiş çeklerin düzenleme tarihleri, miktarları ve lehdarlarını gösteren listeyi vermek için kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün süre öngörülmüştür. Bu madde ile hesap sahibi tarafından ileri tarihli düzenlenen ve elinde olmayan çekler ile ilgili bilgiler muhatap bankaya bildirerek elinde olmadığı için iade edemediği çekler ile sorumluluğunun doğması engellenmiş olmaktadır⁴²⁷. Çek yapraklarının bankalara ne sürede iade edilmesi gerektiği konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır⁴²⁸. Bu düzenlemedeki on günlük süre çek yapraklarının bankalara iadesi için de uygulanacaktır⁴²⁹.

Çek yapraklarının iade edilmemesi ve/veya ileri tarihli çekler için kanunda öngörülen bilgilerin liste halinde bankaya verilmemesi halinde yaptırımın ne olacağı konusunda kanunda açık bir madde bulunmamaktadır. Ancak bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişinin düzenlemiş olduğu ileri tarihli çeklerin karşılıksızdır işlemine tabi olması çek düzenlemesi halinde bu çeklerin yasak kararı verildikten sonra düzenlendiği şüphesi ile

⁴²⁵ Bozer/Göle, s. 431.

⁴²⁶ Güngör/Kaya, s. 157.

⁴²⁷ Bozer/Göle, s. 432.

⁴²⁸ Şen/Malbeği, s. 86.

⁴²⁹ Bozer/Göle, s. 432.

ÇekK m. 7/VI'da yaptırımını bir yıldan üç yıla kadar olan hapis cezası olarak belirlenmiş çek düzenleme ve çek hesabı yasağına aykırı çek düzenleme suçu ile soruşturma başlatılacaktır⁴³⁰.

2.5. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMESİ NEDENİ İLE AÇILACAK DAVADA YETKİLİ MAHKEME VE YARGILAMA USULÜ

5941 sayılı Kanunu'nun ilk düzenlemesinde ve karşılıksız çek düzenlemeye ilişkin idari yaptırım olarak görüldüğü bir önceki düzenlemede, yaptırımın uygulanmasında yetki cumhuriyet savcılıklarına verilmiştir. 6728 sayılı Kanun ile bu husus da değiştirilmiş ve icra mahkemeleri görevli kılınmış bununla yargılamanın hızlanması amaçlanmıştır⁴³¹.

Karşılıksız çek nedeni ile şikâyet merciinin icra mahkemesinin olması hususunda, icra mahkemesinin belge üzerinden sınırlı bir şekilde yargılama yaptığı, adli para cezasının ödenmemesi halinde hapis cezasının söz konusu olduğundan genel yetkili ceza mahkemelerinin görevli olması gerektiği, sanığın duruşmaya gelmemesi halinde İİK m.349'a göre yokluğunda yargılama yapılmasının savunmayı engellediği, icra mahkemelerinde itiraz yolunun bulunup istinaf ve temyiz yolunun uygulanmamasının adil yargılanma hakkını ihlal etmesi itirazları ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. 26.07.2017 tarihli Anayasa Mahkemesi kararında bu itirazlar da incelenmiş ve kambiyo senedi olan çekin karşılıksız çıkması halinde icra müdürlüklerinde icra takibi başlatılacağı, icra müdürlüklerinde başlatılan icra takiplerine ilişkin muamelelerin şikayetlerinde icra mahkemelerinin görev yaptığı, karşılıksız çek nedeni ile açılan davaların da aynı merci tarafından yapılmasının amaçlandığını, icra mahkemelerinin hakimlerinin bağımsızlığı, tarafsızlığı, Anayasa ve kanunlara bağlılığı açısından diğer hakimlerden farklılığı bulunmadığı gerekçeleri ile yetkili merciin icra mahkemeleri olmasını Anayasa'ya aykırı bulmamıştır.

Sonuç itibarıyla, karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi aleyhine açılacak davalar icra mahkemesinde görülür ve İİK m.347, m.349, m.350, m.353 maddelerinde

⁴³⁰ Özgenç, Çek Kanunu, s. 98; Şen/Malbeği, s. 86.

⁴³¹ Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı, Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Basım, Dora Basım, Bursa 2018, s. 203.

düzenlenen yargılama usulleri uygulanır (ÇekK m. 5/I,c. 7)⁴³². Bu davalarda yetkili mahkeme ÇekK m.5/I c. 8’de düzenlenmiş ve bu düzenlemeye göre yetkili mahkeme çekin tahsil edilmesi için ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin bulunduğu veya şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesi olacaktır.

ÇekK m.5/I’deki İİK m. 347 atfına göre, hamilin “ karşılıksızdır işlemi” yapılmış çek hakkında karşılıksız çek düzenleme suçu nedeni ile “ karşılıksızdır işlemi” nden itibaren üç ay içinde icra mahkemesine şikâyet etmesi gerekmektedir⁴³³.

ÇekK m 5/I gereğince yapılan şikâyet nedeni ile soruşturma açılmasına ve iddianame hazırlanmasına gerek bulunmamakta, hamilin şikâyeti ile dava açıldığından hamilin şikâyeti bu maddede düzenlenen suç için dava şartı ve iddianame yerine geçen bir belge niteliğindedir⁴³⁴.

Hamil tarafından şikâyet dilekçe veya sözlü beyanla yapılacaktır. Dilekçeyi veya dava beyanını alan icra mahkemesi duruşma için hemen bir gün tayin edip şikâyetçinin imzasını alır ve düzenleyen hesap sahibine celpname gönderir. Tanık gösterilmiş ise o da celp olunur (İİK m. 349/I). İki taraf tayin olunan gün ve saatte icra mahkemesinin huzuruna gelmeğe veya vekil göndermeğe mecburdurlar(İİK m.349/II).İcra mahkemesi, gerekmesi halinde tarafların bizzat hazır bulunmasını emredebilir (İİK m. 349/III). Şüpheli başka yerde ikamet ediyorsa istinabe yoluyla sorguya çekilir (İİK m. 349/ IV). Sanık, şikâyeti alan veya istinabe edilen icra mahkemesinin huzuruna gelmez veya vekil göndermezse yahut bizzat bulunmasına lüzum görülürse zabıta marifetiyle getirilir ve bu suretle de bulundurulamazsa yargılama gıyabında yapılır (İİK m. 349/V). Ancak şikâyetçi belirlenen zamanda gelmez ve vekil de göndermezse şikâyet hakkı düşer (İİK m.349/VI). Tanıklar gelmez ise yapılacak muamele ile borçlunun gıyabında verilen

⁴³² İSTANBUL BAM 15. CD. E. 2017/1102 K. 2017/892 T. 28.3.2017. “ ... 09.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6728 sayılı yasanın 63. maddesi ile değişik 5941 sayılı yasanın 5/1 maddesinde açıkça bu suçla ilgili olarak İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtildiğinden ve bu hükümler uyarınca dilekçeyle İcra Mahkemelerine şikâyette bulunulabileceğinden, yargılama yapılarak davanın sonuçlandırılması gerekir...”

⁴³³ Bozer/Göle, s. 433.

⁴³⁴ Özgenç, Çek Kanunu, s. 100.

karara karşı eski hale getirme talebi hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yazılı hükümler uygulanır (İİK m. 349/VII).

Sanığın yokluğunda yargılama yapılabilmesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği itirazlarında bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi 26.07.2017 tarihli kararında, İİK m.350,351,352 ve 353 maddeleri gereğince sanığa karşı tarafın delilleri hakkında bilgi sahibi olma ve karşı iddialarını sunma imkânı verildiğinden, sanığın tüm bildirimlere karşı, mahkemenin huzurunda bulunmaması, müdafii göndermemesi ve zabıta aracılığı ile de getirilememesi halinde yokluğunda yargılama yapılmasının adil yargılanma hakkına aykırı bulunmamıştır.

İcra mahkemesi iki tarafı ve delillerini dinler ve gerek tarafların gerek şahitlerin ifadelerini duruşma tutanağına geçirir (İİK m. 350/I). Cumhuriyet Savcısı hazır bulundurulmaz (İİK m. 350/II).Şikâyetçi dilekçe veya beyanında gösterilmiş olduğu delillerle bağlıdır (İİK m.351/I). Şüpheli savunması için tahkikatın genişletilmesini ancak bir kere isteyebilir (İİK m.351/II).

İcra mahkemesi iki tarafın ifadelerini ve bütün delillerini ve iddia ve müdafaalarını dinledikten sonra nihayet beş gün içinde kararını verir ve özetini Cumhuriyet Savcısına bildirir (İİK m. 352/ I). Karşılıksızdır işlemi yapılan çek hakkında şikâyet üzerine açılan ceza davasının sonuçlandırılması için herhangi bir süre öngörülmemiş olup, bu madde de belirtilen beş günlük süre yargılama bittikten sonra hükmün verilmesine kadar olan süreyi düzenlemektedir⁴³⁵.

Adli para cezası ile birlikte İcra Mahkemesi tarafından çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ve çek yapraklarının bankalara iadesine karar verilmesi gerekmekte olup bu konuda ilgili mahkemenin adli para cezası verirken çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ve çek yapraklarının ilgili bankalara iadesine karar verme konusunda takdir hakkı bulunmamaktadır⁴³⁶.

⁴³⁵ Özgenç, Çek Kanunu, s.108.

⁴³⁶ Bozer/Göle, s. 435.

2.5.1. İcra Mahkemesi Kararına Karşı Kanun Yoluna Başvuru

İİK m.353/I'de İcra mahkemesinin verdiği tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı, tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebilir, mahkeme itirazı incelemesi için dosyayı o yerde icra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde icra mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hâkimi ile asliye ceza mahkemesi hâkiminin aynı hâkim olması hâlinde ise en yakın asliye ceza mahkemesine gönderir ve itiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir. İİK m.353/II'de ise, icra mahkemesinin bu Bapta yer alan suçlardan dolayı verdiği hükümlerle ilgili olarak 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu madde nedeni ile, icra Mahkemesi tarafından verilen kararlara ilişkin itiraz ve kanun yolu konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır.

PULAŞLI, icra mahkemesinin vermiş oldu tazyik kararının, karşılıksız çek çeken kişiyi, kanunda yazılı çek tutarı ile eklerini ödemeye zorlama anlamında olduğundan ödeme yapılacağına veya şikayetten vazgeçilinceye kadar devam edeceğinden bu karara karşı istinaf yolunun kapalı olduğunu ve İİK m. 353/II'deki “ icra mahkemesinin bu bapta yer alan suçlardan dolayı verdiği hükümlerle ilgili olarak 5217 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kanunun kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanır” hükmünün kıyasen uygulamasının mümkün olmadığı gerekçesi ile istinaf başvurusu yapılmasının mümkün olmadığı görüşündedir⁴³⁷. YÖRDEM ise, 6728 sayılı Kanun'da icra mahkemesinin mahkumiyet kararına ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması ve ceza muhakemesi kurallarında (özgürlüğü kısıtlayıcı kurallar ve istisnalar saklı kalmak kaydıyla) kıyas yasağının uygulama alanı bulmadığı ve icra mahkemesinin verdiği mahkûmiyet hükmünün atıf yapılan İİK m. 353.'de belirtilen disiplin hapsi ve tazyik hapsi niteliğinde olmaması gerekçeleriyle mahkumiyet kararlarına karşı istinaf yoluna gidilebileceğini belirtmiştir⁴³⁸. Anayasa Mahkemesi tarafından, 5941 sayılı Kanunun m.5/I'e göre , çekle ilgili karşılıksızdır işlemine sebebiyet verenlerin binbeşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılması öngörüldüğünden bu suçla ilgili davalarda

⁴³⁷ Pulaşlı, s. 408.

⁴³⁸ Yörдем, 6728 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Ve Karşılıksız Çek Sorunsalı, TAAD, s. 362.

icra mahkemesince verilecek kararlarla ilgili 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanacağına karar verilmiştir⁴³⁹.

İcra Mahkemesinde karşılıksız çek düzenleme hakkında şikâyet üzerine açılan davada çekin üzerindeki imzanın inkâr edilmesi halinde; imzanın sahte olup olmadığı, sahte olması halinde sahteciliğin kimin yaptığı araştırması yapılması konusunda İcra Mahkemesi görevli olmadığından durum icra mahkemesi tarafından Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilmeli ve İcra Mahkemesi tarafından soruşturma ve kovuşturma hususunu bekletici mesele yapması gerekmektedir⁴⁴⁰.

Mahkeme tarafından yargılama sırasında tedbir olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına itiraz hususunda İİK m. 353/I uygulanacaktır (ÇekK m. 5/I c. 5). İİK m. 353/I'e göre icra mahkemesinin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı, kararın karşı tarafa tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebilir. Aynı maddeye göre; mahkeme itirazı incelemesi için dosyayı o yerde icra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde icra mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hâkimi ile asliye ceza mahkemesi hâkiminin aynı hâkim olması hâlinde ise en yakın asliye ceza mahkemesine gönderir ve itiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir.

2.6. HAMİLİN ŞİKÂYET HAKKI

Karşılıksız çek düzenleme suçu, ÇekK m.5/I'da belirtildiği üzere şikâyete bağlı bir suç olup hamil tarafından şikâyet edilmediği takdirde re'sen karşılıksız çek düzenleme fiiline ilişkin yaptırımları uygulanmayacaktır⁴⁴¹.

5941 Sayılı Kanun'un ilk halinde karşılıksız çek keşide etme suçunda şikâyet süresi ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamakta olup süre TCK m.73'e göre

⁴³⁹ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E.,2017/131 K.,26.07.2017 T. Sayılı kararı.

⁴⁴⁰ Özgenç, Çek Kanunu, s. 108.

⁴⁴¹ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s.27.

belirlenmekteydi⁴⁴². Yeni düzenlemede ise hamilin icra mahkemesine karşılıksız çek düzenlemesi nedeni ile şikâyet etme süresi; İİK m. 347'e göre, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıldır. Karşılıksız çek düzenleme fiilinin işlendiği an ile hamil tarafından bu fiilin öğrenildiği an çekin karşılıksız olduğunun tespit edildiği an olduğundan İİK m. 347 'deki üç aylık süre ile bir yıllık süre aynı anda başlayacak ve bir yıllık süre uygulama alanı dışında kalacaktır⁴⁴³. Bu nedenle karşılıksız çek düzenleme fiili nedeni ile şikâyet süresi çekin "karşılıksızdır" işleminden itibaren üç aydır⁴⁴⁴.

Şikâyet süresi kamu düzeninden sayılan hak düşürücü süre olduğundan sözleşme yapılarak uzatılması mümkün olmayıp süresi içinde şikâyet hakkının kullanılmaması halinde şikâyet hakkı ortadan kalkacaktır⁴⁴⁵. Şikâyet hakkının süresinde kullanılıp kullanılmadığı icra mahkemesi tarafında re'sen göz önünde bulundurulacaktır⁴⁴⁶.

Şikâyette bulunacak kişinin "yetki hamil" olması gerekmekte olup muhatap bankanın, lehdarının, cirantalarının ve varsa avalistlerin, hamilin yakın arkadaşının, ortağının şikâyet hakkını kullanabilmesi mümkün değildir⁴⁴⁷. 3167 sayılı kanunda hamil ile birlikte çeki elinde bulunduran cirantaların ve yasal veya akdi teminat kapsamında ödeme yapan bankanın da şikâyet etme imkânı bulunmakta iken 5941 sayılı kanunda bu düzenleme değiştirildiğinden cirantaların şikâyet etme hakkı bulunmamaktadır⁴⁴⁸. Yetkili hamil tanımı 5941 sayılı Kanun'da yapılmamış, TTK m. 790 uyarınca, cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır.

Çekin karşılıksız kalması halinde şikâyet hakkı bulunan hamil çeki çalma veya çekin kaybedilmesi halinde çeki bulan kişi ise bu kişinin doğal olarak şikâyet hakkı

⁴⁴² Meryem Günay/Mehmet Günay, 5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu, TAAD, Y. 2010,s.2. ,s.342.

⁴⁴³ Bozer/Göle, s. 436; Pulaşlı, s. 406.

⁴⁴⁴ Bozer, Göle, s. 436; Pulaşlı s.406.

⁴⁴⁵ Pulaşlı, s. 406.

⁴⁴⁶ Şen/Malbeği, s. 51-52.

⁴⁴⁷ Şen/Malbeği, s.85, s. 93.

⁴⁴⁸ Bilgili/Demirkapı, s.203.

bulunmamakta olup çeki çaldıran veya kaybeden hamilin ise şikâyet etme hakkı bulunmaktadır⁴⁴⁹.

Çekin karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra devredilmesi halinde, karşılıksız çeki ilişkin şikâyet hakkının devredilip devredilmediği konusu tartışmalıdır. Bir görüşe göre, şikâyet etme hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan hamilin “karşılıksızdır” işlemi yapılmasının ardından çeki başka birine veya çek bedelini çeki kendisine ödemiş olduğu cirantaya çeki devretmesi halinde o kişinin şikâyetle bulunması mümkün olmadığını belirtmektedir⁴⁵⁰. Ancak ÖZGENÇ, karşılıksızdır” işlemi yapıldıktan sonra hamil tarafından çekin son cirantaya iade edilmesi halinde şikâyet hakkı çeki elinde bulunduran cirantaya geçmekte olduğunu, cirantanın şikâyet hakkını “karşılıksızdır işlemi” öğrenmesinden itibaren 3 ay ve her halde “karşılıksızdır işleminin yapıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde kullanması gerekmekte ve ayrıca bu durumda cirantanın karşılıksızdır işlemi kendisine çek iade etmeden önce öğrendiği hususunun göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir⁴⁵¹.

Bu hususta Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından farklı kararlar verilmiştir. İstanbul ve Ankara Bölge Adliye Mahkemesi tarafından şikâyetçi ile çeki bankaya ibraz eden hamilin aynı olmayabileceği, çekin karşılıksız çıkması üzerine ciro silsilesi içerisinde çekin şikâyetçiye geri döndüğü ve bu şekilde hamil konumuna geldiği, bu durumda şikâyetçinin fiili öğrenme tarihi, çekin karşılıksız işlemine tabi tutularak kendisine geri döndüğü tarih olduğu ve şikâyet hakkı bulunduğu belirtilmektedir⁴⁵². Antalya Bölge Adliye Mahkemesi⁴⁵³ ise, ibraz üzerine karşılıksızdır işlemi ile birlikte suç tamamlandıktan sonra gerçekleşen geri dönüş cirosu suretiyle çekin lehtara getirilmesi alacağın temlik hükmünde olduğundan son hamilin çeki bankaya ibrazından sonra lehtara şikâyet hakkı kazandırmayacağına dair karar vermiştir. Yargıtay ise son tarihli bir kararında, 5941 sayılı Kanun'daki "hamilin şikâyeti" kavramının lafzi yorumlandığında kanun koyucunun, başkaca bir şart aramaksızın şikâyet hakkını

⁴⁴⁹ Selçuk, Çek Suçları, s.145.

⁴⁵⁰ Şen/Malbeği, s,95; Selçuk Çek Suçları, s. 146;Bozer/Göle,s. 437.

⁴⁵¹ Özgenç,Çek Kanunu,s. 101;Bilgili/Demirkapı,s.204.

⁴⁵² İstanbul BAM 15. CD.2017/2320 E.; 2017/1865 K., 22.6.2017 T; Ankara BAM 9. CD. 2017/2846 E. 2017/2644 K. 12.9.2017 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

⁴⁵³ Antalya BAM 10. CD.2017/1069 E., 2017/933 K.; 13.4.2017 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

doğrudan hamile verdiğini, ancak suçun düzenlenme amacının; çek bedelinin ödenmesi olduğunu belirterek, "karşılıksızdır" işlemini yaptıran kişinin, çek bedelini banka yerine kendisinden önce ciro silsilesinde yer alan cirantalardan herhangi birinden tahsil etmesi halinde, "şikayet" yönünden hukuki bir yararı kalmadığı, işlenmiş bir suç hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma şartının, bu suç yönünden mağduriyeti ve şikayet yönünden hukuki yararı kalmayan bir kişiye ait olması suçun düzenlenme amacına uygun düşmediği gerekçeleri ile karşılıksız çek düzenleme suçunda şikayet hakkının; çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile "karşılıksızdır " işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulduran ve aynı zamanda "karşılıksızdır" işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olacağına oybirliğiyle karar vermiştir⁴⁵⁴. Yargıtay'ın bu kararına katılmakta karşılıksızdır işlemi yapılmasından sonra ciro silsilesindeki cirantaya çekin devredilmesi halinde çeki elinde bulduran kişinin şikâyet hakkına sahip olduğu görüşündeyiz.

Çekin tahsil cirosu ile devredilmesi halinde ise çeki ibraz eden kişinin hamil olarak şikâyet hakkı bulunduğu gibi, çeki "karşılıksızdır işlemi" yaptırdıktan sonra kendisine tahsil cirosu ile devreden kişiye geri verilmesi halinde şikayet hakkının bu kişi tarafından çekin karşılıksız kaldığının belirlenmesi ile kullanılabilir⁴⁵⁵. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi⁴⁵⁶ tarafından da çekin karşılığını tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile, "karşılıksızdır" işlemi yapıldıktan sonra kendisine çek iade edilen cirantaya ait olacağına, ciro zincirinde yer almayan kişinin ibrazında bu ibraz, geçerli ve meşru sayılmayacağını, Karşılıksız işlemine tabi tutulan çekle ilgili şikayet hakkının ise; "karşılıksızdır" işleminin yapıldığı tarihten itibaren yasal süreler içinde kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Çek üzerindeki bilgilerden şikâyet etme hakkına sahip yetkili hamilin kim olduğunun anlaşılması gerekmekte olup anlaşılmadığı takdirde BOZER/GÖLE, mahkeme tarafından yetkili hamile ilişkin bilgileri muhatap bankadan istenmesi gerektiğini

⁴⁵⁴ YARGITAY 19. CD., 2018/3072 E., 2018/5874 K., 10.5.2018 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

⁴⁵⁵ Bozer/Göle, s.437;Şen/Malbeği, s. 56,94; Bilgili/Demirkapı, s. 204;Özgenç, Çek Kanunu, s.100.

⁴⁵⁶ Gaziantep BAM 11. CD., 2017/1193 E., 2017/1226 K., 7.7.2017 T., Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com).

belirtirken⁴⁵⁷, ŞEN/MALBELEĞİ ise çekin gerek düzenlenirken ve gerek “ karşılıksızdır işlemi” nden sonra çek hamilinin ve şikâyet hakkının kime ait olduğunun çek üzerinden anlaşılması gerektiği gerekçesi ile karşı görüşte olup çek hamilinin talep hakkını kaybetmemesi için talep hakkının kime ait olduğunu gösterir ibareyi koruması gerektiğini ileri sürmektedir⁴⁵⁸.

2.7. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEME YAPTIRIMLARININ UYGULANACAĞI KİŞİLER

2.7.1. Adli Para Cezasının Uygulanacağı Kişiler

ÇekK m.5/I ‘de belirtilen adli para cezasının “ karşılıksızdır işlemi” ne sebebiyet veren kişi” hakkında uygulanacağı belirtilmiş,“ karşılıksızdır işlemi” ne sebebiyet veren kişilerin kim ya da kimlerin olacağı tam olarak açıklanmamıştır. Çek karşılığını banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi çek hesabı sahibi (ÇekK m.5/II c. 1) olduğundan suçun faili çek hesabı sahibi kişidir⁴⁵⁹.

Karşılıksızdır işlemi yapılan çekle ilgili yapılan şikâyet ile açılan davada, suçun faili ancak bir gerçek kişi olacaktır, çeki düzenleyen ile çek hesabı kişinin aynı kişi olması gerekmemektedir⁴⁶⁰. Çek hesabı sahibi tüzel kişi ise; çek hesabında karşılık bulundurmakla yükümlü olan kişi, tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir görevlendirme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişilerdir (ÇekK m.5/II c.2). Yönetim organında tüzel kişilerin bulunması durumunda ne olacağı kanunda belirlenmemiş olup, BOZER/GÖLE yönetim organındaki tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesinin sorumlu olacağını belirtmektedir⁴⁶¹.

⁴⁵⁷ Bozer/Göle, s. 438.

⁴⁵⁸ Şen/Malbeleş, s. 99.

⁴⁵⁹ Özgenç, Çek Kanunu, s.87; Erhan Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, s. 253;Bozer/Göle, s. 438; Soyer/Güleç, s. 157; Özbek, Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, Ceza Hukuku Dergisi ,s. 11.

⁴⁶⁰ Soyer Güleç, s. 157.

⁴⁶¹ Bozer/Göle, s. 439.

Çek hesabında çek bedelinin bulundurmakla yükümlü kişi olarak öngörülen yönetim organının üyesinden kasıt ise; anonim şirketlerde ve kooperatiflerde yönetim kurulu üyeleri, limited şirketlerde müdür veya müdürler; kolektif ve komandit şirketlerde ise, şirketi temsile yetkili olanlar olup, bir ticari işletmeyi işleten dernek ve vakıflarda ise dernek veya vakıf yönetiminin (mütevelli heyetinin) temsil yetkisi verdiği ticari işletmenin yöneticisidir⁴⁶². Tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle ilgili bir yönetim organı üyesi tayin edilmiş ancak bu yönetim organı üyesinin ticaret siciline tescil veya ilan ettirilmemesi halinde ise karşılıksız çek düzenleme suçunun faili yine yönetim organını oluşturan kişiler olacaktır⁴⁶³.

ÖZGENÇ'e göre, ÇekK m.5'de tanımlanan suç bakımından şikâyet iddianame hüviyetini haiz bir belge niteliğinde olduğundan şikâyet dilekçesinde şüpheli veya sanık olarak herhangi bir isim zikredilmesi gerekmemekte, şikâyet fiile ilişkin olmalıdır⁴⁶⁴. Bu görüşe göre çek hesabı sahibi kişinin tüzel kişi olması halinde şikâyetçi sanığın kim olacağını tespit edemeyebilir ve şikâyet dilekçesinde belirli bir kişi “ sanık “ olarak gösterilmiş olsa da icra mahkemesi yargılama sırasında sanık olarak başkasının olduğunu anlaması halinde davayı reddetmeyerek yargılamaya devam ederek sanık olarak gösterilen kişi dışında tespit etmiş olduğu kişi hakkında karar vermesi gerekmektedir⁴⁶⁵. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi tarafından bu hususta, şikâyet dilekçesi veya ekindeki belgelerden 5941 Sayılı Kanun'un m. 5/II'de belirtilen çek hesabı sahibi, çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organı üyesi böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişilerin kimler olduğunun anlaşılması gerektiği ve dava dilekçesi ekinde sunulan belgelerden bunun tespiti mümkün olmadığından ilk derece mahkemesinin şikâyet dilekçesinin reddine dair kararı usul ve yasaya uygun bulunmuştur⁴⁶⁶.

ÇekK m.5/II'e göre; çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez ve gerçek kişinin temsilcisi veya

⁴⁶² Pulaşlı, s. 413.

⁴⁶³ Pulaşlı, s. 413.

⁴⁶⁴ Özgenç, Çek Kanunu, s. 109.

⁴⁶⁵ Özgenç, Çek Kanunu, s. 109-110.

⁴⁶⁶ İstanbul BAM 15. CD. E. 2017/2792 K. 2017/2106 T. 12.9.2017.

vekili olarak çek düzenlenmesi halinde de bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir. Bu yasağa rağmen çek hesabı sahibi gerçek kişinin temsilcisi veya vekili tarafından düzenlenen çek geçerli bir çek niteliğinde olacak ve bu çekin ibrazında çek hesabında karşılığın bulunması halinde banka görevlilerinin hamile ödeme yapması gerekmekte, ancak çekin karşılıksız kalması halinde hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibi gerçek kişiye yöneltilecektir⁴⁶⁷. 3167 sayılı kanunda çekin karşılıksız kalması halinde çek hesabı gerçek kişinin temsilcisi ve vekili hakkında cezai yaptırım uygulanabilmekte, bu durum kötüye kullanıldığından 5941 sayılı ÇekK ile bu madde getirilmiştir⁴⁶⁸.

2.7.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi ile birlikte bu tüzel kişi adına çek düzenleyenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır (ÇekK m5/I c.5).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı yaptırımının uygulanacağı kişiler adli para cezasının uygulanacağı kişilerden daha geniş tutulmuş, adli para cezasından sorumlu olacak kişilere ek olarak tüzel kişiler, tüzel kişi adına düzenleyenler ve çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi halinde o şirketin yönetim organı ve ticaret siciline tescil edilen yetkililer hakkında da uygulanacaktır (ÇekK m5/I). Bunun amacı karşılıksız çek nedeni ile tüzel kişiye adli para cezası verilemeyecekse de çek hesabı sahibi tüzel kişinin yeniden çek düzenlenmesini engellemek ve sermaye şirketlerinde yönetim organının çek düzenleme ve çek hesabı açma yetkisini üçüncü kişilere devretmek sureti ile karşılıksız çekten dolayı sorumluluktan kurtulma yolunun önüne geçilmesidir⁴⁶⁹. Ayrıca tüzel kişi adına ileri tarihli çek düzenleyen kişi, çek üzerinde yazılı düzenlenme tarihi itibari ile tüzel kişi ile arasında bağ kalmaması nedeni ile adli para cezası yaptırımı ile karşılaşmayacak olsa da gerek koruma tedbiri olarak gerek

⁴⁶⁷ Özgenç, Çek Kanunu, s. 120; Birinci Bölüm, 2.1.2.6. Düzenleyen imzası ,s.35-36.

⁴⁶⁸ Özgenç, Çek Kanunu, s. 121.

⁴⁶⁹ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E.,2017/131 K.,26.07.2017 T. Sayılı kararı.

güvenlik tedbiri olarak hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilecektir⁴⁷⁰.

Tüzel kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilebilmesi için karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu nedeni ile yapılan yargılamada o tüzel kişinin sanık olarak gösterilmesine gerek bulunmamaktadır⁴⁷¹. Ayrıca tüzel kişi hakkında bu yasağın konulabilmesi için tüzel kişinin yetkilisi olan gerçek kişi hakkında adli para cezasına hükmedilmiş olması şartı da aranmamaktadır, örneğin yargılama sırasında gerçek kişinin ölmesi halinde adli para cezasına hükmedilemeyecek olsa da tüzel kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı konulması mümkün olacaktır⁴⁷². Ancak tüzel kişi adına ileri tarihli çek düzenleyen ve ibraz tarihinde çek hesabında karşılık bulundurmakla yükümlü olan gerçek kişinin doğal afet veya trafik kazası gibi nedenlerle karşılık bulunduramaması halinde gerçek kişi hakkında bu durum TCK m.24/II'de belirtilen zorunluluk hali kapsamında değerlendirilerek ceza verilmemiş olması halinde tüzel kişi adına da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmemesi gerekmektedir⁴⁷³.

TCK m.60'a göre tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirinin ancak özel hukuk tüzel kişileri bakımından uygulanabilecek olması nedeni ile belediye adına açılmış çek hesabı üzerinden belediye başkanının ya da yetkili belediye görevlilerinin düzenlemiş oldukları çek hakkında karşılıksızdır işlemi yapılması halinde, kamu hukuku tüzel kişiliğini haiz belediye hakkında çek düzenleme ve çek hesabı yasağı kararı verilmeyecek ancak çeki düzenleyen belediye başkanı veya belediye görevlileri hakkında adli para cezasının yanında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına hükmedilebilecektir⁴⁷⁴.

Çek hesabı olmayan bir kişinin çek düzenlemesi halinde karşılıksız çek düzenleme nedeni ile cezai sorumluluğun olmaması, "suç ve cezaların şahsiliği" ilkesine aykırı olduğu konusunda eleştirilmiştir. BOZER/GÖLE, bu durumun cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olmadığını söylenmesinin güç olduğunu belirtmiş, bu kişiler hakkında

⁴⁷⁰ Sağar/Sandal, s. 103.

⁴⁷¹ Özgenç, Çek Kanunu, s. 92.

⁴⁷² Özgenç, Çek Kanunu, s. 92.

⁴⁷³ Özgenç, Çek Kanunu, s. 93.

⁴⁷⁴ Özgenç, Çek Kanunu, s. 93.

karşılıksız çek düzenleme suçundan dolayı yaptırım uygulanmıyorsa da TCK'ya göre gerekli şartların varlığı halinde dolandırıcılık suçuna ilişkin yaptırımların uygulanmasının uygun olacağını belirtmiştir⁴⁷⁵. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından sermaye şirketleri yönetim organı üyelerinin görevlerini yerine getirirken özenli davranmak ve dürüstlük kuralına uymakla yükümlü oldukları, kanuna, esas sözleşmeye, iç yönergeye uygun davranmakla sorumlu olmaları, ve tüzel kişi adına çek düzenlenirken tedbirli bir yönetici gibi davranmaları gerekmesi nedenleri ile tüzel kişi adına çek düzenleyenler ile karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulamasının cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olmadığına karar verilmiştir⁴⁷⁶.

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişi eğer bir tüzel kişinin yönetim organında görev yapıyorsa veya bir tacirin ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olması halinde o tüzel kişiye çek defteri verilmez (ÇekK m.2/IV). Önceki düzenlemede yer alan “*temsilcisi*” veya “*imza yetkilisi*” ibaresi “*yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen*” şeklinde değiştirilerek böylece bankanın tüzel kişinin temsilcisi veya imza yetkilisinin ticaret siciline tescil edilmediği zaman bunu fark edememesi sorunu kaldırılmış olup böylelikle bankaların çek hesabı açmayacakları kişilere ilişkin sorumluluk daraltılmış olmaktadır⁴⁷⁷. Ancak hakkında çek düzenleme ve çek hesabı olan kişinin görev yaptığı ve ticaret sicilinde yetkili olarak tescil edildiği tüzel kişiye de çek defteri verilmemesi kuralı cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olduğu gerekçesi ile eleştirilmiştir⁴⁷⁸.

Ayrıca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları devam ettiği sürece sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder (ÇekK m.5/II,c.3). Kaldı ki; ÇekK m.5/II c.3 hükmü olmasa da hakkında çek düzenleme ve çek hesabı yasağı bulunan kişi nedeni

⁴⁷⁵ Bozer/Göle, s. 440.

⁴⁷⁶ Anayasa Mahkemesi 2016/191 E.,2017/131 K.,26.07.2017 T. Sayılı kararı.

⁴⁷⁷ Yördem, 6728 Sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Ve Karşılıksız Çek Sorunsalı Çek Sorunsalı, s. 359.

⁴⁷⁸ Pulaşlı, s. 353.

tüzel kişiye de çek defteri verilmeyeceğinden o kişiyi yönetim organında görevli kılmasının imkânı kalmamıştır⁴⁷⁹. ÇekK m.5/II c.3 ile de başka sermaye şirketlerinde de görev almaları yasaklanmıştır. PULAŞLI, bu düzenleme ile ilgili, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı olan kişilerin yönetim organında görevli almaması düzenlemesinin, amacı aşan bir uygulama olduğunu, yönetim organında imza sahibi olmamasına izin verilmemesinin yeterli olacağı yönünde eleştiride bulunmuş⁴⁸⁰, HELVACI da, ülkemizin ekonomik durumu ve ileri tarihli çek uygulamasının yaygın olduğu göz önüne alındığında çekin karşılıksız çıkmasına sıklıkla rastlandığını ve bu nedenle kanun açısından ödeme tarihinde çek bedelini hesapta bulundurmayan kişinin kötü niyetli olarak kabul edilerek bu kötü niyetli kişilerin yönetim organında görevlendirilmesini yasaklayan anlayışın yerinde olmadığını belirtmiştir⁴⁸¹.

Çek hesabı sahibinin birden fazla olması halinde ise adli para cezasının ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının hesap sahibi kişilerin tamamı için uygulanması gerekmektedir⁴⁸². Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının çekin lehdarı, cirantaları veya varsa avalistleri hakkında uygulanamayacaktır⁴⁸³.

ÇekK m. 5/III'te çek hesabı gerçek kişinin çek düzenlemek için bir başkasını temsilci veya vekili olarak tayin edemeyeceği, çekin gerçek kişi temsilcisi veya vekili olarak düzenlenmesi halinde hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine ait olacağı düzenlemesi nedeni ile gerçek kişi çek hesap sahibi adına çek düzenleyen kişiler hakkında adli para cezası ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulanması mümkün olmayacaktır⁴⁸⁴.

⁴⁷⁹ Pulaşlı, s. 354.

⁴⁸⁰ Pulaşlı, s. 354. Anayasa Mahkemesi 2016/191 E.,2017/131 K.,26.07.2017 T. sayılı kararının karşı oy yazısında paralel düzeleme olan ÇekK m.5/II c.3 'ten bahsedilmiş "...çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına muhatap olanlar yasaklılık süresi boyunca başka bir şirketin yönetim organında görev alamazlar. Kuralla öngörülen yasağın ağır sonuçları dikkate alındığında, tüzel kişi adına çek keşide edenlerin çekin karşılıksız çıkmasından dolayı yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği, bu konuda kusurlarının bulunup bulunmadığı gözetilmeden ve kendilerine savunma hakkı tanımaksızın çek düzenleme ve çek hesabı yasağı uygulanması masumiyet karinesiyle bağdaşmamaktadır..."

⁴⁸¹ Mehmet Helvacı, Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Reha Poroy' un Anısına Armağan, Banka ve Ticaret Dergisi, C.XXV, Y.2009, S.4 ,s. 242,s.243.

⁴⁸² Şen/Melbeleşli, s. 43.

⁴⁸³ Şen/Malbeleşli, s. 82. " Yargıtay 10. CD. 1998 / 9481 E. 1998/ 10970 K. 16.11.1998 T. " ...aval verenin hukuki sorumluluğu bulunduğu, ancak çek keşidecisi olarak cezalandırılmayacağı gözetilmeden sanığın hükümlülüğüne karar verilmesi yasaya aykırıdır." (Mahmut Coşkun, s. 1346).

⁴⁸⁴ Bozer/ Göle, s. 440.

2.7.3. Çek Yapraklarını İlgili Bankalara İade Etmeleri Gerekenler

ÇekK m.5/VI'ya göre, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür.

2.8. ÇEK DÜZENLEME VE ÇEK HESABI AÇMA YASAĞI İLE BU YASAĞIN KALDIRILMASININ BİLDİRİMİ

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı adres değişikliği bildiriminde bulunmadığı sürece çek hesabının hesap açtırırken bildirmiş olduğu adrese 7201 sayılı Tebligat Kanunu m. 35'e göre tebligat gönderilir, adresin muhatap bankaya yanlış bildirilmesi halinde veya adresin fiilen terk edilmiş olması halinde tebligat yapılmış sayılır (ÇekK m.5 /V) .

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile bu yasağın kaldırılması kararının MERSİS, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi ve Risk Merkezi tarafından tüm bankalara bildirilmesine ilişkin esaslar ÇekK m.5/VIII, m.9 ve m.6/III'de düzenlenmiştir. Ayrıca Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ'de de bildirim hakkında düzenlemeler yapılmıştır⁴⁸⁵.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı (UYAP) aracılığıyla MERSİS ve Risk Merkezine elektronik ortamında bildirilecek, Risk Merkezi tarafından tüm bankalara hakkında çek düzenleme ve çek yasağı verilmiş kişiler bildirilir (ÇekK m.5/VIII) Bu hususu Tebliğ m.3/IV'de de, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından bir hafta içinde hakkında çek düzenleme ve çek hesabı yasağı verilen kişilerin bankaların genel müdürlüklerine elektronik ortamda duyurulacağı düzenlenmiştir. Ancak 6728 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önceki

⁴⁸⁵ Bozer/Göle, s. 442.

düzenlemede kayıtlar TCMB’de tutulduğundan ÇekK’na geçici madde 4 eklenerek, maddenin yürürlüğe girmesinden önce verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin kayıtların, bu Kanun gereğince silinmesini gerektiren şartlar oluşuncaya kadar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında tutulmaya devam olunacağı düzenleme altına alınmıştır.

Bu bildirimlerin UYAP aracılığı ile Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezine kimin tarafından yapılacağı hususunda kanunda herhangi bir açıklık bulunmamakta, “ Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ”in amaç ve kapsam başlıklı birinci maddesinde ise kararlara ilişkin bilgilerin Adalet Bakanlığınca bildirileceği belirtilmektedir. BOZER/GÖLE bu hususta, yasak kararına ilişkin bilgilerin güvenli elektronik imza ile imzalanarak Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla yapılacağından bu bildirimlerin icra mahkemesi tarafından yapılmasının yerinde olacağını ileri sürmektedir⁴⁸⁶.

Çek hesabı ve düzenleme yasağı kararının bildirimini yapılması için mahkeme kararının kesinleşmesinin beklenip beklenilmeyeceği konusunda da kanunda bir belirleme yapılmamıştır. Ancak 5941 sayılı Çek Kanunu’nun ilk halinin tasarısı ile ilgili gerekçede, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgilerin, kararın kesinleşmesi beklenmeden, TC Merkez Bankasının ilgili birimine elektronik iletişim araçlarıyla bildirileceği belirtilmiştir⁴⁸⁷. REİSOĞLU, mahkeme tarafından verilen kararın kesinleşmesinin uzun süreceği ve bu durumunun güvenlik tedbirinin amacına aykırı olacağı gerekçesi ile bildirim için kararın kesinleşmesinin beklenmesinin gerekmediğini ileri sürmektedir⁴⁸⁸.

Buna karşılık çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile ilgili kararın kesinleşmesi halinde adli para cezası gibi 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu m.4/I-e,2 bendine göre adli sicilde kayıt altına alınacaktır⁴⁸⁹.

⁴⁸⁶ Bozer/Göle, s. 442.

⁴⁸⁷ TBMM 23. Dönem, Yasama Yılı: 4, Sıra Sayısı: 445, Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710),

⁴⁸⁸ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, s. 36.

⁴⁸⁹ Özgenç, Çek Kanunu, s. 99.

ÇekK m.5/IX'e göre; karşılıksız kalan bir çekle ilgili olarak yapılan yargılama neticesinde mahkeme tarafından beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın düşmesi veya davanın reddine karar verilmesi hâlinde, aynı kararda, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin kararların kesinleşmesi üzerine, bu kararlar, MERSİS ile Risk Merkezine sekizinci fıkradaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.

2.9. KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMESİNE İLİŞKİN YAPTIRIMLARIN KALDIRILMASI

Karşılıksız çek düzenlemesi nedeniyle düzenlenen yaptırımların kaldırılması halleri ÇekK m.6'da düzenlenmiştir.

2.9.1. Etkin Pişmanlık

ÇekK m.6/I'de karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımlarının kaldırılması hallerinden birincisi düzenlenmiştir. Bu fıkraya göre; karşılıksız kalan çek bedelini, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, yargılama aşamasında ise icra mahkemesi tarafından davanın düşmesine, mahkeme kararının kesinleşmesinden sonra ise mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçları ile ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Etkin pişmanlık gösteren kişi hakkında icra mahkemesinin kararının tüm sonuçları ortadan kalkacağından kişi hakkındaki çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı da ortadan kalkacak ve kararın ortadan kalkması halinde bu kişiye tekrar çek hesabı açma konusunda bankaların takdir hakkı olacaktır⁴⁹⁰. Karşılıksız çekerle ilişkin yaptırımların kaldırıldığına ilişkin bildirimler de ÇekK m.5 /VIII'de belirtilen usullerle yapılacaktır.

⁴⁹⁰ Bozer/Göle, s. 443

Karşılıksız kalan çek için hamil kambiyo senetlerine özgü takip açarak çek bedelini, temerrüt faizi, yaptığı giderler, komisyon ücreti ve yüzde 10 tazminatı tahsil emiş ise bu durumda da şüphelinin icra kanalı ile tahsil edildiğini gösteren belgelerin icra mahkemesine sunulması ile de yaptırımlar ortadan kalkacaktır⁴⁹¹. Hamilin yine müracaat borçlularından birine başvurması ve müracaat borçlularından birini çek bedelini, temerrüt faizi, yaptığı giderler, komisyon ücretini ödemesi halinde; düzenleyenin de müracaat borçlusunun ödediği tutarı ona ödemesi halinde ilgili kişi hakkındaki cezai yaptırımlar ortadan kalkacaktır⁴⁹². Fail dışında üçüncü bir kişi tarafından yani failin vekili ödeme yapılması halinde de etkin pişmanlıktan yararlanması mümkün olacaktır, ancak burada etkin pişmanlığın sonucunun doğması için failin vekilinin özel olarak ibra yetkisine sahip olması gerekmektedir⁴⁹³.

ÇekK m.6/I'de belirtildiği üzere ödemenin ticari işlerde uygulanan faiz ile birlikte yapılması gerekmektedir. Çekin üzerinde temerrüt faizi oranına ilişkin kayıt bulunması halinde nu oranın uygulanıp uygulanmayacağı konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrinde bir görüş, faiz oranının kanun ile belirlenmiş olan poranın uygulanması gerektiği görüşündedir⁴⁹⁴. BOZER/GÖLE ise, çek üzerindeki kayıt ile ticari işlerde uygulanan temerrüt faiz oranında daha yüksek bir oran belirlenmişse çek yaprağındaki oranın esas alınacağını belirtmektedir⁴⁹⁵. KIRCA ise, çekte belirlenen temerrüt faizi ticari işlerde uygulanacak faizden düşükse bu oranın uygulanacağını, yüksek ise etkin pişmanlıktan yararlanmak için ticari işlerde uygulanacak temerrüt faizinin uygulanacağını ancak faize ilişkin fazla kısmın için takip ile talep edilebileceğini belirtmektedir⁴⁹⁶.

ÇekK m.6'da temerrüt faizinin çekin üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren başlayacağı belirtilmiştir. ÇekK m.6/I'de temerrüt faizinin çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre “kanuni ibraz tarihinden”

⁴⁹¹ Çetin Arslan, Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:2010,C:1,S.5,s.178; Bozer/Göle, s. 444; Yargıtay 10. CD., 2007/25529 E., 2010/5881 K. 16.03.2010T. (Arslan/Kayançiçek, s. 780).

⁴⁹² Bozer/Göle, s. 445.

⁴⁹³ Arslan, Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık, TAAD, s. 185; Yargıtay 10. CD., 2007/8115 E., 2009/228 K., 19.01.2009 T (Arslan/Kayançiçek, s. 781).

⁴⁹⁴ Arslan, Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık, TAAD, s.178; Kendigelen, s. 366.

⁴⁹⁵ Bozer/Göle, s. 444.

⁴⁹⁶ Kırca, 5941 Sayılı Çek Kanunu - Konferans (22 Ocak 2010), s.28.

itibaren başlayacağını belirtmesi fiili olarak ibraz edildiği tarihin mi yoksa ibraz süresinin ilk veya son gününün mü esas alınacağı konusunda açıklık bulunmamaktadır. Doktrinde çeke ilişkin başvuru hakkının karşılıksızdır işlemi ile doğduğu ve suçun işlenme anının da karşılıksızdır işleminin yapıldığı an olduğu, karşılıksızdır işleminin de ibraz edildiği anda yapıldığı belirtilerek etkin pişmanlıkta belirtilen temerrüt faizinin de ibraz süresinin ilk günü veya son günü değil ibraz edildiği andan itibaren başlayacağı belirtilmiştir⁴⁹⁷. BOZER/GÖLE tarafından bu ifadenin temerrüt faizinin hangi tarihten itibaren başlayacağını açıkça belirtilmediği, çekin ibraz tarihinden ya da üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihine göre hesaplanacak ibraz süresinin son gününün temerrüt faizinin başlangıcı anlamına gelebileceğini, bu iki yaklaşımında ÇekK ve TBK 'ya uygun olmadığı gerekçeleri ile bu ifadeyi eleştirmiş, temerrüt faizinin çekin karşılıksız olduğunun tespiti itibaren başlaması gerektiğini ileri sürmüştür⁴⁹⁸. REİSOĞLU ise ÇekK m.5 ve etkin pişmanlık halinde cezanın ortadan kalkmasını düzenleyen ÇekK m.6 göz önünde tutarak temerrüt faizinin karşılıksız çekin ilk ibrazından itibaren işleyeceğini ileri sürülebileceğini, ancak bu durumda ÇekK m.3/VIII'e göre düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen ve karşılıksız çıkan çekler için bu durumun sorun teşkil edeceğini, hukuki takip yapılabilmesi için üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihine göre yeniden ibrazı gerektiren ÇekK m.3/VIII''e göre düzenlenme tarihinden önce yapılan ibrazın da çek üzerine kaydedilmesi gerektiğini belirtmektedir⁴⁹⁹.

Karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımları birden fazla kişiye uygulanmış ve bunlardan sadece birisi tarafından ÇekK m.6/I'deki ödeme yapılmış ise yaptırımların hepsi için ortadan kalkacaktır⁵⁰⁰.

2.9.2. Şikâyetten Vazgeçilmesi

İcra mahkemesindeki şikâyetten vazgeçilmesi halinde de yaptırımların sonuçları etkin pişmanlıkta olduğu gibi ortadan kalkacaktır (ÇekK m.6/II) . Şikâyetten vazgeçilmesi, yargılama aşamasında ise icra mahkemesi tarafından davanın düşmesine, mahkeme

⁴⁹⁷ Arslan, Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık, TAAD, s. 177; Kırca, 5941 Sayılı Çek Kanunu - Konferans (22 Ocak 2010), s.28; Donay, Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu, s. 89.

⁴⁹⁸ Bozer/Göle, s. 444.

⁴⁹⁹ Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu ve Uygulama Sorunları, s. 31.

⁵⁰⁰ Şen/Malbeği, s. 43.

kararının kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçları ile ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Şikâyetten vazgeçilmesi halinde de icra mahkemesinin bütün sonuçları ortadan kalkacağından kişi hakkındaki çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ortadan kalkacaktır⁵⁰¹. Şikâyetten vazgeçen kişinin hamil olması gerekmekte, hamilin birden fazla kişi olması halinde ise, bir kişinin şikâyetten vazgeçmesi karşılıksız çekerle ilişkin yaptırımların ortadan kalkması için yeterli olacaktır⁵⁰².

Şikâyet edilen kişi hakkında yaptırımların kaldırılması yine ÇekK m.5/VIII'de belirtilen usuller çerçevesinde MERSİS ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi'ne bildirilecektir.

2.9.3. Öngörülen Sürenin Dolması

Karşılıksız çek düzenleme nedeni ile ceza alan kişi, cezanın tamamını infaz ettiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra karar veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını talep edebilir; mahkemenin bu talebe ilişkin vermiş olduğu karara karşı itiraz etme hakkı bulunmaktadır (ÇekK m.6/III).

ÇekK m.6/III'e göre itiraz bakımından İİK m. 353/T'e atıf yapılmıştır. İİK m. 353/T'e göre; icra mahkemesinin verdiği tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı, tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebilir, Mahkeme itirazı incelemesi için dosyayı o yerde icra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde icra mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hâkimi ile asliye ceza mahkemesi hâkiminin aynı hâkim olması hâlinde ise en yakın asliye ceza mahkemesine gönderir. İtiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir.

⁵⁰¹ Bozer/Göle, s. 445.

⁵⁰² Bozer/Göle, s. 445.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması halinde, bu durum ÇekK/VIII'e göre, MERSİS ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi'ne bildirilir. Etkin pişmanlık ya da şikâyetten vazgeçme hallerinde verilen kararlar ile sürelerin dolması nedeni ile çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması hakkındaki karar adli sicile kaydedilecektir⁵⁰³.

2.10. ÇEK KANUN'DA DÜZENLENEN DİĞER CEZAI HÜKÜMLER

Tezimizin ilgili konularında ÇekK m.7'de belirtilen ilgili ceza hükümlerine yer vermiş olsak da; bütünüyle ÇekK m.7'deki diğer ceza hükümleri başlığı altında suç veya kabahat olarak tanımlanan hükümlere⁵⁰⁴ toplu şekilde bu kısımda incelemiş bulunmaktayız.

Tacir çeki ile kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması hedeflenmiş olup, tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde, tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenleyen ve düzenleten kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır (ÇekK m.7/I). Çeki düzenleyen ile çek hesabının farklı kişiler olması halinde ikisinin de cezalandırılmasına karar verilmesi gerekli olup çek hesabı sahibi tacir tüzel kişi ise ceza hem tüzel kişinin yönetim organı üyelerine hem de çeki düzenleyene verilecektir⁵⁰⁵. Ancak tüzel kişi tarafında mali işlerin yürütülmesi için bir ya veya birden fazla kişinin görevlendirilmesi halinde ceza bu kişiler için söz konusu olacaktır⁵⁰⁶.

Tacir olmayan kişiye tacir kişiye verilmesi gereken çek defteri veren banka görevlisi hakkında elli günden yüzelli güne kadar adlî para cezasına karar verilecektir. (ÇekK m.7/II).

ÇekK m.2/III'deki yükümlülüğe aykırı olarak bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Beyanname almadan veya

⁵⁰³ Özgenç, Çek Kanunu, s. 131-132.

⁵⁰⁴ Özgenç, Çek Kanunu, s. 134.

⁵⁰⁵ Pulaşlı, s. 418.

⁵⁰⁶ Pulaşlı, s. 418.

beyannameye rağmen, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüzelli güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (ÇekK.m.7/III).

Kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak, talebe rağmen, karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK m.7/IV).

Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK m.7/V) .

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK m.7/VI).

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (ÇekK m.7/VII).

Çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar iki yıldan beş yıla kadar hapis ve binbeşyüz güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır(Çek m.7/VIII). Çek basmaya 5411 sayılı Bankacılar Kanunu m.3 kapsamına giren “ mevduat ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları oluşunu belirtmek gerekmektedir.

Çek K m.2/VI'ya göre, hamiline düzenlenecek çeklerde hamiline düzenlenmiş çek defterleri kullanılır ve çek yapraklarında hamiline kelimesi matbu olarak yer alır. Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı

içeren her bir çekle ilgili olarak, Cumhuriyet savcısı tarafından üçyüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılır (ÇekK m.7/IX)

ÇekK m. 2'nin, sağlanması ve saklanması gereken bilgi ve belgelere ilişkin hükmüne aykırı hareket edilmesi veya çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyicinin banka kayıtlarındaki adreslerinin kendisine verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir (ÇekK m.7/X). Maddeye göre ceza banka görevlisine değil muhatap bankaya verilmekte olup kusurun varlığı halinde muhatap banka tarafından banka görevlisine rücu imkânı bulunmaktadır⁵⁰⁷.

⁵⁰⁷ Pulaşlı, s. 421.

SONUÇ

Tezimizde karşılıksız çek düzenlenmesinin hukuki ve cezai sonuçları son değişiklikler ile birlikte ele alınmıştır. Karşılıksız çekerle ilişkin hukuki ve cezai sonuçlar Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'nda ayrı ayrı ele alındığından çalışmamız ile bu konuda bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır. 09.08.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile Çek Kanunu'nda ve TTK çekerle ilişkin unsurların sayıldığı şekil şartlarını oluşturan maddesinde değişiklikler yapılmıştır.

Karşılıksız çekin hukuki ve cezai sonuçlarının ortaya çıkabilmesi için öncelikle düzenlenen senedin çek vasfına sahip olması gerekmektedir. Çek için TTK m.780'de belirlenmiş sıkı şekil şartları yanında Çek Kanunu'nda da çekte bulunması gereken unsurlar sayılmıştır. Ancak ÇekK m.2/IX uyarınca TTK'daki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin ÇekK'da yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemeyeceğinden senedin çek niteliği taşıması için Türk Ticaret Kanunu'ndaki unsurları taşıması yeterli olacaktır. TTK'da sayılan şekil şartlarına 6728 sayılı Kanun ile karekod ve banka seri numarası eklenmiştir. İsteğe bağlı olarak bulundurulmuş karekod uygulaması zorunlu hale gelmiştir. Karekod uygulaması ile çek alacaklılarının, ellerinde buldukları çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin bilgilere erişim olanaklı hale gelmiştir. Karekod uygulaması ile çek hesabı ve düzenleyen kişinin çek ödemeleri ile ilgili geçmişi öğrenilmesi sağlanarak karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Ancak karekod uygulaması, çeki düzenleyen ve çek hesabı sahibi hakkında bilgilere erişebilirlik açısından karşılıksız çek düzenlemeyi azaltacak olsa da; günlük ticari hayatta çekin yaygın olarak kullanılması, çekin nakit paraya nazaran hız kazandırırken karekod ile çek raporu alınabilmesi için çekin sisteme kayıt edilmesi prosedürlerinin bulunması ve karekod sorgulaması ile sürekli birlikte çalışan tacirlerin birbirlerine karşı olan güven ilişkisini zedelemek istemeyecekleri nedenleri ile karekod uygulamasının karşılıksız çekerle ilişkin sorunu tamamen çözemeyeceği kanaatindeyiz.

Çek kullanımında bir diğer sorun ise; ülkemizde ileri düzenlenme tarihli uygulamadaki adı ile vadeli çek kullanımınıdır. Aslında çek, TTK m.795/I'e göre görüldüğünde ödenir ve çekin üstüne vadeye ilişkin yazılan kayıtlar ise yazılmamış sayılır. TTK m. 795/II'ye göre ise, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin ibraz edilmesi halinde çekin ödeneceği düzenlemesi yer almaktadır. Ancak, ilk olarak 5838 sayılı Kanun ile 3167 sayılı eski Çek Kanunu'na getirilen geçici madde ile düzenlenme tarihinden önce yapılan ibrazların 31.12.2009 tarihine kadar geçersiz olacağı düzenleme altına alınmıştır. 2009 yılından beri bu tarih sürekli ileriye atılmış ve son olarak 5941 sayılı ÇekK'nun geçici 3/V maddesindeki 31.12.2017 tarih de, 05.12.2017 tarihli ve 30261 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 100 üncü maddesi ile 31.12.2020 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu düzenleme en başından beri, çekte vade yaratıldığı, çekin niteliğinin ödeme aracından kredi aracına dönüştürüldüğü ve TTK hükümleri ile çeliştiği hususlarında eleştirilmiştir. İleri düzenlenme tarihli çeklerde düzenlenme tarihinden önce çekin ibrazının geçersiz olacağı düzenlemesi ile yaratılan vadeli çek kullanımının çeki bir kredi aracına dönüştürdüğünden karşılıksız çeki arttırdığı düşüncesindeyiz.

Düzenlenme tarihinden önce yapılan ibrazın geçersiz olacağı 31.12.2020 tarihinin uzatılmaması halinde de uygulanacak olan TTK m.795/II ile ÇekK m.3/VIII' de birbiri ile çelişmektedir. Şöyle ki; tezimizde de belirttiğimiz üzere ÇekK m.3/VIII uyarınca üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamayacak, hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenlenme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekecektir. Bu düzenleme ile çek muhatap bankaya ibraz edildiğinde karşılığı varsa ödenecek ancak karşılığı bulunmaması halinde yeniden ibraz yapılması gerekecektir. Cezai yaptırımlar konusunda ise; ÇekK m.5/I' de açıkça "üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında" ifadesi bulunduğundan erken ibraz halinde cezai yaptırımların uygulanabilmesi söz konusu olmayacaktır. Ancak bu ifade bulunmasa da, ÇekK m.3/VIII'e göre karşılıksızdır işleminin yapılabilmesi için çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre hesaplanacak

ibraz süresinde ibraz yapılması gerektiğinden ve cezai yaptırımların uygulanabilmesi için karşılıksızdır işleminin yapılması şart olduğundan cezai yaptırımlara başvurulabilmesi için çekin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihine göre ikinci bir ibrazın gerekli olduğu kanaatindeyiz. ÇekK m.3/VIII düzenlemesi çekte vadeye izin vermekte ve TTK m.795/I'de belirtilen çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı ile çelişmektedir. Ayrıca bu düzenlemenin ibrazın niteliği ve sonuçları açısından örneğin ilk ibrazın muhatap banka tarafından çek üzerine kaydedilip edilmeyeceği, muhatap bankanın asgari yasal ödeme sorununun doğup doğmayacağı, ikinci ibrazda çekte karşılığın bulunması halinde ödeme yapılıp yapılmayacağı gibi hukuki sorunlar yaratacağı kanaatindeyiz. Bu sorunların çözülmesi için ileri tarihli çek uygulamasına izin veren geçici maddenin yürürlükten kaldırılması ve bu konuda TTK ve ÇekK'ndaki tüm düzenlemelerin uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Karşılıksız çek düzenlenmesi nedeni ile hamilin ve çek bedelini ödeyen başvuru borçlusunun kullanabileceği hukuki yol ise öncelikli olarak başvuru hakkıdır. Başvuru hakkı, temel ilişkiden bağımsız kambiyo hukukundan doğan bir talep hakkıdır. Bu hakkın kullanılabilmesi için çekin süresinde ibrazı ve kanunda belirtilen yöntemlerle ödenmeme durumunun tespit ettirilmesi gerekmektedir. Hamil başvuru hakkı kapsamında; çekin ödenmemiş kısmını, ibraz gününden itibaren bu tutarın faizini, protestonun veya buna denk olan belirlemenin ve gönderilen ihbarnamelerin giderleri ile diğer giderleri ve çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere bir komisyon ücretini, müteselsilen sorumlu olan düzenleyen, lehtar, cirantalar ve varsa avalistlerden belirli bir sıraya bağlı olmaksızın talep edebilecektir. Hamil ayrıca sadece düzenleyenden çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ve bu nedenle uğradığı zararı da talep edebilecektir. Başvuru hakkının kendisine yöneltilmesi nedeni ile hamile karşı çek bedelini ödeyen lehtar, cirantalar ve avalistler, kendisinden önce gelen kişilere ödemiş olduğu tutarın tamamını, ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini, yaptığı giderleri ve çek bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini talep edebilecektir. Ancak başvuru borçlularının yüzde on tazminat talep etme hakları bulunmamaktadır. Başvuru hakkına ilişkin zamanaşımı süresi ibraz süresinin bitiminden itibaren 3 yıldır. Başvuru hakkı için gerekli şartların yerine getirilmemesi veya zamanaşımı süresinin

geçirilmesi halinde başvuru hakkını kaybeden hamil ya kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası açacak ya da temel ilişkiye dayanarak talepte bulunacaktır.

Tezimizin üçüncü bölümünde incelediğimiz karşılıksız çekte ilişkin cezai yaptırım konusu ise yıllardır mevzuatta değişiklik yapılarak çözülemeyen sorunlardan biridir. 6728 sayılı Kanun ile “karşılıksızdır işlemi” ne sebebiyet veren kişi hakkında hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacak, adli para cezası çekin karşılıksız kalan kısmından az olmayacak ve adli para cezasının ödenmemesi halinde adli para cezası hapis cezasına çevrilecektir. Önceki düzenlemeler gibi bu düzenleme de Anayasa’ya 38/8’deki hiç kimsenin sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağına ilişkin düzenleme ve ekonomik suça ekonomik ceza ilkesine aykırı olması nedeni ile eleştiri görecektir. Anayasa Mahkemesi, 26.06.2017 tarihli kararı ile bu düzenlemenin, çekte sözleşmeden değil kambiyo taahhüdünden dolayı bir yükümlülük olduğu gerekçesi ile Anayasa’ya aykırı olmadığına karar vermiştir. Kanaatimizce de karşılıksız çek nedeni ile hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi halinde hapis cezası, karşılıksız çek düzenleyerek piyasayı ve hamilleri sarsan ve bu nedenle çekte olan güveni azalmasına sebep olan kişilere yaptırım uygulanması Anayasa’ya ve ekonomik suça ekonomik ceza ilkesine aykırı değildir. Bu düzenleme ile, adli para cezası ve hapis cezasının son yıllarda karşılıksız çekin önlenmesi amacına hizmet edeceği düşüncesindeyiz.

Ayrıca karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında yapılacak şikâyet, eski düzenlemelerden farklı olarak Cumhuriyet Savcılığı’na değil İcra Mahkemesi’ne yapılacaktır. Bu durum yargılamanın hızlı sonuçlanmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu suç nedeniyle ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanmaması, cezanın ertelenmemesi, adli para cezasının ödenmemesi halinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilmesi cezanın caydırıcılığını arttıracaktır.

Ancak adli para ve hapis cezasının alacağına kavuşamayan hamiller açısından fayda sağlamayacağı ise açıktır. Karşılıksız çek nedeni ile adli para cezasına hükmedilen çek

bedelini ödeyemeyecek durumda olan fail cezasını hapis olarak infaz edecek bu durumda da hamil alacağına kavuşamayacaktır. Bu nedenle hamilin korunması ve alacağına kavuşması için karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişinin cezalandırılması yanında karşılıksız çekin en baştan düzenlenmemesi için gerekli tedbirlerin alınması için muhatap bankanın bu konudaki araştırma ve sorumluluk miktarının arttırılması gerektiği kanaatindeyiz. 6728 sayılı Kanun ile tezimizde açıkladığımız üzere muhatap bankanın araştırma yükümlülüğü arttırılmıştır. Ancak muhatap bankanın bu araştırma yükümlülüğü dışında karşılıksız çıkan çek başına ödeyeceği asgari tutarın arttırılması ve çek hesabı açmak isteyen kişilerden teminat talep edilmesi muhatap bankaların çek hesabı açarken daha dikkatli ve özenli davranmaya yönelteceği ve böylece hamillerin korunacağı düşüncesindeyiz.

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi hakkında adli para cezasının yanında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına da karar verilecektir. Adli para cezasının uygulanacağı kişi çek hesabı gerçek kişi, çek hesabı sahibi tüzel kişiye ait ise; çek hesabında karşılık bulundurmamakla yükümlü olan kişi, tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir görevlendirme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişilerdir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulanacağı kişiler ise adli para cezasının uygulanacağı kişilerden daha geniş tutulmuş, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi ile birlikte bu tüzel kişi adına çek düzenleyenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır. Bu düzenlemeler ile adli para cezası almayan çek hesabı sahibi tüzel kişi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilecektir. Ayrıca tüzel kişi adına çek düzenleyenler ve ayrıca sermaye şirketlerinde yetkili organ ve şirket yetkilileri hakkında çek düzenleme ve çek hesabı yasağı konulması karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçmeyi amaçlayan bir düzenleme olmuştur. Tüzel kişi adına çek düzenleyenlerin tüzel kişi ile bağlantısı kalmasa da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile karşılaşmalarının düzenleme altına alınması kanunun dolanılmasını önlemektedir.

Bu düzenlemelerin yanında hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişi eğer bir tüzel kişinin yönetim organında görev yapıyorsa veya bir tacirin ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olması halinde o tüzel kişiye çek defteri verilmez. Ayrıca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları devam ettiği sürece sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Bu düzenlemeler cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olduğu yönündeki eleştirilere maruz kalsa da çekin karşılıksız kalması halinde tüzel kişinin çek düzenleme yetkisini başka birine vererek yaptırımlardan kurtulması engellenmiş ve yine hakkında yasak olan kişinin başka bir tüzel kişi adına çek düzenlemesinin önüne geçilmiştir. Hapis cezası ile karşılaştırıldığında bu yaptırımın geniş ve ayrıntılı düzenlenmesinin karşılıksız çekin önlenmesine daha büyük katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ağar, S. & Sandal, E., 2010. *Karşılıksız Çek Suçu Ve Uygulaması*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Aker, Y., 2008. *Çekten Cayma Ve Ödeme Yasağı*. İstanbul: Beta Basım.
- Antmen, A., 1993. Karşılıksız Çek, Karşılıksız Çekin Hukuki ve Cezai Sonuçları (III). *Yargıtay Dergisi*, 19, 315-341.
- Arı, Z., Bozgeyik, H., Saraç, T. & Ünal, M., 2015. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 3. Baskı. Konya: Mimoza Yayınları.
- Arslan, Ç. & Kayanççek, M., 2010. *5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi*. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Artuk, E., Gökçen, A. & Yenidünya, C., 2015. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 9. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bahtiyar, M., 2017. *Kıymetli Evrak Hukuku* .15.Bası. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Battal, A., 2005. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Battal, A., 2006. *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bilgili, F. & Demirkapı, E.,2018. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 8. Basım. Bursa: Dora Basım.
- Bozer, A. & Göle, C., 2017. *Kıymetli Evrak Hukuku* .7. Bası. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Can, M., 2015. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 3. Baskı. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Civan, M. & Susuz, K., 2003. Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkisi ve Ekonomik Hayatın Beklentileri. *Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan (Cilt I)*. İstanbul : Beta Yayıncılık,s.737-752.

- Coşkun, Muzaffer, 1994. *Özel Hukukta Karşılıksız Çek Ve Hamilin Hakları*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Coşkun, Mahmut, 2016. *Hukuki Ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, Bono, Poliçe-Çek*. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Doğanay, İ., 1990. *Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Cilt II*. 3. Baskı. Ankara: Feryal Matbaası.
- Domaniç, H., 1975. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İlaveli 2. Baskı. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Domaniç, H., 1983. *Karşılıksız Çek*. İstanbul: Arpaz Matbaacılık.
- Domaniç, H., 1990. *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi-IV*. İstanbul: Eskin Matbaası.
- Donay, S., 1986. *Son Değişiklikler Açısından Çek*. İstanbul : Beta Basım .
- Donay, S., 2010. *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu*. 2. Baskı. Ankara: Beta Basım.
- Durgut, R., 2005. *Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Erem, F., Kalpsüz T. & Çelebican G., 1974. *İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek*. 2. Basım. Ankara: Türkiye Birliği Yayınları.
- Eren, F., 2017. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 21. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eriş, G., 2004. *Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku*. 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eriş, G., 2014. *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Poliçe-Bono, Çek, Makbuz Senedi, Varant*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eriş, G., 2016. *Gönen Eriş, Türk Ticaret Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, Poliçe-Bono-Çek-Makbuz Senedi-Varant*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Feyzioğlu, M., 2002. *Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması. AIHS ve Anayasa m. 38 f .8 Açısından Ödenmeyen Para*

- Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, s.15-73.
- Göle, C.,1989. *Çek Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Günay, E., 2015. *Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil*. 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Günay, E., 2018. *Uygulamalı Çek Rehberi*. 7. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngör, Ş. & Kaya, M., 2004. *4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları Açıklamalar, Kararla, İlgili Mevzuat*. 2. Bası. Ankara: Turhan Kitapevi.
- İmregün, O. , 2007. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- İnan, N.,1981. *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*. Ankara: Banka Ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Kaçak, N., 2010. *Yeni Çek Kanunu Şerhi Hukuku-Ceza*. Ankara: Adalet Yayınevi .
- Karakaya, S., 1986. *En Son Değişikliklerle Karşılıksız Çek Ve Uygulaması*. Ankara: Hukukçular Birliği Vakfı.
- Karayağın, Y., 1970. *Ticaret Hukuku III,Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)*. 4. Baskı. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Karayağın, Y., 2010. *5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans- Tartışmalar (22 Ocak 2010)*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Kendigelen, A., 2007. *Çek Hukuku*. 4. Bası. İstanbul: Arıkan Basım.
- Keskin, S. Ü., 2011. *Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki Ve Cezai Sorumluluklar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kınacıoğlu, N., 1999. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 5. Bası. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kırca, İ., 2010. *5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans (22 Ocak 2010)*. Ankara: Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü.

- Moroğlu, E. & Kendigelen, A., 2014. *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu Ve İlgili Mevzuat* . 10. Bası. İstanbul: XII Levha.
- Moroğlu, E., 2003. Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri. *Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan*. İstanbul: Beta Basım,s.155-163.
- Moroğlu, E., 2010. *Makaleler, 3167 Sayılı Çek Kanunu'nda 4814 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler*. İstanbul: XII Levha,s. 525-543.
- Narbay, Ş., 1999. *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*. 2. Bası. Ankara: Beta Yayıncılık.
- Narbay, Ş., 2003. Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan “Yer” Kavramına “De Lege Lata” ve “De Lege Ferenda” Çözüm Önerileri. *Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan*. İstanbul: Beta Basım, s.793-822.
- Özbek, V.Ö., Doğan, K., Bacaksız, P. & Tepe, İ., 2016. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 7. Baskı. Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ., 2010. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ., 2016. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 12. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ., 2018. *Çek Kanunu* . 7. Bası. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztan, F., 1997. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 2. Bası. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Öztan, F., 2017. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 21. Bası. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Parlar, A., 2015. *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçları*. 2. Bası. Ankara: Bilge Yayıncılık.
- Poroy, R. & Tekinalp, Ü., 2013. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. 21. Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H., 2018. *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 6. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Reisoğlu, S., 1985. *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*. Ankara : Ayyıldız Matbaası.
- Reisoğlu, S., 2003. *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*. 3. Baskı, Ankara
- Reisoğlu, S., 2011. *Çek Hukuku*. Ankara
- Selçuk, S. ,1993. *Çek Suçları Öğreti-Mevzuat-İçtihat*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Soyer Güleç, S. 2011. *Borç İçin Hapis Yasağıve Karşılıksız Çek Suçu*. 2. Bası. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Susuz, K., 2008. *Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı*. İstanbul: Vedat Kitapevi.
- Süphandağ, Y., 2013. *Kıymetli Evrak Hukuku* . 2. Baskı. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Şen, E. & Malbeleği, E., 2013. *Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek* . 4. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, E., 1983. *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*. Ankara: Yonca Matbaası.
- Tekil, F., 1994. *Kıymetli Evrak Hukuku* . 2. Bası. İstanbul: Tekil Yayıncılık.
- Tekil, M., 1997. *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*. İstanbul: Beta Basım
- Teoman, Ö., 1992. *Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap 1: 1989-1991*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Teoman,Ö., 1993. *Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap:2:1986-1988*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Tezcan, D., Erdem, M.R .& Önok, M.,2010. *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. 7. Baskı. Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Toroslu, N., 2013. *Ceza Hukuku Genel Kısım*. 19. Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ülgen, H., Helvacı, M., Kendigelen, A.& Kaya, A., 2015. *Kıymetli Evrak Hukuku*. 10. (Tıpkı) Baskı. İstanbul: XII Levha Yayıncılık.

Sürelî Yayınlar

- Arkan, S., 2003. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler. *Banka ve Ticaret Dergisi*. **XXII** (1), s.5-22.
- Arslan, Ç., 2010. Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. **1** (5), s.159-210.
- Ayli, A., 2017. Çekte Düzenleyenin İmzasının Şekli, Yeri ve Önemi. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. **16** (2), s.235-249.
- Ayli, A. & Yardımcıoğlu, D., 2015. Çek Düzenleme Tarihi ve Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan*. **16** (Özel Sayı 2014), s. 3195-3239.
- Bahtiyar, M., 1999. Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi Ve İmkansızlığı. *Banka Ve Ticaret Dergisi*. **XX** (1), s.41-53.
- Bahtiyar, M., 2013. 5941 Sayılı Kanun Açısından İleri Tarihli Çek. *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. (2), s. 47-58.
- Battal, A., 1997. Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu. *GÜHFD-Prof.Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan*. **I** (2), 67-81.
- Bilgili, F., 2008. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Bonoda "Ciro Edilemez Kaydına İlişkin 2007/202 No'lu Kararı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. (78), s.29-36.
- Bozgeyik, H., 2003. Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme. *AÜHFD*. **VII** (1-2), s.589-628.
- Doğan, B.F., 2010. 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Yeni Çek Türleri. *Terazi Hukuk Dergisi*. (51), s. 41-61.

- Domaniç H., 2002. "Ödenmeyen Çekleri Düzenleyenlere 1-5 Yıl Hapis Cezası ile Çek Bedeli Kadar Ağır Para Cezası Öngören Yeni Kanun Tarihte ve Dünyada Benzeri Bulunmayan Bir Soygun ve Tefecilik Aracıdır.". *Manisa Barosu Dergisi*. (83), s.9-44.
- Domaniç, H., 2003. "Karşılıksız Çeke Hapis Cezası Anayasaya Aykırıdır.". *Legal Hukuk Dergisi*. (11), s. 2737-2743.
- Dural, A., 2010. 5941 Sayılı Çek Kanunu'na Göre Gerçek Kişilerin Temsilci Aracılığıyla Çek Düzenlemesi. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan*. **I**, s. 667-678.
- Gençtürk M., 2011. Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. **XV** (1-2), s. 119-159.
- Günay Meryem & Günay Mehmet, 2010. 5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. (2), s.323-346.
- Helvacı, M., 2009. Çek Kanunu Tsarisının Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Banka Ve Ticaret Hukuku Dergisi*. **XXV**(4), s.229-251.
- İnan, N., 1981. Özel Hukukta Karşılıksız Çek. *Banka Ve Ticaret Dergisi*. (2), s. 99-118.
- Kırca, İ., 2010. "Çekin İbraz Edildiği Şube Muhatap Bankanın Kanunen Ödemekle Yükümlü Olduğu Tutarı Ödemelidir!". *Banka ve Ticaret Dergisi*. **XXVI** (1), s.71-77.
- Köle, M. & Görgülü, F., 2016. Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları Ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. **21** (35), s.79-155.
- Narbay, Ş., 2010. 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler Ve Bunların Değerlendirilmesi. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*. (43), s.65-97.
- Narbay, Ş. & Çelik, F., 2016. Süresi İçerisinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği. *Legal Hukuk Dergisi*. **14** (17), s.6039-6073.

- Narbay, Ş. & Güney, Z., 2017. 6728 Sayılı Kanun'un Çeke İlişkin Hükümlerinin “Çekte Şekil Şartları” Bakımından Değerlendirilmesi. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*. **12** (126), s.42-59.
- Özbek, V.Ö., 2010. Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı. *Ceza Hukuku Dergisi*. **5** (14), s.7-27.
- Özkorkut, K., 1997. Çek Hukukunda İbraz Süreleri. *Bankacılık Ve Ticaret Dergisi*. **XIX** (2), s.43-61.
- Reisoğlu, S., 2011. Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları. *Bankacılar Dergisi*. (26), s. 21-41.
- Teoman, Ö., 2009. Çek Kanununda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler. *Banka Ve Ticaret Dergisi*. **XXV**, 27-34.
- Topçuoğlu, M., 2010. Yeni Çek Kanunu Çerçevesi'nde Çeklerde Gerçek Kişilerin Temsili ve Temsilin Sonuçları. *Banka ve Ticaret Dergisi*, **XXVI** (4), s.134-154.
- Yördem, Y., 2018. 6728 Sayılı Kanunla Çek Kanununda Yapılan Değişiklikler Ve Karşılıksız Çek Sorunsalı. *TAAD*. **9** (33), s.347-368.

Diğer Kaynaklar

Kazancı Elektronik Hukuk Yayımcılığı <http://www.kazanci.com/>

Türkiye Bankalar Birliği <https://www.tbb.org.tr/>

Karekod Nedir ve Uygulama Alanları

https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/Karekod%20Uygulaması.pdf

